

KOLONIZACIJA POLJANSKE DOLINE

Dr. Pavle Blaznik

Viri

Razen virov, ki jih omenjam v Kolonizaciji Selške doline,¹ sem uporabil v pričujočem delu predvsem tudi urbar iz l. 1501, last Drž. arhiva pri Narodnem muzeju v Ljubljani, ter vse poljanske franciscejske katastrske mape s parcelnimi protokoli, seznami posestnikov itd. — Ob tej priliki velja moja posebna zahvala g. univ. profesorju dr. M. Kosu, ki mi je ljubeznivo posojal urbarje iz svoje zbirke. Obenem se zahvaljujem tudi vodstvu in osebju Mapnega arhiva v Ljubljani ter Katastrske uprave v Celju za vsoprijaznost in naklonjenost.

PREDSLOVENSKA DOBA

Za Poljansko dolino nimamo prav do 10. stol. po Kr. nikakega listinskega gradiva, ki bi na njegovi podlagi lahko zasledovali naselitev našega ozemlja. Za osvetlitev te dobe smo zato navezani le na posredne priče, v kolikor so se ohranile do današnjih dni.

Poljanska dolina je bila sicer izven območja velikih rimskih cest, vendar so bili domači zgodovinarji že zdavnaj mnenja, da je bilo tudi to ozemlje zvezano z Italijo. Tako sodi Linhart, da je bila Benečija v zvezi s Koroško preko Loke,^{1a} Costa išče staro cesto med Benečijo in Koroško preko Gorice, Ajdovščine, Hrušice, Črnege vrha, Žirov, Poljanske doline na Loko, Kranj in Kokro,² a po Hitzingerju je vodila cesta od Soče proti dolini Idrijce na Cerčno, mimo Stare Oslice v Poljansko dolino, Loko in od tu na Koroško.³ Tudi Kos M. sodi, da je že v predсловenski dobi bila pot med zgornjo Poljansko Soro in Cerkljanskim.⁴ Točneje bi seveda moglo osvetliti to vprašanje le sistematično arheološko raziskavanje, ki se pa poljanskega ozemlja do danes ni tako rekoč niti dotaknilo, če ne upoštevam Pečnikove lakonične ugotovitve, da je zahodno od vasi Poljane prazgodovinsko stanovanje in pa grobovi.⁵

Navzlic temu pa imamo nekaj oporišč, ki bolj ali manj jasno kažejo na to, da je bilo naše ozemlje vsaj rahlo naseljeno že pred prihodom Slovanov.

¹ Blaznik P., Kolonizacija Selške doline, str. 5—8.

^{1a}) Linhart A., Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slaven Österreichs. I. 1788, str. 329.

² Costa H., Reiseerinnerungen aus Krain. Laibach, 1848., str. 248.

³ Hitzinger P., Die Lage mehrerer Römerstädte in Krain und in den Nachbarländern. Mittlg. d. hist. Ver. Kr., 1856, str. 20/1.

⁴ Kos M., Zgodovina Slovencev od naselitve do reformacije, str. 42.

⁵ Pečnik J., Prazgodovinska najdišča na Kranjskem. Izv. Muz. dr. Kr., XIV, str. 127.

Tako leži v stranski dolinici nad Hotavljami zaselek *V o l a k a*, ki je štel od 1291 do 1825 po tri gruntarje. L. 1291 se je imenoval *V l a c h*,⁶ 1500⁷ *Vlatzi*, 1630 *Velaczi*. Najstarejše ime torej kaže, da so bili tu naseljeni *Vlahi*⁸ — torej prebivalstvo, ki je prebivalo tu pred Slovani in ki so jih naši predniki brez razlike imenovali *Vlahe* ali *Lahe*.⁹ Prav v bližini naselbine leži tik nad potokom *Volaščico* strm grič *Gradišče*, kjer je stal po tradiciji nekoč grad, last sv. Heme; na tem mestu so našli domačini dva in pol metra globoko lončene črepinje. Iz tega ozemlja so v novem veku dobavljali železnikarski fužinarji železno rudo, a nekaj časa je bilo tu razvito fužinarstvo (gl. str. 39/40). Vse torej kaže, da je zelo verjetno bila tod že v predсловenski dobi doma železarska obrt; saj imamo številne arheološko dokazane primere, da je bilo na ozemlju današnjih gradišč razvito železarstvo v predсловenski dobi.¹⁰ Enako ime *Volaka* pa dobimo tudi v *Dolenčicah* in *Lučnah* kot naziv travniške parcele. Tudi gradišč imamo še nekaj na poljanskem ozemlju. Tako na skrajnem vzhodu na meji med nekdanjim loškim in goričanskim gospostvom pri kmetiji *Močeradnik*; gradišče je na griču, ki strmo pada proti *Sorškemu polju*; tudi tu je bil po tradiciji nekoč grad. Ime gradišče dobimo tudi na zahodni meji loškega gospostva zahodno od *Ledin* (1630 *Püchel Gretische*). Medtem ko imamo pri gradiščih opraviti zelo verjetno s predсловenskimi naselbinami, so številni *t a b o r i* bržkone večinoma iz turške dobe, dasi so nekateri verjetno starejši. Mislim tu predvsem na onega v *Poljanah*, ki je menda istoveten s *Pečnikovim prazgodovinskim naseljem* (gl. str. 1), a je po *Grudnu* iz turške dobe.¹¹ Tu je še ohranjeno ime »v gradu«, kjer so bile v polpretekli dobi kleti; po tradiciji so novo cerkev v *Poljanah* gradili največ s kamenjem teh starih ruševin. Podoben tabor je tudi v *Lučnah* na posestvu samotne kmetije *Selevc*; po tradiciji je bil tudi tu grad, čigar kleti se stari ljudje še spominjajo. Sicer pa dobimo tabore, ki so verjetno iz turške dobe, v *Gorenji vasi*, *Žireh*, pri *Zavracu*,¹² pri kmetijah *Jeran-Podlesje* nad potokom *Brebovščico* južno od *Todraža*, pri kmetiji *Za kovkom* v *Zadobju* in pri naselbini *Suhi dol* proti *Golemu vrhu*. Kot je razvidno so bili tabori zelo pogosti na črti *Lučne—Gorenja vas*, kjer je bil torej v oni dobi zelo živahen promet.

Na gotovo predсловensko naselbino pa kaže ime *m i r j e* (prim. ljubljansko *Mirje!*). Na to ime naletimo v *Lajšah*. Parcela »za mirjem« leži pod gričem, v katerem so dobili pri kopanju med svetovno vojno v globočini štirih metrov obsekano kamenje. Naselbina leži na obsežnem osamljenem griču, ki pada zelo strmo proti severu in zahodu. V grapi zahodno od *Lajš* teče potok *Grobnik*. Ime za *mirjem* dobimo tudi v naselbini *Podvrh* kot naziv za njivo, iz katere so pobrali kamenje in ga zložili v zid. Predсловensko naselbino oziroma utrdbo

⁶ Zahn, *Codex diplomaticus austriaco-frisingensis* (*Fontes rerum austriacarum* 36, kratica *Fra II*, 36), str. 205.

⁷ Letnice, pri katerih ne omenjam drugače, se nanašajo na urbar.

⁸ Prim. *Ramovš*, *Historična gramatika*, str. 135.

⁹ *Kos M.*, o. c., str. 49.

¹⁰ *Müllner A.*, *Geschichte d. Eisens*, str. 40—88.

¹¹ *Gruden J.*, *Cerkvene razmere med Slovenci v 15. stol. in ustanovitev ljubljanske škofije*, str. 67.

¹² *Gruden J.*, *Zgodovina slovenskega naroda*, str. 365.

da slutiti tudi ime *f r t i c a* blizu nekdanj prometnih Lučen vzhodno od Zadobja in kmetije Bozovičar proti Bukovemu vrhu, kjer je po razvodnici tekla nekdanj meja med loškim in pograbskim gospostvom. Slično ime *š a n c a* je ohranjeno za hrib pri kmetu Črtancu v Podjelovem brdu (danes že v Italiji). Na pred-slovensko prebivalstvo spominja tudi ime *a j d o v s k i b r i t o f*¹³ takoj vzhodno od Poljan poleg ceste pri kamnolomu. Pozornost vzbujata tudi ime *b r i t o f* na griču nad naselbino Selo. Možno je pa tudi, da je *S t a r a v a s* pri Žireh, ki se že l. 1291 imenuje v urbarju *Ztariwasi*¹⁴ in v bližini katere ne omenjajo urbarji prav do 18. stol. nikake Nove vasi, imenovana tako res le zaradi svoje starosti, da imamo torej v tem primeru tudi v tej vasi gledati staro pred-slovensko naselbino¹⁵ (gl. str. 20).

Kljub arheološki neraziskanosti poljanskega ozemlja imamo torej le nekaj prič, na podlagi katerih je z večjo ali manjšo gotovostjo možno sklepati, da je bila Poljanska dolina v pred-slovenski dobi naseljena na najrazličnejših straneh — seveda le zelo rahlo. Potemtakem nam ni treba klicati na pomoč imena glavne vode našega ozemlja — Sore, ki ga naši filologi različno tolmačijo; Ramovš razlaga ime Sora iz slovenske besede vreti, vrelec, izvor (prim. selo Sovra blizu Žirov!),¹⁶ medtem ko je Skok mnenja, da imamo tu opraviti z ne-slovensko besedo.¹⁷ Ali četudi bi bila Sora poimenovana res po pred-slovenskem prebivalstvu, nimamo v tem nazivu še nobenega dokaza, da je bilo to prebivalstvo naseljeno prav v poljanskem ozemlju; zakaj Sora teče še po ravnini do Medvod in je možno, da jo je tako nazvalo prebivalstvo, ki se je naseljevalo ob njej od ustja proti Škofji Loki.

DOBA PRVE KOLONIZACIJE

Prvič govori o Poljanski dolini listina iz leta 973. Takrat je namreč daroval kralj Oton II. fresinškemu škofu Abrahamu obsežno ozemlje okrog Škofje Loke. Junija meseca le Selško dolino in del Sorškega polja,¹⁸ a že novembra tudi del Poljanske doline.¹⁹ Iz te listine, kakor tudi iz one l. 989,²⁰ ki je

¹³ Prim. Kos M., o. c., str. 51. — Prim. Schmid W., Poetovio. Čas. za zgod. in narod., 1935, str. 130.

¹⁴ Fra II, 36, str. 196.

¹⁵ Prim. Kos M., Stari trg in sorodna krajevna imena. Geogr. Vest. V/VI, str. 162/3.

¹⁶ Ramovš, o. c., str. 142.

¹⁷ Skok P., Iz slovenačke toponomastike. Etnolog III, str. 191.

¹⁸ Blaznik P., o. c., str. 15.

¹⁹ Kos Fr., Gradivo II, str. 340: »... usque ad Bocsanam ipsasque alpes Bocsanam et sic ad fines earundem alpium, deinde ubi rivulus *C o t a b l a* originem sumit, usque ad hunc locum ubi hostium in Zovra fluvium mittit, sicque trans Zouram usque ad summitatem ipsius montis Zourae adiacentis qui extenditur orientem versus, et ita per eundem montem perque convalles usque ad castrum quod vulgo *B o s i s e n* vocatur et sic deorsum de ripa quantum extenditur unius iugeri longitudo usque ad uadum quem vulgo Stresoubrod vocant...«

²⁰ Gradivo II., str. 383. »... ad castrum quod vulgo *B o s i s e n* vocatur, statimque de eodem castro usque in rivulum qui vocatur *G o z t e h e*, et cacumina montium ad Zouram respicientia perindeque ubi prefatus rivulus australi parte decurrens hostium vadit in Zouram...«

deloma natančnejša, je možno rekonstruirati obseg takratnega freisinškega posestva na Poljanskem. Koblar²¹ in Kos Fr.²² menita, da je Cotabla Hotaveljski potok, ki naj izvira pod Mladim vrhom. Hotaveljskega potoka pa v resnici sploh ni, marveč je tam le Logarščica, ki se izliva niže Volake v Volaščico, izvirajočo v Blegašu blizu Leskovice; Volaščica se pri Hotavljah združi s Kopačnico, ki izvira blizu razvodnice z Idrijco, oziroma Cirknico; takoj nato se izliva potok v Soro kot Hotaveljščica. Listinska Cotabla je torej lahko vsak od teh treh potokov. Ker pa je dobil junija 973 škof vso Selško dolino,²³ se moramo odločiti le za Kopačnico ali Volaščico, zakaj ta dva sta najbližja ozemlju, ki o njem govori neposredno prej listina. Kateri od obeh je pravi, nam pove tolminski urbar iz l. 1607, ki razmejuje loško in tolminsko gospostvo; po njem teče meja »... gegen Rabidnischega berda bis zum Bach Cottauglia²⁴« — torej proti Robidnici do Kopačnice ali Volaščice, zakaj oba sta v bližini meje obeh gospostev, ki jo točno poznamo iz loškega urbarja 1630, po katerem je razvidno, da je šla po razvodnici med Soro in Idrijco. Odločiti se moramo za V o l a š č i c o, zakaj tolminski urbar omenja malo pred »Cottauglia« pri meji tudi potok Kopačnico. — Iz vsega sledi, da je listinski »rivulus Cotabla« vsekakor današnja Volaščica, da je dobil torej škof pri tej daritvi ozemlje zahodno do Volaščice od njenega izvira do srečanja s Kopačnico; dalje je tekla meja po Hotaveljščici do izliva v Soro. Od tu je šla po Koblarju in Kosu Fr. na Vinharski vrh; možno je pa tudi, da je tekla po hribu Čelu, ki leži južno od Hotavelj tik nad Soro (montis Zourae adiacentis), ki ga mora v velikem loku obkrožiti; od Čela bi se spustila navzdol in šla od tod proti vzhodu na vrhove mimo Bačne proti Kremeniku. Castrum Bosisen stavlja Koblar k Črnemu vrhu,²⁵ a Kos Fr. k izviru potoka Božje, kjer je kmetija Bosen;²⁶ vsekakor ima Kos v mislih potok Mala Božna in kmeta Božnarja. Zelo verjetno imamo iskati castrum Bosisen na ozemlju današnje frtice (gl. str. 3). Lega frtice se sklada z listinskim tekstom, leži na meji loškega in pogradskega gospostva blizu Kremenika; v bližini izvira potok Velika Božna, po katerem se je gradišče lahko imenovalo; v neposredni bližini je kmet Bozovičar, čigar ime je tudi nemara v kaki zvezi z našim Bosisen. Od tu je šla meja čez Pasjo ravan po glavnem grebenu na Sv. Barbaro in Osovnik, kjer izvira nad Gostečami Gosteški potok, ki teče nato skozi Gosteče (Goztehe). Kdaj je dobil škof ostali — zahodni del Poljanske doline, ni znano. Gotovo pred l. 1291, zelo verjetno pa kmalu po 989.

Da so bili Slovenci naseljeni v Poljanski dolini že 973, dokazuje ime Cotabla kot oznaka za vodo, ki teče skozi tesen, zagato.²⁷ Vsekakor jih je pa bilo prav malo, kakor je sklepati po »Noticia bonorum de Lonka« iz l. 1160.²⁸ Iz nje je razvidno, da je bilo tedaj v vsej Poljanski in Selški dolini komaj 153

²¹ Koblar A., Loško gospostvo frizinških škofov. Izv. muz. dr. I., str. 57.

²² Gradivo II., str. 339.

²³ Blaznik P., o. c., str. 15.

²⁴ Müllner A., o. c., str. 635.

²⁵ Koblar, o. c., str. 57.

²⁶ Gradivo II., str. 339.

²⁷ Pintar L., Izv. Muz. dr., 1909., str. 126/8.

²⁸ Gradivo IV., str. 207/8.

tako imenovanih slovanskih in 14, oz. 16²⁰ koroških hub, ki jih je staviti v Poljansko dolino, kakor bo razvidno iz kasnejše lokalizacije. In vendar je bilo tedaj to ozemlje že skoraj dve sto let v rokah freisinškega škofa, ki je tu koloniziral podložnike že takrat razmeroma v precejšnji meri, kar dokazujejo koroške kmetije. Zakaj ako je hotel imeti zemljiški gospod res kaj od gospostva, ga je moral naseliti. Da se je škof tega dobro zavedal, kaže urbar iz 1291, oz. 1318.³⁰ Temeljito se je izpremenilo v teh letih zunanje lice Poljanske doline, kakor je razvidno iz sledečega seznama takratnih naselbin s pripadajočimi hubami. Lokalizacija posameznih naselbin leži deloma na dlani, deloma sta se pa z njo nekaj več bavila Koblar³¹ in Kos Fr.;³² na sledečih straneh jo skušam nekoliko izpopolniti.

1. Officium Affriach

A n d e r W o l t s 5 hub — Volča. Iz urbarja 1630 je razvidno, da je bilo tu pet hub, dasi jih urbarji sicer dosledno omenjajo samo štiri; peta huba, ki je bila kolonizirana okrog 1291, je bila namreč vedno pripisana k naselbini Za Prevalom, dasi sta obe selišči daleč narazen.

I t e m i n a l p i b u s i n p a t r i a r c h a t u o c t o h u b e q u a r u m q u e l i b e t s o l u i t I m a g n u m c a s e u m q u i u a l e r e d e b e t V I d e n a r i o s. Te hube ne leže na našem ozemlju. Urbar namreč našteva vrsto služnosti, ki jih dobi škof iz te županije; pri vsaki služnosti začenja dosledno z item, medtem ko pri naštevanju naselbin item odpade. Že iz tega je razvidno, da omenja urbar te hube le zaradi dohodka, da pa sicer leže na tolminskem ozemlju, ki je bilo last oglejskega patriarha. Iz dajatve (sir) je sklepati, da je odškodnina za pašo. Med županijama Javorje in Hotavljje je ležal v Blegašu velik kompleks dominikalnega ozemlja. Urbar 1630 piše, da so tedaj tam pasli domačini. Prav verjetno je, da gre za tamkajšnjo pašo; saj je Blegaš v neposredni bližini Davče, kjer je izpričano, da so nekoč, zlasti pred poselitvijo, pasli sosednji Tolminci s patriarhovega ozemlja.³³

P o d o b e n e m 3 h — Podobeno.

L o m e c h 5 h — Lom.

T h o b e n e m 2 h — Dobeno. Naselbina je starejša kot Podobeno, ki leži spodaj in je po legi z ozirom na Dobeno dobila ime.

T o l e n t s c h i t z 7 h — Dolencice. Sedma huba je bila ustanovljena malo pred 1291.

S i t e i n 8 h — Gor. in Dol. Žetina.

M u r a w e 3 h — Murave.

A f f r i a c h 13 h — Javorje. Ena od teh hub je bila ustanovljena okrog 1291.

²⁰ Noticia govori v začetku le o 14 koroških hubah, a malo dalje o 16. Iz teksta je sklepati, da je Noticia sestavljena iz dveh delov, ki sta si po postanku časovno zelo blizu (po prijaznem opozorilu g. univ. prof. dr. Kosa).

³⁰ Fra II., 36, str. 168/230.

³¹ Koblar, o. c., str. 68/79.

³² Kos Fr., Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja, str. 10/27. — Kos Fr., Loško gospostvo l. 1630., Izv. Muz. dr. VII.

³³ Blaznik, o. c., str. 92/3.

Dielnitz 6 h — Delnice.

Jelautz 6 h — Jelovica. Koblar meni, da je bila kmetija Domačejek kolonizirana šele v 16. stol.³⁴ V resnici pa spada pod Jelovico, ki je padla do l. 1500 na tri obdelane in eno propadajočo hubo.³⁵ Polje v Domačejku je le nadaljevanje onega v Jelovici.

Postoriworch 3 h — Podvrh. Vse tri hube so bile kolonizirane okrog 1291. Ime *Postoriworch* (pod Starim vrhom) točno označuje lego zaselka.

Seteneraun 4 h — Četena ravan. Urbarji omenjajo tu sicer le po tri hube, a po onem iz l. 1630 je razvidno, da so bile tod vedno štiri hube; ena od njih je bila podrejena cerkvi (*Widmar, colonus Ecclesiae*).

Prewalt 6 h — Za Prevalom. Vse kmetije so bile na novo ustanovljene okrog 1291, a se niso dolgo vzdržale. L. 1500 se ta kraj omenja kot *Dolenigriboitzi* s tremi obdelanimi in eno neobdelano ter *Gorenigriboitzi* s štirimi neobdelanimi hubami; že 1560 pa naletimo le še na *Dolenichriwowitzi* s tremi hubami in enim rovtom. Propadle hube moramo iskati takoj zahodno od Za Prevala, kjer leži precejšen kompleks senožeti sredi gozda.

2. *Officium Furten*

Brieznitz 7 h — Breznica.

Zagradum 4 h — Gabrovo. Prvotno ime ustreza dobro legi; zaselek leži namreč nedaleč od ruševin Starega gradu.

Auf dem Sie quod uulgo dicitur Hals 2 h *inculte*. Koblar meni, da odgovarja temu ozemlju kmetija na Suši³⁶ (Sušnik). Iz urbarja 1630 je zlasti razvidno, da je Sušnik vedno spadal pod Breznico. Kmetiji imamo iskati na posestvu Ši južozahodno od Breznice; lokalizacijo potrjujeta ime in lega. Hubi sta bili že 1291 neobdelani, a kmalu nato so ta tla na novo kolonizirali Korošci; odslej je spadal Ši pod koroško županijo.

Sutchen iuxta forum Lok 1 h *desolata*. Laste se je loški meščani. Na isto ime naletimo 1291 tudi v koroški županiji, kjer sta bili takrat dve hubi, ki sta ju uživali loški meščani za pašo. Koblar išče *Sutchen* na Trati v loškem predmestju.³⁷ Iz navedenega je pa jasno, da mora ležati kraj na stiku brodske in koroške županije v neposredni bližini Škofje Loke. Tako lego ima ozemlje Žovšče blizu izliva Hrastnice v Soro nad Dobravcem. Ime je zelo podobno urbarialnemu; prostor odgovarja trem hubam, a tamkajšnje njive so še danes pretežno v rokah Ločanov in Puštalcev.

Vondeul 5 h — Bodovlje.

Trachen 7 h — Zminec.

Scheffelt 2 h — Šefert.

³⁴ Koblar, o. c., str. 77.

³⁵ Iz urbarja 1500 je razvidno, da plačujejo podložniki od propadajočih kmetij le dajatev »Sandt Jacobs zinss schilling 42«. Vse take hube so v sledečem urbarju 1560 označene kot propadle.

³⁶ Koblar, o. c., str. 68.

³⁷ Koblar, o. c., str. 68, 78.

Grauenek 3 h desolate. Koblar jih stavlja Na Grič (Gobovec).³⁸ Gotovo jih moramo iskati v neposredni bližini Šeferta in Brodov, ako se držimo točno urbarja, ki našteva sicer v tej županiji naselbine v vrstnem redu kot leže. Tako lego imata kmetiji Mure in Špeglič, ki se razprostirata tik nad dolino med Šefertom in Brodmi. Tudi ime Grauenek potrjuje našo lokalizacijo. Ecke, Eck, Egg pomeni namreč izrazit, štrleč hrib.³⁹ Obe kmetiji ležita na hrbtu, ki je izrazito pomaknjen proti dolini, tako da mora napraviti Sora močan ovinek. Enako kot Ši je bilo tudi to ozemlje ob koroški naselitvi že opuščeno. Korošci so to ozemlje na novo kultivirali; zato se je v upravnem oziru priključilo koroški županiji, na katero je že prej mejilo.

Fvrten 5 h — Brode. Prim. imeni dveh sosednjih zaselkov: Šefert, Brode!

Ochroglich 4 h — Okrogličan. Že 1291 so začeli tu grunți propadati; zakaj le tri hube so bile naseljene, ki so hkrati uživale četrto. Kasneje je ostal na tem ozemlju en sam gruntar.

Gaberch 3 h — Gaberk.

datz dem Penchen 4 h — Log. Pravilnost lokalizacije potrjuje vrstni red v urbarju kakor tudi število hub.

Wizzoch 3 h — Visoko.

Smoldin 3 h in ena neobdelana — Smoldno.

Lufnik et Hinterburch 3—4 noulia.⁴⁰ Iz kasnejših podatkov je razvidno, da se te hube okrog Ljubnika in Starega gradu niso obdržale, če so jih sploh poselili.

3. Officium Polan

Ex alia parte aque apud sanctum Martinum 2 h — Predmost pri Poljanah. Sv. Martin je farni patron poljanske cerkve, ki leži takoj na drugi strani Sore.

Bei der Aich 3 h — Dobje.

Mitterdorf 6 h — Srednja vas.

Oberndorf 9 h — Gorenja vas.

In Polan ex altera parte aque 4 h — Sestranska vas, ki leži z ozirom na Gorenjo vas na drugi strani Sore. Prvotno je torej ime Poljane veljalo za vso razširjeno dolino vzhodno od današnjih Poljan do tam, kjer se zoži zahodno od Gorenje vasi. Kasneje se je ime obdržalo le za skrajni vzhodni del, kjer je bil sedež fare.

In Hard Inferiori 3 h — Dolenja Dobrava.

In Hard Superiori 4 h — Gorenja Dobrava.

Auf dem Colke 4 h — Gorenje Brdo. Pravilnost lokalizacije je razvidna iz urbarja 1642 (Na Kholzi ins gemain na Gorenich Werdich).

³⁸ Koblar, o. c., str. 68.

³⁹ Prim. Simonič I., Kočevarji v luči krajevnih in ledinskih imen. Glasnik Muz. dr. XVI, str. 64.

⁴⁰ Notandum quod in der Lufnik et Hinterbuch sunt quedam noulia de quibus possent institui tres uel IIII hube, Fra II, 36, str. 194.

Dragotes 7 h — Dolenje Brdo (1642 Dragatteschach ins gemain na dollenich Werdich genannt).

Tezzzen 2 h — Petelin. Pravilna je Koblarjeva lokalizacija,⁴¹ ki pa Kosu Fr. ni jasna,⁴² ker je brez utemeljitve. Točnost lokalizacije najbolj potrjuje dejstvo, da uživa to ozemlje, kjer je bila že od 1560 dalje le ena huba od 1604—1714 podložnik Petelin.

Mulperg 4 h — Malenski vrh.

Jabnalich 3 h inculte. Ta naselbina začenja v urbarju vrsto onih, ki plačujejo tako imenovani šiling. L. 1291 so bile vse tri hube neobdelane. Gotovo moramo iskati kraj na desni strani Sore; zakaj takoj za tem imenom sledi v urbarju vrsta naselbin, ki so nanizane na tej strani od severa proti jugu. Jabnalich mora torej ležati med Soro in Vinharji. Res dobimo v tem delu ime Jablanovica za zelo obsežno gozdno parcelo.

Aput Indicherios 3 h — Vinharje. Ime kaže, da so bili kolonisti doma iz Innichena.

Item **Ztoy an tenet unam** hubam.

Item **Marin et Prodan tenent unam** hubam.

Item **Chunradus et Petrus unam** hubam.

Item **Branizla unam** hubam.

Item **Petrus unam** hubam.

Germanach 3 h — Kremenik.

Poimenovanje teh podložnikov je prav tako, kot ga najdemo tedaj v sosednji koroški županiji. Lokalizirati je možno te kmetije na podlagi urbarjev iz 16.—18. stol., ki navajajo naselbine te županije v istem vrstnem redu kot oni iz 1291. V vseh teh urbarjih si slede: Vinharje, Bačna 4 h, Brdo 1 h, Kremenik itd. Bačna in Brdo štejeta skupaj pet hub — število, ki tudi govori za tako lokalizacijo. Obe naselbini ležita v bližini Vinharjev in Kremenika, a hkrati poleg koroške županije.

Martin de Schirochidol 2 h.

Item **Allesin 1 h.**

Prilezzi 3 h — Prilesje. Po vrstnem redu imamo iskati one tri hube med Kremenikom in Prilesjem — v Zadobju, ki se v urbarjih 16. stol. imenuje Črni vrh (1636 Tscherni Verch insgemain Sa dobiamb) in šteje tri obdelane hube. Tem hubam odgovarjajo kmetije Tominc, Rožanc in Za kovk. Prvi dve imata zemljo v zaselški razdelitvi in sta naslednici hub, ki ju je užival Martin. Tudi morfologija tega ozemlja odgovarja nazivu široki dol. Za kovk je v aglomeraciji s tema in leži dalje proti Prilesju, od katerega ga loči prostran gozd. Prim. imeni: Prilesje in Allesin (od lesa).

Lutschen 4 (1318 — 5) h — Lučne.

Dolgonibo 3 h — Dolge njive.

Zuchodole 2 h — Suhi dol, je sicer omenjen v tem urbarju v žirovski županiji, a vsi ostali urbarji ga prištevajo poljanski. Leži namreč blizu meje med obema županijama.

⁴¹ Koblar, o. c., str. 72.

⁴² Kos Fr., Doneski, str. 20.

Witodras 2 h — Todraž.

Laschich 3 h — Lajše.

Jesaulach 2 h in 1 propadla. Kasneje je omenjena naselbina le še 1500 kot Oschewlach z dvema propadajočima hubama. 1291 je zaselek zaznamovan med Lajšami in Sp. Ravnjo — med naselbinama, ki sta daleč narazen; s Sp. Ravnjo se namreč začena vrsta selišč na levi strani Sore. Ker je pa Oschewlach 1500 omenjen med Sp. in Gor. Ravnjo, sodim, da ga moramo iskati na levi strani. Verjetno leži nekje v bližini obeh Ravni, mogoče na ozemlju, ki spada pod Gor. Žetino, a leži med Gor. Žetino in Podvrhom. Ni pa danes v tem kompleksu ohranjeno nobeno podobno ledinsko ime.

In Inferiori Seteneravn 3 h — Sp. Ravan (prim. urbarialno ime za Četeno ravan, str. 6). L. 1500 je bila ena od teh hub neobdelana.

In Superiori Seteneravn 2 h — Gor. Ravan.

Jazbinach 3 h — Jazbine.

Lauzkiberde 2 h in ena neobdelana — Lovsko brdo.

Zelo verjetno je bil kmalu po 1318 koloniziran tudi kraj Sussie (1500). V vseh urbarjih od 1500 dalje je namreč omenjen z dvema hubama sredi med starimi naselbinami v razliko z novimi 16. in 17. stol., ki jih zaznamujejo urbarji na koncu županij. Lokalizacijo zlasti omogoča urbar 1642, ki označuje to naselbino kot »Suschie ins gemain Pod Lessam genannt« — 2 h. Južozahodno ne daleč od Todraža ležita dva močna grunta Podlesje in Jeran. Lega obeh kmetij ustreza tudi urbarju 1630, po katerem je spadal ta zaselek pod podružnico sv. Urbana, enako kot sosednji Todraž. Lega pa je tudi v skladu s potekom kolonizacije; saj ležita kmetiji prav na zahodni meji ozemlja, ki je bilo naseljeno do začetka 14. stol.

4. Officium Cotaueel

Chlad 6 h.

In Inferiori Chlad 3 h — Kladjje. L. 1500 so bile na ozemlju obeh zaselkov le še tri obdelane in tri propadajoče hube.

In Inferiori Raun 3 h. Že 1500 se zaselek sploh več ne omenja. Koblar ugiha, ni li mogoče »Raun« današnje Podjelovo brdo.⁴³ To istovetenje je brez podlage, saj leži Podjelovo brdo daleč v ozemlju, ki je bilo prvič kolonizirano šele v 16. in 17. stol. in je spadalo pod novo županijo Oslico. Vrstni red v urbarju in skupno propadanje kaže, da zaselek Raun najbrž ni bil daleč od Kladjja. Verjetno imamo te propadle kmetije iskati v ozemlju Zabrežnik južno pod Kladjem, kjer naletimo dvakrat na ime na ravni in enkrat na široki ravni. Za to lego govori tudi vrstni red v urbarju 1291, kjer tvori sicer naslednjih sedem naselbin geografsko strnjeno ozemlje.

In der Chotwusse 3 h — Hobovše. L. 1500 je bila ena od teh že propadla.

Tobrawe 2 h. Naselbino je zelo verjetno istovetiti s kmetijo Mežnar v Stari Oslici. Iz urbarja 1630 je namreč razvidno, pod katero podružnico so spadale posamezne naselbine v tej županiji, le pri zaselkih Tobrawe in Jescher-

⁴³ Koblar, o. c., str. 74.

schicz taka omemba odpade. Več naselbin obsega podružnica sv. Pavla v Stari Oslici, a vse so razmeroma daleč od cerkve. Ker so bila na našem ozemlju tla v neposredni bližini cerkve navadno kolonizirana, sodim, da je zelo verjetno treba enega od zaselkov Tobrawe in Jescherschicz iskati na kmetiji Mežnar poleg cerkve. Jescherschicz ne pride v poštev, kot je razvidno spodaj. Ostane torej le Tobrawe. Za tako lokalizacijo govori tudi vrstni red v urbarju, ne nasprotuje ji pa tudi obseg kmetije. Računa se namreč za $1\frac{1}{3}$ grunta, kar odgovarja urbarjem, po katerih je ena kmetija propadla že pred 1500, a jo je obdeloval kmet z drugega posestva (1630).

Ozlitz 1 h in ena opuščena — Jezerc. Ime Ozlitz je omenjeno samo v urbarju 1291. V vseh ostalih urbarjih naletimo na tem mestu na ime Jescherschicz in podobno z eno hubo. Ime nas opravičuje, da istovetimo to kmetijo s posestvom kmeta Jezerca, ki se nahaja poleg mežnarjevega grunta na zahodu.

Trebei 4 h — Trbija.

Podgor 5 h — Poğara.

Chornitzach 5 (1318 — 6) h — Krnice. L. 1500 je bilo tu pet obdelanih in ena neobdelana huba.

Laschich 2 h — Lajše.

Rubinitz 3 h in ena opuščena h — Robidnica.

Werchchotaueel 2 opuščeni hubi. Ime kaže, da imamo iskati to že 1291 propadlo naselbino nad Hotavljami. Tik nad naseljem so danes poleg dveh samotnih kmetij (Slajka, Uranšek) senožeti v rokah hotaveljskih posestnikov. Ozemlje propadlih hub so pač uživali hotaveljski kmetje kot senožeti, dokler se niso večine tega ozemlja polastili novi rovtarji v 16. in 17. stoletju.

Ztodor 3 h — Studor.

Thobenem 3 h — Dobenc.

Wizgor 4 h — Izgorc. Od 1500 je bila tu le ena huba.

In der Susge 2 h — Suša.

Cholm 2 obdelani in 2 neobdelani h — Homovc. L. 1500 je bila le še ena huba.

Prezriach 3 h. Po Koblarju je treba iskati naselbino v staroosliških rovtih.⁴⁴ L. 1630 je spadala pod podružnico sv. Lovrenca in Kancijana v Hotavljah, kamor so pristojne še Hotavlje, Hlavče njive in Srednje brdo. Vse te naselbine morajo torej tvoriti enotno ozemlje. V vseh urbarjih — razen 1291 — sta naselbini Preserje in Hotavlje zaporedoma imenovani. Iz katastralne mape 1825 je razvidno, da je polje Hotavelj, ki štejejo takrat šest celih gruntov in en polgrunt, strogo ločeno v dve celoti. Današnje Hotavlje ne obsegajo torej samo urbarialnih Hotavelj, marveč tudi Preserje; pri enem od teh gruntarjev je še ohranjeno domače ime Preserc.

Qualtsemb 3 h — Hlavče njive (1500 Chlapscheniue). Naselbina je imenovana po hlapcih; zanimivo je, da leži v neposredni bližini (Dol. Brdo) njiva praznikovce.

In der Chotaueel 4 h — severni del Hotavelj.

Zredimberdi 5 h — Srednje brdo.

⁴⁴ Koblar, o. c., str. 75.

Capaznitz 3 h — Kopačnica.

Liezgawe 7 h — Leskoviča.

Vlach 3 h — Volaka.

Schabrattsch 5 h — Čabrače.

5. Officium Syroch

Ledinitz 3 h — Ledinica.

Rupe 2 zapuščeni h. Koblar meni, da je s tem imenom istovetno »Rupigory Nasselli«, kjer se omenjajo 1560 štirje novi rovti.⁴⁵ Rovti leže takoj zahodno nad Selom v vzhodnem delu Jarčje doline, ki se je nekoč imenovala Rupe. Kakor marsikje drugje gre tudi tu za sekundarno naselitev.

Chraizkimberdo 2 zapuščeni h — Kranjsko brdo. Tudi tu so kasneje ozemlje iznova kolonizirali. L. 1560 naletimo na rovte Khranskhimberdi, ki so od 1577 zaznamovane pod Okroglim (1636 Okroglim oder Kranskim Werdi); spadajo pa pod hotaveljsko županijo, ki se prav tu stika z žirovsko.

Nazzeli 3 h — Selo.

Tobratsch 8 h — Dobračeva.

In Ztariwazi 3 h — Stara vas.

In der Radus 3 h (1500 Radischeui 1 h, 1630 Radischouim 1 h). Že Kos M. domneva, da so spadale kmetije »In der Radus« vsaj deloma v okoliš Nove vasi.⁴⁶ Tako tolmačenje dopušča vrstni red v urbarju 1291, hkrati pa tudi lega, kajti Nova vas leži ob potoku Račevi. Dokazuje pa pravilnost domneve urbar 1630, po katerem spada ta naselbina pod podružnico sv. Ane v Ledinici; če bi ležala naselbina više ob Račevi, bi spadala pod sv. Janeza Krstnika v Goropekah kot n. pr. Log nad Račevo. Isto dokazuje tudi skupna posest 1630, ki jo z »Radischouim« uživajo prebivalci Stare vasi in Žirov; skupna last je vedno v neposredni bližini naselbin, ki jo uživajo. Na ime Nova vas, ki ga je dalo prebivalstvo glede na sosednjo Staro vas, naletimo prvič v urbarju 1688 (»noui Vossi«, 1709 »na Vassi«).

Ragopetsch 7 h. 1500 Gorapetzi 4 h in 1 neobdelana — Goropeke. 1500 Wrekobtzi 3 h — Brekoviče. Več kot verjetno je, da so tri hube, ki jih pogrešamo po 1291, oz. 1318, istovetne z onimi, ki se 1500 naenkrat pojavijo v Brekovicah; Brekoviče leže jugozahodno od Goropek in ni med njima nobene naselbine.

Martingenpotoch 2 h — Martinj Vrh.

An der Zernonitz 4 h. Koblar meni, da so te hube do 16. st. propadle.⁴⁷ Zernonitz je potok Žirovnica, ki se izliva južno od Žirov v Soro. Hube so bile ustanovljene najbrž malo pred 1291, zato še nimajo naselbinskega imena. V urbarju 1500 naletimo na tem mestu na dve imeni, ki ju 1291 še ni: Nalossy 2 h in Soure 3 h. Soure je Sovra, ki leži ob izlivu Žirovnice v Soro; 1291 se je imenovala po manjši Žirovnici, od 1500 dalje po večji Sori. Nalossy, ki je štel 1560 zopet le eno hubo, pa je obsegal ozemlje močnejše kajže, ki leži zahodno od

⁴⁵ Koblar, o. c., str. 69.

⁴⁶ Kos M., Stari trg in sorodna krajevna imena. Geogr. Vest. V/VI, str. 163.

⁴⁷ Koblar, o. c., str. 69.

Sovre ob potoku Žirovnici ter se ji pravi v Logu, in trdnega grunta, ki leži malo južno od te kajže. Pravilnost te lokalizacije dokazuje tudi urbar 1630, po katerem spada »na Lossy« pod podružnico sv. Tomaža v Gor. Vrsniku, ki je v neposredni bližini tega ozemlja, in po katerem ima gmajno ob Žirovnici. Ostanke propadle hube so si pa prisvojili poleg onega kajžarja še gruntarji iz Gor. Vrsnika.⁴⁸

In der Raunich 2 h — Ravne.

In Inferiori Breznitz 6 h — Dol. Vrsnik.

In Superiori Breznitz 7 h — Gor. Vrsnik.

Ledina 5 h — Ledine.

In Minori Ledinach (1318) 4 h (1643 Doleni Ledini insgemein Petschnikh genannt) — Pečnik.

In Goritich 5 h — Korito.

In der Goriten (1318) 3 h — Krnice. Iz kat. mape je razvidno, da teh 1318 na novo ustanovljenih hub ne moremo iskati v Koritu. Morale so pa ležati v neposredni bližini Korita, po katerem jih je urbar 1318 označil. Z lego in številom hub se ujema naselbina Krnice, ki 1825 skoro meji s svojim poljem na ono iz Korita.

In der Brieznitz 6 h — Breznica.

Zuchodole 2 h (gl. str. 8).

In Syroch 6 h — Žiri.

6. Officium Karinthianorum

V tej županiji v urbarju 1291/1318 na splošno niso omenjene nikake naselbine, marveč so označena samo imena posameznih podložnikov. Zato je v glavnem nemogoče lokalizirati posamezne kmetije. Položaj je tem bolj zamotan, ker dobimo tedaj tu kmetije najrazličnejšega obsega — od $\frac{1}{4}$ —4 hub. L. 1291 je bilo v tej županiji 73 podložnikov, ki je imelo v celoti $71\frac{1}{2}$ hub, štiri hube so pa bile neobdelane; do 1318 se je število hub dvignilo z nakupom in kultiviranjem na 83. Prav enako število podložnikov dobimo tudi v letu 1500, ko zaznamuje urbar že naselbinska imena. Kolonizacija je bila torej že v začetku 14. stol. zaključena. Iz vsega je razvidno, da je treba vzeti za osnovo lokalizaciji predvsem urbarje od 1500 dalje, na podlagi katerih bo v posameznih redkih primerih možna tudi točna lokalizacija imen iz 1291/1318.

Nalossy 4. Koblar meni, da je to Log, ki spada pod škofjeloško faro in občino,⁴⁹ Kos Fr. istoveti ime s Sv. Barbaro.⁵⁰ V resnici odgovarja to ozemlje kmetijam Oberšnik, Osojnik, Bernik in Močeradnik. Urbar 1630 namreč trdi, da spadajo vse štiri kmetije pod podružnico sv. Barbare, a so daleč druga od druge; so torej samotne kmetije, kar je v skladu z dejanskim položajem. Za prvo omenja, da leži v »Hrastnic«; to je Oberšnik ob Hrastnici. Tretji podložnik se je pisal 1560—1714 Bernik, četrti 1500—1625 Močeradnik; obe imeni sta se do danes ohranili kot hišni naziv. Pravilnost lokalizacije potrjuje tudi skupna

⁴⁸ ... gemein Scherounize, welche vor Jahren ein Huoben gewest sein solle (1630).

⁴⁹ Koblar, o. c., str. 78.

⁵⁰ Kos Fr., Doneski, str. 25.

posest iz 1630; Močeradnik uživa gozdove skupno z Gostečami in Godeščem a pašo ima že na goričanskem ozemlju; na vse to ozemlje res meji Močeradnikova kmetija.

Gorenioselnik 2 (1560 dve obdelani in ena neobdelana, 1630 dve in pol hubi). Iz urbarja 1630 je razvidno, da je tu cerkev sv. Mohorja; spada v sorško faro, ki je že izven loškega gospostva; tja morajo dajati kmetje kolekture župniku in cerkovniku. To so kmetije, ki leže že v kat. občini Studenčice jugovzhodno od cerkve sv. Mohorja izven loškega območja. L. 1625 so bili vsi trije podložniki Čarmani; enako so se pisali vsi trije kmetje 1825. So nasledniki onih treh podložnikov, ki so v urbarju 1291 označeni pod »in Superiori Ozlinch«.

Dolenioselnik 4 (1560 tri obdelane in ena neobdelana h). Koblar⁵¹ in Kos Fr.⁵² menita, da je to Dol. Osolnik, ki naj po Koblarju spada v faro Soro in občino Medvode. A urbar 1630 pravi, da je tu cerkev sv. Barbare, ki pa spada v loško faro. Torej mora to ime odgovarjati le Sv. Barbari, kjer so v resnici bile 1825 tri kmetije v rahli aglomeraciji. Ena od teh si je prilastila tudi propadlo hubo. Sv. Barbara je torej istovetna z »In Inferiori Ozlinch« iz 1291, kjer se omenja ena huba. Tu je treba pa tudi iskati hubo »iuxta capellam« 1291, ki jo stavlja Koblar k sv. Mohorju na Osovniku.⁵³ Ker smo one kmetije že uspešno lokalizirali, upravičeno lahko sodimo, da capella odgovarja cerkvi sv. Barbare, za kar govori tudi vrstni red v urbarju 1291, kjer si slede: Sup. Ozlinch, Inf. Ozlinch, iuxta capellam. Pri Sv. Barbari sta bili že 1291 torej najmanj dve kmetiji.

Sarnonitzi 7 in ena neobdelana kmetija (1560—5 h). Urbar 1630 omenja, da so kmetije daleč narazen, da jih spada nekaj pod podružnico sv. Barbare, a nekaj pod Sv. Ožbolt; ena ima sosede v Hrastnici. Tej označbi ustrezajo kmetije: Podlesnik, Jamnik, Žirovnik (= Sarnonitzi), Kozjek in Vodnik. Ozemlje vseh teh je v enotnem kompleksu.

Choiiki 4. Urbar 1630 pravi, da spada prva kmetija še pod podružnico sv. Andreja, a ostale pod sv. Ožbolt. Ker leže današnje Fojke najjužneje od vseh kmetij, ki spadajo pod Sv. Ožbolt, je razvidno, da te štiri kmetije ne tvorijo teritorialne celote. Pri prvi kmetiji omenja urbar 1630, da nima »sauad« (ograjena paša); mogoče je ta kmetija Podbrežnikova, ki je bila 1825 sicer lep grunt, a skoro brez paše, medtem ko imajo druge kmetije obsežne pašnike. Leži tudi najjužneje pri Sv. Andreju. — Druga huba je istovetna s Presečnikovo kmetijo; že 1630 se je pravilo pri Presečniku; oproščena je bila robote, ker je Presečnik pazil na graščinski gozd »na Mlazi«. Še danes se imenuje eden velikih gozdov te kmetije na mlaki. Tudi to posestvo je daleč od Fojk in so vmes še druge kmetije. — Le zadnji dve posestvi sta res v Fojkah, kjer dobimo 1825 dve samotni kmetiji v aglomeraciji; obe poslopji ležita skupaj, polje obeh pa tvori celoto sredi gozda in paše. Po urbarju 1500 je užival vse to ozemlje en sam podložnik, dasi je po obsegu vsaka huba zase dvojni grunt. Tako je več kot verjetno, da odgovarjajo Fojke v ožjem smislu ozemlju štirih hub, ki jih je obdeloval 1291 Vlricus dictus Koyker⁵⁴. Ostali dve hubi (Presečnik in Podbrežnik)

⁵¹ Koblar, o. c., str. 78.

⁵² Kos Fr., Doneski, str. 25.

⁵³ Koblar, o. c., str. 78.

sta pa mogoče kmetiji, ki ju je 1291 imel Vlricus filius eiusdem Koykerii.⁵⁴ To tolmačenje bi tudi zadovoljivo razložilo, zakaj spadata oni dve posestvi, ki sta daleč vstran, pod Fojke. Da omenjajo vsi urbarji 1500—1714 za celotno ozemlje le štiri hube, nas ne moti; saj izpričuje urbar 1630 v mnogih primerih koroške županije jasno, da izraz huba v naslovu ni mišljen kot grunt, marveč le kot posestvo.

Chrastnizi 9. Po urbarju 1630 spadajo nekateri podložniki pod Sv. Andrej, drugi pod Sv. Ožbolt; niso naseljeni le ob Hrastnici, marveč sploh v tem območju. To ime torej obsega posestva po Sv. Andreju in Sv. Ožboltu, v kolikor jih nismo že drugam lokalizirali. Gotovo je iskati na tem ozemlju tudi oni dve hubi, ki ju je obdelovala 1291 Maria in der Chraeznitz.⁵⁵

Walterskiverch 8 (1630 šest obdelanih in ena neobdelana huba). Iz urbarja 1630 je razvidno, da sta spadali prvi dve v sosesko sv. Petra v Bodovljah, ostale pa pod sv. Filipa in Jakoba. Prvi dve hubi moramo iskati pri Sv. Petru v Hribu. Prvi podložnik je namreč imel razen grunta 1630 še eno propadlo kmetijo, ki jo omenjajo kasneje urbarji kot rovt, a je od 1688—1714 zopet z gruntom v enih rokah podložnika Heinricherja (1681 Arinher); 1825 dobimo tu 1 grunt in $\frac{1}{3}$ grunta, ki sta bila sicer v rokah dveh gospodarjev, ki sta se pa pisala Arher. — Pri drugi hubi je 1630 omenjeno, da jo uživa podložnik, ki ima še eno hubo v isti županiji pod naslovom »Im Pach«; tudi ti dve posestvi spadata pod sv. Petra v Bodovljah. Po kat. mapi se lepo vidi, da je treba iskati kmetijo »Im Pach« ob bodoveljski grapi (kmetija Babnik), a večje posestvo je nad njo kot samotna kmetija pri Sv. Petru v Hribu. Koblar⁵⁶ in Kos Fr.⁵⁷ torej napačno stavljata »Im Pach« v Sopotnico; kmetija pod tem imenom je le neroden vložek pod poglavje Sopotnica. — Ostanejo še štiri hube, ki jih dobimo v vseh urbarjih pod imenom Valterski vrh. Te so istovetne s štirimi grunti, ki jih zaznamuje 1825 kat. mapa pod Stanišče. So samotne kmetije, ki spadajo pod cerkev sv. Filipa in Jakoba. Pri oni, ki jo je užival kmet Kermel od 1500 do 1714, se še danes pravi pri Kermelu.

Chribu 2. Koblar stavlja hubi k Sv. Petru.⁵⁸ Do 1630 sta bili hubi v urbarjih označeni vedno s samostojnim imenom Chribu; podložnika sta se na obeh hubah do 1636 oz. 1688 pisala Hribernik. V urbarju 1630 sta pa bili kmetiji imenovani kot zadnji pri Valterskem vrhu in sta po urbarjevi oznaki spadali pod sv. Filip in Jakob. S tema hubama sta torej istovetna grunta na Valterskem vrhu, ki se imenuje tudi Hrib, kjer stoji cerkev sv. Filipa in Jakoba. Pravilnost lokalizacije dokazujeta tudi osebni imeni obeh podložnikov; na eni hubi se omenja 1636—1714 podložnik Košir, na drugi 1688—1714 Stanovnik; obe imeni dobimo še 1825 pri obeh gruntih na Valterskem vrhu.

Kalechsernitzach 8. Po urbarju 1630 spadajo deloma pod sv. Volbenk, deloma pod sv. Soboto (Bukov vrh). Temu položaju odgovarja lega kmetij na Kovskem vrhu. Sem spada tudi kmetija Srnice v dolini, kjer je torej še

⁵⁴ Fra II. 36, str. 212.

⁵⁵ Fra II. 36, str. 210.

⁵⁶ Koblar, o. c., str. 79.

⁵⁷ Kos Fr., Doneski, str. 26.

⁵⁸ Koblar, o. c., str. 78/9.

ohranjeno staro urbarialno ime; kmetijo pa danes prištevajo upravno pod Visoko.

W u k a v e r c h 6 (1560 : 5 h) — Bukov vrh.

K a t t o b l i 2. Obe kmetiji sta spadali 1630 pod sv. Soboto. V takem položaju sta danes kmetiji Kisovec in Hotovelnik, ki ležita takoj vzhodno nad grapo Hotoveljščice. Pri eni se je torej še ohranilo urbarialno ime.

P l e t s c h n i m w e r d i 2. Po urbarju 1630 je pripadala ena huba sv. Soboti, a druga Poljanam. S kmetijo, ki je spadala pod Poljane, je istoveten grunt Muha nad Hotovljo, kjer se še pravi v Plečnem brdu. Druga kmetija je pa grunt Drnovšek, ki leži severno od Kremenika in spada že pod Bukov vrh.

S a m e a 2. Urbar 1630 piše, da spada ena kmetija pod podružnico sv. Vida, v Lučnah, a druga pod sv. Urbana v Žirovskem vrhu. Zato moramo iskati to ime na meji obeh sosesk. Zadobje spada še pod sv. Vida, a sosednji Kremenik že pod sv. Urbana. A prav med tema naselbinama dobimo dva polgrunta Bozovičar, ki sta tvorila nekoč enoto in spadata pod lučensko sosesko. Spodaj sta posestvi Brložnik in Zore, ki sta tudi verjetno naslednika enotnega grunta; po tradiciji je spadal Brložnik nekoč pod sosesko sv. Urbana. To lokalizacijo podpira tudi ime Samea = za mejo. Obe hubi sta namreč že za mejo koroške županije, zakaj vmesni Kremenik je bil uvrščen v poljansko županijo. — V to ozemlje moramo postaviti 1318 na novo ustanovljeno hubo »In Cremeniach inter Karinthianos« in zelo verjetno tudi obe »In Ztreseschim« (= stražišče, prim. v neposredni bližini v Zadobju ohranjeno ime frtica, str. 3). L. 1318 na novo ustanovljeno kmetijo »In Posavnitz« je pa treba menda iskati malo vzhodno od tod v Pasji ravni.⁵⁹

G a b e r s k i g o r i 9 — Gabrška gora. To ime ne obsega samo kmetij, ki so res na Gabrški gori, marveč tudi tiste v Logu, kolikor spadajo pod poljansko faro.

S o p o t n i t z i 14 — Sopotnica.

Primerjava urbarja 1291/1318 s kasnejšimi da slutiti, da je bil urbar 1291/1318 tudi za koroško županijo v glavnem pisan v istem vrstnem redu kot kasnejši. Oba Ozlinch, ki sta pripisana 1291 na koncu urbarja, nas ne motita, ker ju je prav takrat škof šele dokupil.⁶⁰ To misel podpirajo dvojne kmetije, ki jih je 1291 največ omenjenih sredi seznama koroške županije. Kakor kaže rekonstrukcija na podlagi kat. map 1825, so bile dvojne kmetije razvite v hribovju desne strani Sore — torej na ozemlju, ki je tudi v urbarjih 1500—1714 zaznamovano sredi koroške županije. Tudi Fojke so 1291 kakor tudi v naslednjih urbarjih kmalu na vrsti. Pri zadnjih 24 podložnikih 1291 ni nobenega posestva z nad eno hubo; v urbarjih 1500—1714 sta na tem mestu Gabrška gora in Sopotnica, kjer ni po rekonstrukciji niti enega posestva, ki bi bilo močnejše kot navaden grunt.

V urbarju l. 1500, ki nam je kot prvi ohranjen po onem iz 1318, ne dobimo na splošno po doslej omenjenih županiyah nikakega prirastka. Zato nas tem bolj preseneča pojav nove županije h l e v n o v r š k e s 36 podložniki, ki so uživali tedaj 30 $\frac{3}{4}$ hub v sledečih naselbinah.

⁵⁹ Fra II. 36, str. 215.

⁶⁰ Fra II. 36, str. 214/5.

D o l e c h 10 — Dole in Potok. Iz kat. mape 1825 je razvidno, da je ozemlje obeh imen v celoti, ki odgovarja urbarialnemu Dolech.

C z a b r a t z a 5 — Zavrac.

I s g o r i 5 — Izgorje.

G o r e n i s s g o r i 2 — Opale. Za pravilnost lokalizacije govori že lega, zakaj Opale leže nad Izgorjem. Enako se sklada tudi število kmetij. Razen tega je bil 1825 v Opalah kmet Reven, imenovan enako kot eden obeh podložnikov 1604—1714. Sicer pa pomeni Opale isto kot Izgorje.

R a d i s c h e u i 4 — Račeva.

S t a n o m e r i c h r i b u 2 — Vrh, Sv. Trije Kralji (1636. Stanommer Hribu bei denen drei H. H. Khönig).

K l e n o v r c h 4 in ena neobdelana huba — Hlevni vrh.

C h l e b i s c h i 4 — Hlevišče.

Kot je razvidno, je obsegala hlevnovrška županija ozemlje takoj južno od žirovske županije do razvodja.

V katero dobo naj stavimo to kolonizacijo? Ali naj bo to zaključna faza prvega kolonizatoričnega delovanja (14. stol.), ali naj nemara predstavlja začetek druge velike kolonizacije — torej ob koncu 15. stol.?

Razmere v žirovski županiji govore za to, da je bilo hlevnovrško ozemlje kolonizirano še v prvi polovici 14. stol. Prav blizu meje obeh županij namreč dobimo selišča Log, Ravne, Sovra, Pečnik, Krnice, Govejk in Srnaki, ki so bila kolonizirana na koncu 13., oz. začetku 14. stol. (gl. str. 20, prim. str. 11/2). Zelo verjetno je, da se je kolonizacija od tu prav kmalu nadaljevala še v razmeroma ozkem pasu južno od žirovske županije do razvodnice, do kamor je segalo loško gospostvo.

Sicer pa govore v prid tej domnevi tudi urbarji. Na ozemlju druge kolonizacije namreč še dolgo po naselitvi ni govora o hubah, marveč le o rovtih, ki naj se polagoma razvijajo v hube. Na hlevnovrških tleh, kjer dobimo 1493 omenjeno hlevnovrško županijo,⁶¹ pa pozna urbar že 1500 le hube, kar dokazuje, da je bilo ozemlje kolonizirano precej pred 1500. Pač pa označujejo urbarji 16. in 17. stol. nove koloniste te županije na enak način kot drugje po loškem gospostvu (stari in novi rovtarji).

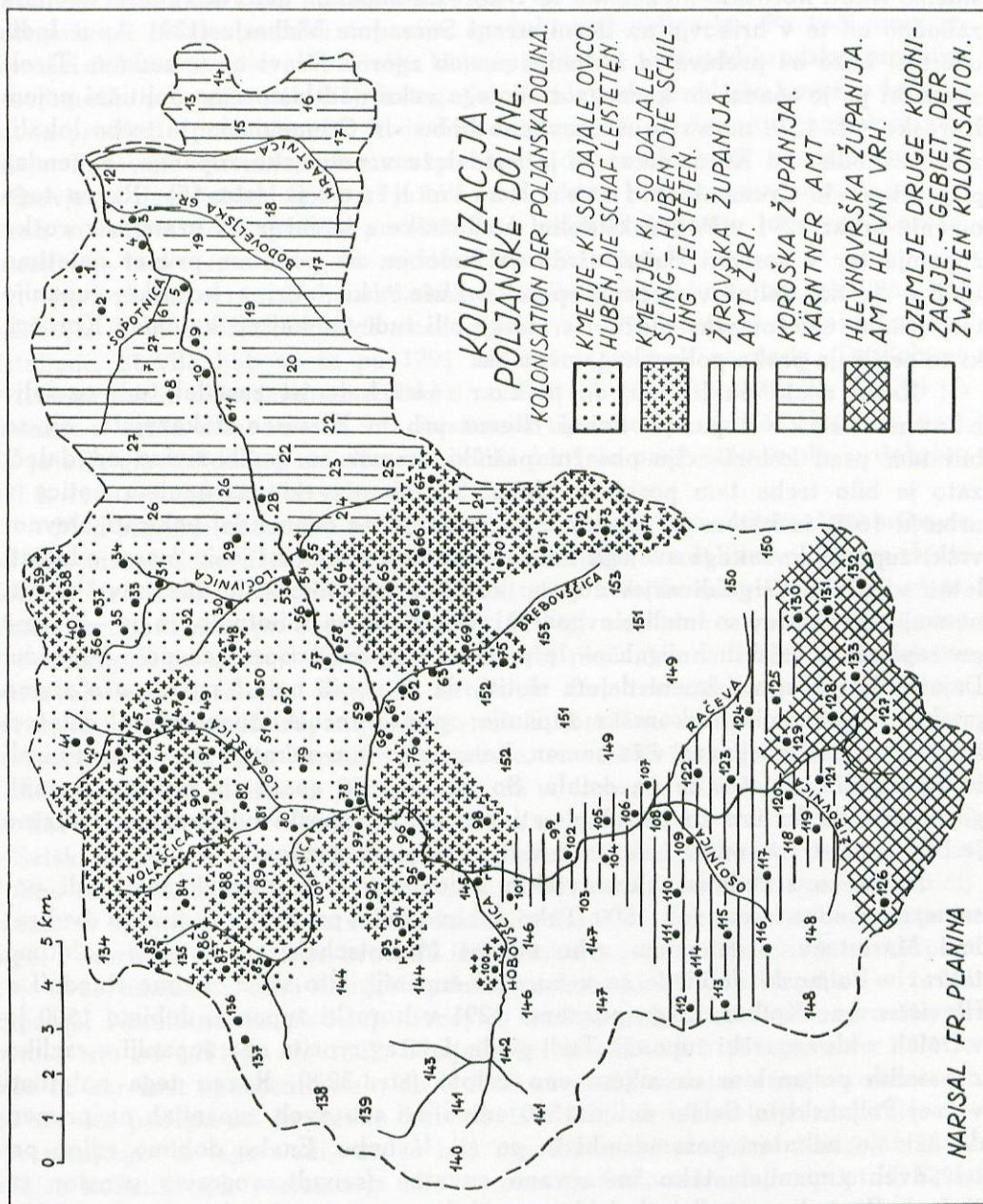
Da je bilo to ozemlje naseljeno v dobi prve kolonizacije, dokazujejo tudi cerkve, ki so bile tu zelo na gósto postavljene. Na tako majhnem ozemlju osmih selišč dobimo v seznamu cerkva loškega gospostva iz l. 1529, ki je dodan urbarju 1501, kar štiri cerkve: v Zavracu cerkev sv. Ulrika, v Hlevišču sv. Katarine, na Vrhju sv. Treh kraljev, na Hlevnem vrhu sv. Nikolaja. Na toliko cerkev nalletimo pač le na ozemlju prve kolonizacije. Na vsem ozemlju mlajše kolonizacije 16. in 17. stol. v Poljanski dolini dobimo le cerkev v Novi Oslici; enako premore v Selški dolini vsa Davča s Podporeznom in Martinj vrh tudi le eno cerkev.

Vse govori torej za to, da je treba na tem ozemlju iskati z a d n j o fazo p r v e kolonizacije, ki je bila verjetno zaključena sredi 14. stoletja. Ali je pa mogoče tudi drugod na ozemlju prve kolonizacije, ki je potrebovala za končno poselitev par sto let, ločiti s t a r e j š e naselbine od m l a j š i h ?

⁶¹ Landshut, Staatsarchiv, Rep. 53, Fasc. 295.

Hribovje na obeh straneh poljanske Sore med škofjo Loko in Poljanami je spadalo — razen Gabrovega, Breznice, Smoldnega in Okrogličanove kmetije — pod koroško županijo; naseljeno je bilo torej s Korošci, kar znači,

da je dal to ozemlje naseliti šele freisinski škof. Sem so se začeli naseljevati Korošci pred l. 1160. Takrat je bilo namreč tu že 14 oz. 16 koroških kmetij (str. 5). Kolonizirali so to ozemlje prav do 1318; saj je zrastle tu še med 1291 in 1318

šest novih kmetij.⁶² Približno 1318 je bila kolonizacija tega ozemlja zaključena; kajti l. 1500 dobimo v tej županiji isto število hub kot 1318 (83). Tako dolgotrajnemu koloniziranju razmeroma majhnega ozemlja odgovarja tamkajšnja razdelitev zemlje na samotne kmetije in njih aglomeracije. Sodim pa, da ne smemo iskati koroških kolonistov le v koroški županiji, marveč tudi na ozemlju zahodno od te v hribovju na desni strani Sore. Ime Vinharje (1291 Aput Indicherios) kaže na prebivalce iz Innichena ob zgornji Dravi na vzhodnem Tirolskem, ki pa je spadal do kasnega srednjega veka pod historično politični pojem Koroške.⁶³ L. 1318 na novo ustanovljeno hubo »in Cremeniach« je treba lokalizirati zahodno od Kremenika, ki je spadal že v poljansko županijo, a vendar piše urbar »In Cremeniach in ter Karinthianos« (str. 15). Razen tega omenja urbar 1291 v Poljanski dolini podložnike z imeni le na ozemlju koroške županije ter v sosedni Bačni, Brdu in Zadobju; na podoben primer naletimo tudi v Selški dolini v ozemlju potoka Luše,⁶⁴ ki tvori s koroško županijo teritorialno celoto; prav možno je, da so bili tudi tamkajšnji kolonisti Korošci, ki so prišli tja preko poljanskega ozemlja.

Razni znaki pa kažejo, da je koroški kolonist zasedel tudi ozemlje hlevnovrške županije. Imeni Hlevni vrh in Hlevišče dokazujeta, da so bili tam pred kolonizacijo obsežni pašniki, kamor so gonili živino od daleč; zato je bilo treba tam postaviti hleve. S tem v zvezi nas zanima notica v urbarju 1630, iz katere je razvidno, da je moral že od nekdanj pobirati hlevnovrški župan od vsakega svojega kmeta določeno vsoto, ki jo je moral oddajati letno v znesku 12 goldinarjev županu koroške županije, ki na hlevnovrško niti ne meji. To dajatev so imeli hlevnovrški podložniki za robotnino; je pa — sodeč po zapiskih v salskih knjigah — le plačilo za gozd, oziroma za pašo v gozdu. Dajatev kot krajevni imeni dajeta slutiti, da so gonili nekoč na to pašo živino predvsem podložniki iz koroške županije; zato je koroški župan zbiral dajatve, ki so jih morali prispevati v ta namen. Kasneje so tam nekateri zemljo kultivirali in se naselili, dajatev je pa ostala. So pa še 1630 gonili tja prašiče iz tujih gospostev, za katere so morali dajati zemljiški gosposki odškodnino, kakršno je bilo sicer treba odšteti za pašo v dominikalnih gozdovih.

Na neko sorodnost hlevnovrških kolonistov s Korošci kažejo tudi posamezna osebna imena iz l. 1500. Tako dobimo tedaj pri Sv. Treh kraljih dvakrat ime Marintzek, v Hlevnem vrhu enkrat Marintschek; na to ime naletimo takrat v Poljanski dolini le še v koroški županiji. Isto velja za ime Ruedolf v Hlevišču. Ime Kolker, ki ga poznamo 1291 v koroški županiji, dobimo 1500 le v Doleh v hlevnovrški županiji. Tudi glede dajatev tvorita obe županiji v razliko z ostalim poljanskim ozemljem eno celoto (str. 32/8). Razen tega naletimo v vsej Poljanski in Selški dolini 1500 edino pri teh dveh županijah na primer, da uživajo nekateri posamezniki le po $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ hube. Enako dobimo edino pri teh dveh županijah tako imenovane sovadne (sauadt = ograjen prostor za živino). Pa tudi zunanji izgled hlevnovrških posestev nas tako po obsegu kot

⁶² Fra II, 36, str. 215.

⁶³ Kos M., Slovenska naselitev na Koroškem, Geogr. Vest. VIII, 1932, str. 102. Prim. Jaksch-Wutte, Erläuterungen zum Historischen Atlas der österr. Alpenländer, I/4, 59 d.

⁶⁴ Fra II, 36, str. 219—220.

razdelitvi (samotne kmetije in njih aglomeracije) spominja na razmere v koroški županiji.

V dolini med koroškim ozemljem je bila brodska županija, ki jo je koroška županija vzhodno od Visokega presekala na dvoje. To ozemlje je bilo naseljeno vsekakor prej kot koroško, ker bi sicer Visoko s Smoldnim, ki je odtrgano od ostale brodske županije, spadalo pod poljansko. Pa tudi sicer so Korošci deloma naseljevali ozemlje, ki je spadalo do 1291 pod brodsko županijo, a so kmetije propadle (str. 6/7). Iz tega je razvidno, da je mlajša koroška kolonizacija prodirala proti starejši, ki je bila tu omejena na dolino in sosednje najbližje hribovito ozemlje, obenem pa tudi, da so Korošci zasedli prvotno hribovje na desni strani Sore, ki je bilo kompaktno koroško, medtem ko je leva stran v večjem delu spadala prvotno pod brodsko županijo in so se Korošci naselili tja lahko šele tedaj, ko so stare kmetije propadle.

Na vzhodni strani Poljanske doline je bila torej dolina prej naseljena kot hribovje, ki jo obdaja. Pa tudi sicer izgledajo 1291 naselbine v dolini močno ustaljene. Število hub se tu po 1291 ne zvišuje, a tudi ne pada. Tu dobimo v treh primerih sklenjene naselbine z razdelitvijo na delce (str. 21, 22), ki jih znanost v veliki meri smatra kot najstarejši tip kmečkih selišč.⁶⁵ Izgleda torej, da je bila glavna dolina naseljena v veliki meri že pred 1160 in da je dovršen del l. 1160 omenjenih hub odpadel na dolino.

Med starejše naselbine je šteti tudi večino onih v srednjem delu hribovja na levi strani Sore. Deloma govori za to zemljiška razdelitev na delce, ki jo dobimo tu v štirih primerih (str. 22) in ki sicer v hribovju ni preveč pogosta. Važnejšo oporo nam pa daje urbar 1291, ki loči naselbine z ozirom na dajatve v dve skupini: a) plačajo »ovis st. Georii«, b) plačajo »schilling«. Prvo dajatev odštevajo vse naselbine županije Brode in Žiri ter nekatere iz poljanske, javorske in hotaveljske županije, drugo vse iz koroške ter nekatere iz poljanske, javorske in hotaveljske županije (gl. tabele, str. 49/55 in priloženo karto).⁶⁶ Že Zahn je opazil to razliko in je domneval, da so hube, ki plačujejo šiling, mogoče na novo ustanovljene.^{66a} Te domneve nisem mogel spraviti v sklad z razmerami v Selški dolini, ker so tam 1291 vse hube plačevale šiling in vendar je bila Selška dolina rahlo naseljena v času, ko jo je dobil freisinški škof.⁶⁷ Natančnejši študij razmer v Poljanski dolini pa vseeno kaže, da Zahnova domneva ne bo brez podlage. Pozornost vzbujata že brodska in koroška županija; starejša brodska plačuje ovco, mlajša koroška šiling. Na zanimiv primer naletimo pri h o t a v e l j s k i županiji. Naselbine, ki plačujejo ovco, so močno ustaljene; število gruntov je ostalo isto od 1291 pa do 1825. Drugače pri naselbinah s šilingom; že 1291 je bilo tu kar šest opuščenih hub; do l. 1500 so padle obdelane katastrofalno od 52 na 36, pač pa se je število hub po tem letu skozi stoletja obdržalo nespremenjeno. Iz tega sledi, da so bile naselbine, ki plačujejo šiling, na tleh mlajše kolonizacije; verjetno je bilo to ozemlje kolonizirano malo pred 1291,

⁶⁵ Ilešič S., Kmetiska naselja na vzhodnem Gorenjskem. Geogr. Vest. IX. str. 76.

⁶⁶ Karti je narisal g. prof. Planina, za kar se mu iskreno zahvaljujem.

^{66a} Zahn, Die Leistungen der freisingischen Untertanen in Krain am Beginne des 14. Jhs. Mittlg. h. V. Kr., 1861., str. 3.

⁶⁷ Blaznik, o. c., str. 45.

sicer ne moremo razumeti take spremembe v tako kratki dobi; hube, ki so pa krizo prestale, so lahko kljubovale do današnjih dni.

Tudi razmere v javorski županiji so značilne. Tu so plačevale le štiri naselbine šiling; dve od teh (Podvrh in Za Prevalom) urbar 1291 naravnost označuje kot novi;⁶⁸ tretja, Jelovica, je zopet neustaljena; med 1291 in 1500 je število hub padlo od šest na tri. Nasprotno so vse hube popolnoma ustaljene v ostali javorski županiji, kjer pa vendar dobimo 1291 tri nove kmetije; a prav pri teh naletimo na zanimiv primer. Vse hube, ki so 1291 dajale ovco, so morale kasneje v razliko z ostalimi, ki so plačevale le v denarju, odšteti razen denarja tudi žito. Ena od teh novih hub je v Volči, druga v Dolenčicah; obe sta v nasprotju z ostalimi bili oproščeni davka v žitu. Tudi poljanska županija je v skladu z navedenim. Naselbine, ki plačujejo ovco, so bile že 1291 vse ustaljene; razen štirih, ki leže v hribovju na levi strani Sore, so vse v dolini. One s šilingom so vse v hribovju, in sicer razen štirih vse na desni strani. Od teh sta dve kmalu po 1318 propadli, ker ju urbar 1500 ne omenja več; Vinharje, Bačno, Brdo in Zadobje smo pa že prej označili kot mlajše naselbine (str. 18).

Edino neskladnost dobimo v žirovski županiji, ki plačuje vsa ovca. To je ozemlje, ki je bilo konec 13. stol. naseljen otok sredi gozda. Tu so v dolini naselbine, ki so gotovo izpred 13. stol., kot n. pr. Stara vas (str. 3). Ali iz urbarja 1291/1318 je razvidno, da je več naselbin zrastle šele v 13. in začetku 14. stol. Med 21 naselbinami, ki jih tu omenja urbar 1291/1318, sta bili dve že 1291 propadli; v eni je padlo do l. 1500 število hub od tri na eno, kar dokazuje neustaljenost. Log in Sovra sta bila kolonizirana verjetno malo pred 1291 (str. 11/12), a Ravne, Pečnik in Krnice šele v začetku 14. stol.⁶⁹ Iz teh primerov je jasno, da je bila tu kolonizacija živahna prav v času urbarja 1291/1318 in da se ne motimo, če sodimo, da so prav kmalu po 1318 zrastle selišča Log (2 hubi), Govejk (2 hubi) in Srnaki (3 hube), ki jih omenja urbar 1500. Kajti Log in Govejk imata razdeljeno polje na zaselški način (str. 21, 22/3), ki ga sicer pri kolonizaciji od 15. stol. dalje na loških freisinških posestvih sploh več ne dobimo; Srnaki so pa sicer v aglomeraciji, a leže na ozemlju, čigar naselitev je bila v ostalem že v začetku 14. stol. zaključena. Tako je za polovico naselbin te županije iz 13./14. stol. izkazano, da so bile ustanovljene v 13. in v začetku 14. stol.⁷⁰ In vendar plačuje 1291 vsa županija ovco; je pa z ozirom na ostale dajatve močno približana kmetijam, ki so plačevale šiling (str. 34). A prav ta županija je tudi kasneje v izjemnem položaju. Medtem ko plačujejo 1630 vse ostale županije te vrste razen denarja tudi žito, odrajtuje žirovska le denar (str. 32). V tej županiji se je torej sistem nekoliko pomešal.

Iz vsega navedenega vendar sledi, da so v Poljanski dolini — razen v žirovski županiji — hube, ki plačujejo ovco, starejše kot one s šilingom. Freisinški škof je potemtakem prej začel sistematično kolonizirati Poljansko kot Selško dolino.

Prvotno je torej bila naseljena vsa dolina do Hotavelj. Istočasno je silil kolonist tudi v hribovje leve strani Sore ob potokih navzgor, kamor ga je vabila

⁶⁸ Fra II, 36, str. 210.

⁶⁹ Fra II, 36, str. 197.

⁷⁰ Zato ni nujno, da je bila Stara vas tako imenovana zaradi velike starosti.

prisojna lega. To ozemlje je — razen koroškega na vzhodu — tako kompaktno naselil, da je bilo že v drugi polovici 13. stol. le malo prikladnega prostora za nove naselbine. Od koroške županije pa do Kopačnice je le trinajst selišč iz mlajše dobe. Pač pa je začel tiščati kolonist v drugi polovici 13. stol. proti ozemlju Stare Oslice, kjer se kolonizacija zaenkrat še ni obnesla, kot je razbrati iz propadlih hub (Werchchotaeuel, Cholm, Tobrawe, Ozlitz, str. 9/10). Hribovje na desni strani je bilo dolgo nenaseljeno. To ozemlje so kolonizirali Korošci od 12. do 14. stol. V drugi polovici 13. stol. je bilo naseljeno tudi ozemlje ob važni prometni črti Lučne—Gorenja vas. Tudi kolonizacija žirovskega otoka je bila končana šele v drugi polovici 13. in v začetku 14. stol. in je dosegla svoj zaključek sredi 14. stol. na jugu v hlevnovrškem ozemlju.

Kolonizacijo je vodil na ozemlju koroške županije njen predstojnik (stifterius), sicer pa povsod drugje loški oskrbnik, ki mu je pripadala vsaka deseta na novo ustanovljena huba. Med njimi se je zlasti odlikoval Wernher (1253—1267).⁷¹ Tako so imeli njegovi dediči v rokah tri hube na Osovniku, a tri pri Sv. Barbari.⁷² Kakor je razvidno iz urbarja 1291, se je tedaj škofu posrečilo dobiti nazaj te kmetije z nakupom.⁷³ — Končni uspeh prve kolonizacije, katere težišče je bilo v drugi polovici 13. stol., pa kaže sledeča tabela, ki nam odkriva veliko razliko proti l. 1160, ko je bilo v vsej Poljanski in Selski dolini komaj 169 kmetij.

Županija Javorje	71	hub	
„ Brode	46	„ in	8 neobdelanih
„ Poljane	94	„ „	5 „
„ Hotavlje	85	„ „	6 „
„ Žiri	84	„ „	4 „
„ Koroška	83	„ „	— „
„ Hlevni vrh	30 $\frac{3}{4}$	„ „	1 „
		493 $\frac{3}{4}$ hub in 24 neobdelanih	

Na vprašanje, kako se je naseljeval kolonist, ali posamič ali v skupinah, nam daje najboljši odgovor študij katastralnih map. Kot je razvidno iz priložene karte, imamo v Poljanski dolini sledeče tipe zemljiške razdelitve: 1. razdelitev na delce, kjer je parcelacija močno razdrobljena in imajo posamezne kmetije deleže enakomerno razdeljene po vsem polju bodisi v obliki prog, bodisi nepravilnih oblik; 2. navadna zaselška razdelitev, pri kateri so deleži posameznih posestnikov v nepravilnih oblikah neenakomerno razmetani, vendar je pri kmečkem domu največ zemlje; 3. progasto zaselška razdelitev, ki se loči od prejšnje, da imajo parcele vsaj deloma obliko prog; 4. aglomeracija samotnih kmetij, kjer je vsaka kmetija celota zase, vendar kažejo kmetije neko rahlo medsebojno povezanost v tem, da meje s poljem druga na drugo; 5. samotne kmetije, ki so po-

⁷¹ Blaznik, o. c., str. 18—20.

⁷² . . . in terminis Chraecnic uersus Pilchgraec. Fra II, 35, str. 299/300.

⁷³ Fra II, 36, str. 214/5.

polnoma osamljene brez vsake zveze med seboj. Pri samotnih kmetijah se je vršila kolonizacija le po posameznikih; tudi pri aglomeraciji je možno, da so se naseljevali posamič; lahko so pa kolonizirali zemljo tudi v družbi zlasti tam, kjer dobimo v enotnem polju ene naselbine več skupin poslopij; vsaka skupina se je verjetno istočasno naselila. Pri prvih treh tipih je pa popolnoma jasno, da se je moralo prebivalstvo naseliti istočasno, ker bi se sicer ne pojavljala taka pomešanost parcel. Oglejmo si par primerov, ki to nazorno dokazujejo!

Krnic v žirovski županiji urbar 1291 še ne omenja. Pač pa dobimo 1318 notico: *Item in der Goriten sunt III hube seruientes ut prime sub anno MCCCXXIII.*⁷⁴ Ustanovljene so bile torej istočasno, ker bodo istočasno začele plačevati davek. Kat. mapa izkazuje 1825 za to naselbino gručasto obliko z zaselško razdelitvijo polja. Zanimiv primer dobimo v **Lučnah**. L. 1291 so bile tam štiri hube, a 1318 pet. Peta huba je bila torej ustanovljena med 1291 in 1318, kar se lepo odraža v zemljiški razdelitvi 1825. Prvotni štirje gruntni imajo razdeljeno polje v progasto zaselški obliki; vsakemu pripada 7 do 9 kompleksov; prvi štirje podložniki so torej skupno krčili in se skupno naselili. Nova peta huba je pa samotna kmetija, ki leži vzhodno od prvotnega selišča in je od njega ločena s pašo. Podoben primer srečamo v **Ledinah**; 1291 je bilo pet, 1318 šest hub. L. 1825 dobimo tu v gruči pet gruntov, ki imajo razdeljeno polje na zaselški način; novi grunt iz 1318 je pa samotna kmetija severozahodno od naselbine. Na zelo poučen primer naletimo v **Ravnah** v žirovski županiji. Urbar 1291 omenja tu »... sunt due hube culte, nec poterunt institui«. ⁷⁵ Zdi se, da škof ni mogel dobiti novih podložnikov na kmetiji. A že 1318 piše urbar, da sta bili 1315 »institute... de nouo due hube in dem Rawn«. ⁷⁶ Obe stari hubi sta bili torej vnovič naseljeni. ⁷⁷ Med 1318 in 1500 so bile pa tu kolonizirane še tri nove hube. Vseh pet hub dobimo v kat. mapi 1825; oba stara grunta imata zemljo razdeljeno na zaselški način; od novih sta pa dva v aglomeraciji in prislonska na stara grunta, medtem ko je eden na vzhodu selišča kot samotna kmetija.

Ker se je število hub pri večini naselbin obdržalo skozi stoletja nespremenjeno, je v veliki meri možno rekonstruirati prvotno stanje; rekonstrukcija je pa seveda nemogoča tam, kjer je število gruntov občutno padlo.

1. Razdelitev na delce. **Dolina**: Loč, Gorenja vas, Sestranska vas. **Leva stran**: Delnice, Lom, Dol. Brdo, Hlavče njive.

2. **Navadna zaselška razdelitev**. **Dolina**: Brode, Poljane, Predmost, Srednja vas, Dol. Dobrava, Gor. Dobrava, Selo, Ledinica, Stara vas, Žiri, Sovra. **Leva stran**: Gabrovo, Breznica (4 gruntni), Volča, Lovsko brdo, Podobeno, Dolenčice, Murave, Javorje, Četena ravan, Za Prevalom, Hotavljje, Gor. Brdo, Malenski vrh, Jazbine, Gor. Ravan, Sp. Ravan, Jelovica, Gor. Žetina, Dol. Žetina, Čabrače, Volaka, Dobeno, Studor, Robidnica, Krnice, Breznica, Korito, Krnice, Ledine, Pečnik, Govejk, Gor. Vrsnik, Dol. Vrsnik,

⁷⁴ Fra II, 36, str. 197.

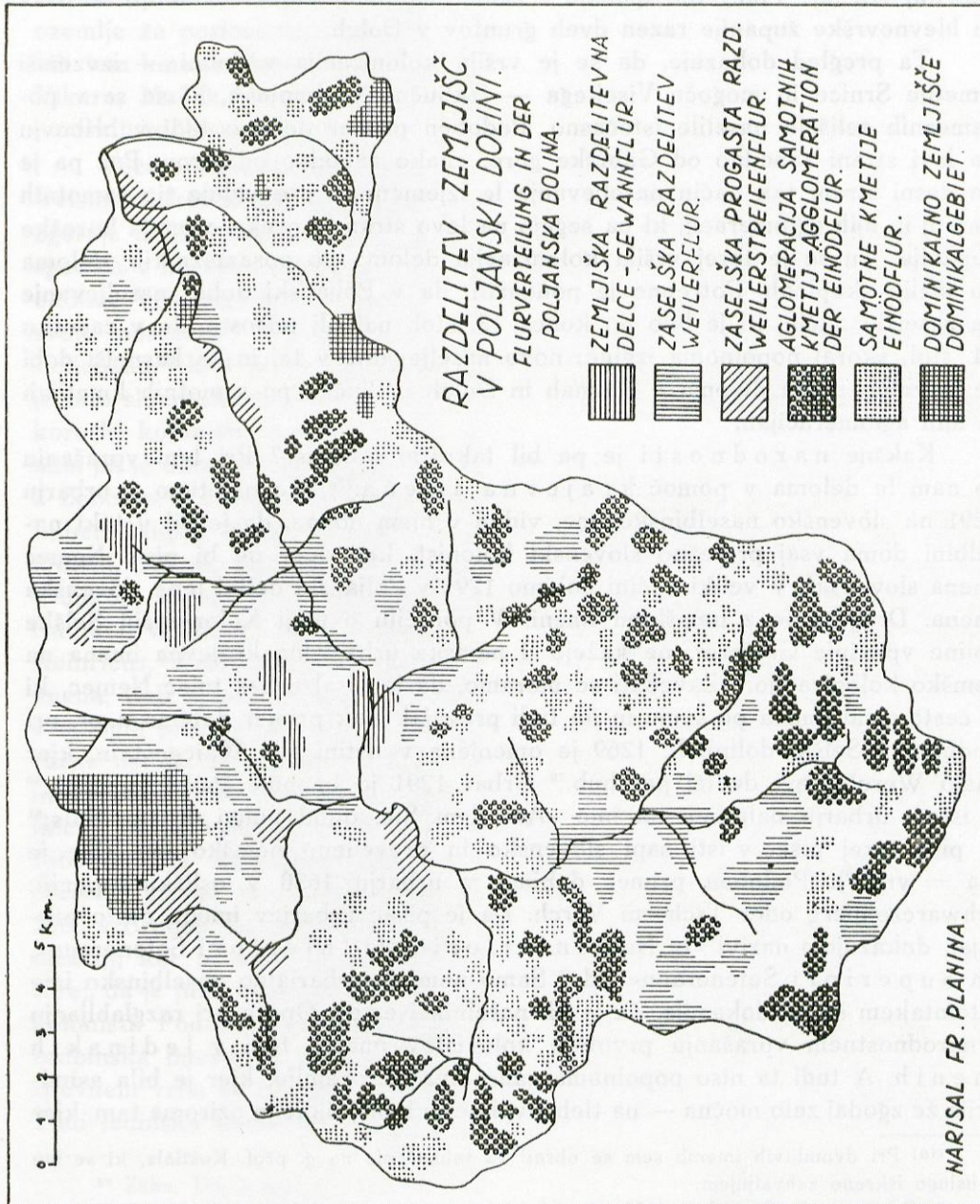
⁷⁵ Fra II, 36, str. 196.

⁷⁶ Fra II, 36, str. 197.

⁷⁷ Tu gre tedaj le za dve hubi, ne pa za štiri, kot meni Koblar, o. c., str. 69.

Ravne (deloma), Dole (del.). Desna stran: Lajše, Vinharje, Todraž, Zadbje (le dva grunta, tretji je v aglomeraciji), Prilesje, Lučne (le štirje, peti je samotna kmetija), Goropeke, Log.

3. Progasto zaselška razdelitev. Dolina: Bodovlje, Zminec, Gaberk, Preserje, Trbija, Pogara. Leva stran: Podvrh, Srednje brdo, Kopačnica, Lajše, Leskovica.

4., 5. Samotne kmetije in njih aglomeracija. Dolina: Visoko (agl.). Leva stran: Breznica (tri sam. kmet.), Smoldno (a), Suša (a), Hobovše (a), Srnaki (a). Desna stran: Kremenik (a), Brdo (sam.), Bačna (2 a, 2 sam.), Zadobje (deloma a.), Dolge njive (a), Suhi dol (a), Brekovice (a), Martinj vrh (a). Poleg teh spadajo v zadnjo skupino tudi vse kmetije koroške in hlevnovrške županije razen dveh gruntov v Doleh.

Ta pregled dokazuje, da se je vršila kolonizacija v dolini — izvzemši kmetije Srnice in mogoče Visokega — izključno v skupinah, ki so se v posameznih seliščih naselile istočasno. Podoben primer dobimo tudi v hribovju na levi strani zahodno od Gabrške gore, enako zahodno od Žirov. Pač pa je na desni strani tak način naseljevanja le izjemen; tu prevladuje tip samotnih kmetij in njih aglomeracij, ki pa segajo na levo stran le preko ozemlja koroške županije. Tu se je torej vršila kolonizacija deloma po posameznikih, deloma po malih skupinah. Potrebno je poudariti, da v Poljanski dolini naseljevanje na zaselški način, ki je bilo do konca 13. stol. najbolj pogosto, že v začetku 14. stol. skoraj popolnoma izgine; novo naseljevanje v tej in še kasnejši dobi se je vršilo razen deloma v Ravnah in Doleh izključno po samotnih kmetijah in njih aglomeracijah.

Kakšne narodnosti je pa bil takratni kolonist? Pri tem vprašanju so nam le deloma v pomoč krajevna imena.^{77a)} Če naletimo v urbarju 1291 na slovensko naselbinsko ime, vidim v njem dokaz, da je bil v taki naselbini doma vsaj pretežno slovenski kolonist, ker sicer ne bi pisal Nemeč imena slovenski. V veliki večini dobimo 1291 v Poljanski dolini lepa slovenska imena. Drugače je z nemškimi imeni. V poročilu o moji Kolonizaciji Selške doline vprašuje Gatterer, ne kažejo li nemška urbarialna krajevna imena na nemško kolonizacijo.⁷⁸ Zavedati se moramo, da je pisal urbar tujec Nemeč, ki je često pisal imena po svoje in jih tudi prevajal. Tak primer dobimo n. pr. pri Podblici v Selški dolini. L. 1269 je omenjena v listini kot Waicenstain, kjer imajo Wernherjevi dediči pet hub.⁷⁹ Urbar 1291 jo imenuje Podwelopetsch.⁸⁰ V istem urbarju naletimo na ime »Auf dem Sie, quod uulgo dicitur Hals;«⁸¹ tu piše torej pisec v isti sapi slovensko in prevedeno nemško ime (Sie je šija = vrat⁸²). Podoben primer dobimo v urbarju 1630 v osliški županiji: Schwarczenperg oder Tscherni Verch. Da je pisec urbarjev imena često prevajal, dokazujejo nazivi »In Hard inferiori«, »In Inferiori Seteneraun«, »In Superiori Seteneraun« itd.⁸³ Samo nemško urbarialno naselbinsko ime potemtakem še ne dokazuje, da je bil naselnik Nemeč. Oporo pri razglabljanju o narodnostnem vprašanju prvotnih kolonistov imamo tudi v ledinskih imenih. A tudi ta niso popolnoma zanesljiva na ozemlju, kjer je bila asimilacija že zgodaj zelo močna — na tleh živahnejše komunikacije oziroma tam, kjer

^{77a)} Pri dvomljivih imenih sem se obrnil za tolmačenje na g. prof. Koštišala, ki se mu za uslugo iskreno zahvaljujem.

⁷⁸ Gatterer M., Carinthia, 1933, str. 164 sl.

⁷⁹ Fra II, 35, str. 299/300.

⁸⁰ Fra II, 36, str. 224.

⁸¹ Fra II, 36, str. 192.

⁸² Pleteršnik, str. 627.

⁸³ Fra II, 36, str. 199, 201.

je bil slovenski element v veliki premoči. Vinharje so n. pr. gotovo prvotna nemška naselbina, a danes dobimo tam izrazita slovenska ledinska imena; le ime rigle in mogoče cegolin kažeta na prvotno prebivalstvo. Ozirati se je treba tudi na rodbinska imena. Pa tudi pri teh je težavno, ker so nastajala šele v 15. in 16. stol. — v času, ko se je moglo morebitno z Nemci naseljeno ozemlje že posloveniti. Zanimiv primer dobimo zopet v Vinharjih. L. 1500 so bili tam kmetje Marin, Vikarin (mogoče laški Vicari?), Komalevc, 1560 Oblak, Vikarn, Maček. Prvotno nemška naselbina je po približno tri sto letih brez nemških rodbinskih imen!

Večino vzhodnega hribovja so naselili kolonisti s Koroške, kjer je imel freisinski škof mnogo posestva. Zahn meni, da so prišli z Lurnskega polja in zgornje doline Möll.⁸⁴ Cerkev sv. Primoža in Felicijana na Gabrški gori, ki je spadala v koroško županijo, kaže, da je verjetno vsaj en del Korošcev prišel iz okolice Vrbskega jezera, kjer je imel freisinski škof pri Celovcu sredi 12. stol. svoja posestva.⁸⁵ Ob Vrbskem jezeru je bil namreč grob sv. Primoža in Felicijana,⁸⁶ kjer je že v 9. stol. stala cerkev na čast obema svetnikoma.⁸⁷ Tu je bilo slovensko prebivalstvo ob času preselitve pač v večini. Da so bili naši koroški kolonisti pretežno Slovenci, je razvidno iz njihovih osebnih imen, ki nam jih je ohranil urbar 1291. Slovenskih imen je 33:⁸⁸ Nedeil, 3 Zwetz (Sveteč), 2 Zobodin, 2 Koyker, Martinitz, 2 Malei, 7 Janez,⁸⁹ 2 Walchvn, Jantz, Janse, Lubei, Chuptz, Marse (Marše), Lubtitzin (Ljubičič), 2 Ztoian,⁸⁹ Kristan, Gelein⁸⁹ (Jelen), Marin, Branizla, Prodan. Indiferentnih imen je 39, kot: 11 Martin, 4 Jakob, 2 Andrej, 2 Peter, 2 Štefan itd. Nemških imen je 16: 3 Chunradus, Hadmvt, Wildunch, Walto, 2 Bertoldus, Gerhart, Ortolfus, Lampertus, Hertwich, Heinricus, Wolfel, Oto, Rudolfus. Podobno kot urbarialna naselbinska nemška imena, tudi nemška osebna imena še ne dokazujejo nemške narodnosti. Zakaj v mnogih primerih so slovenski podložniki imeli nemška imena; to dokazujejo razne listine, ki govore izrečno n. pr. o slovenskih pričah, ki imajo nemška imena.⁹⁰ L. 1500 dobimo na vsem ozemlju koroške županije le dve nemški imeni: Fleyschaker in Kurtl; nekaj imen je le krstnih; namesto njih dobimo že 1560 izrazita slovenska rodbinska imena; samo v enem primeru nadomešča prejšnje krstno ime nemško rodbinsko ime: Wachter, ki ga pa dobimo že 1500 v Brodeh. Le imeni Fleyschaker in Kurt nista prišli sem po notranji kolonizaciji, ker ju sicer takrat po ostalem loškem gospostvu ni dobiti. Kažeta torej, da je prav nekaj malega nemškega elementa takrat še bilo med koroškimi kolonisti. Podobno naletimo tudi na hlevnovrških tleh 1500 na štiri nemška rodbinska imena, ki jih sicer takrat ni bilo na poljanskem ozemlju: Flekh v Hlevnem vrhu in Hlevišču, Zankher v Hlevnem vrhu in Zuepoldt v Doleh. — Tudi ledinska imena so v veliki večini slovenska. Vendar je treba poudariti,

⁸⁴ Zahn, Die Leistungen, str. 1.

⁸⁵ Fra II, 36, str. 11/2.

⁸⁶ Gradivo II, str. 248.

⁸⁷ Scheinigg J., Slovenska osebna imena v starih listinah. Izv. Muz. dr. Kr., III, str. 140.

⁸⁸ Prim. Scheinigg, o. c., str. 142—5.

⁸⁹ To ime dobimo tudi ob Vrbskem jezeru v 12. stol., Fra II, 36, str. 11/2.

⁹⁰ Scheinigg, o. c., str. 8/9.

da najdemo skoraj preko vsega koroškega ozemlja sporadično nemška imena, tako na levi strani 2 rigl, 2 kogl, 2 špil, šenpajkelc (voda), desno 4 rigl, 3 kogl, rekl, na reklcah, reklica, špil, za moštencem, skerovnica, kajtre?, kucl?, pod narigerjem?, cegolin? (voda). Imena nemški grič na Valterskem vrhu ne stavljam v to skupino, ker je bil tam dominikalen gozd, od tod ime. Nekaj nemških imen dobimo tudi v sosednjih koroških naselbinah, ki so bile izven koroške županije: rigl, riglc, rekl, na lošteh, klovže, 2 kucl?, štorman?, cegolin?, medtem ko na ozemlju hlevnovrške županije danes ni dobiti nemških ledinskih imen. Nemška ledinska imena še najbolj dokazujejo, da je bilo med sicer slovenskimi koroškimi kolonisti vendar nekaj nemškega elementa.

Tudi na ostalem poljanskem ozemlju je bil slovenski živelj takoj od vsega početka v veliki večini. V zbirki ledinskih imen dobimo le nekaj izrazitih nemških besedi. Dolina. Visoko: špil, Gorenja vas: volbene. Leva stran. Lom: klovža. Delnice: pinta, v riglcah, Murave: rekl. Gor. Žetina: rekl, Čabrače-Logar: kobl, Kopačnica-Topličar: klavža. Desna stran. Prilesje: špil, Suhi dol: v rejgelnah. Žirovski del. Brekovic: za širmom, Ravne: špekl, Log: štuca.

Nekaj več dobimo 1500 nemških rodbinskih imen. Dolina. Brode: Wachter, Log: Farstner, Predmost: Schalderman, Pogara: Putz. Leva stran. Lom — trije od petih podložnikov: Cotzyan Nematz, Oswald Nematz, Pettar Nematz, Delnice: Lamprecht Nematz, Javorje: Zewritzer, Murave: Janes Thomase, 1560. Simon sin Thomas Demsser, Podvrh: Gruesl, Gor. Žetina (vsi štirje podložniki): Lamprecht, Drassel, 2 Demsser, Jelovica: Partl Haberly, Dol. Brdo: Gadways, Krnice: Pheyffer, 1560. Jurij sin Zeyritzer. Desna stran. Lučne: Schalmayster. Žirovski del. Selo: Sollniczer, Ledinica: Sollniczer, Dobračeva: Gasser, Streit, Stara vas: Wurtel, Žiri: Futt, Račeva: Verweser. Imeni Zeyritzer in Haberl, ki je izrazito soriško, kažeta, da gre pri njiju le za notranjo kolonizacijo. Pri drugih je možno, da gre za imena kolonistov, ki jih je naselil škof sem naravnost iz svojega nemškega ozemlja; treba je pa poudariti, da so bili to le nemški posamezniki v sicer slovenskem ozemlju, na kar kaže ime Nematz; takega naziva bi v nemški pokrajini ne dobili. Ti posamezniki, ki so bili naseljeni največ v hribovju leve strani Sore, so se v slovenski okolici kmalu poslovenili. Že po l. 1582 ne dobimo v Poljanski dolini imena Nematz.

Par osebnih imen iz l. 1500, kot Verlann v Suši in Čabračah, mogoče tudi Gusell v Bodovljah, Valterskem vrhu in Gabrški gori, Wradesko v Prilesju in Vikar v Vinharjih ter Kremeniku, kaže, da je bilo že pred 16. stol. na poljanskem ozemlju tudi nekaj romanskega elementa.

Socialni položaj poljanskih podložnikov se da deloma razbrati že iz zemljiške odmere. V naslednjem seznamu navajam pod 1. naselbine, ki imajo polje v delcih ali v zaselški razdelitvi. Pri teh je možno iskati povprečen obseg hub v posameznih seliščih. Vendar je bilo mogoče približno rekonstruirati prvotno odmero le v onih naselbinah, kjer se je obdržalo prvotno število gruntov do 19. stol. Zato upoštevam v seznamu le taka selišča. Številka se nanaša samo na polje, ki je bilo že prvotno v zasebnem užitku. Gozd in paša sta bila dolgo skupna; do delitve je prišlo največ šele v 18. stol. Pod 2. upo-

števam naselbine s samotnimi kmetijami in njih aglomeracijo. V teh seliščih seveda ni mogoče iskati povprečka, ker so bile hube od vsega početka zaokrožena celota.

1. (.) Dol. Brdo ⁹¹ . . . . . 6,4 oralov	(—) Lajše . . . . . 15,5 oralov
(.) Gabrovo . . . . . 9 "	(—) Zadobje . . . . . 15,5 "
(.) Bodovlje . . . . . 9,1 "	(.) Brode . . . . . 15,6 "
(.) Dolenčice . . . . . 9,1 "	(—) Trbija . . . . . 16,4 "
(.) Javorje . . . . . 9,2 "	Dobračeva . . . . . 16,4 "
(.) Breznica . . . . . 9,8 "	(—) Lajše . . . . . 16,5 "
(.) Hlavče njive . . . . . 10 "	(.) Gor. Žetina . . . . . 16,9 "
(—) Jazbine . . . . . 10 "	(.) Gor. Dobrava . . . . . 16,9 "
(.) Gor. Brdo . . . . . 10,5 "	Žiri . . . . . 17,7 "
(—) Četena ravan . . . . . 10,5 "	Sovra . . . . . 17,7 "
(.) Malenski vrh . . . . . 11 "	Breznica . . . . . 18 "
(.) Murave . . . . . 11,1 "	(—) Lučne . . . . . 18,4 "
(.) Preserje . . . . . 11,3 "	(—) Pogara . . . . . 18,8 "
(.) Gorenja vas . . . . . 11,3 "	Korito . . . . . 19 "
(.) Lom . . . . . 11,3 "	(—) Prilesje . . . . . 20 "
(.) Gaberk . . . . . 11,7 "	Goropeke . . . . . 20 "
(.) Delnice . . . . . 11,7 "	(.) Predmost . . . . . 21 "
(.) Volaka . . . . . 11,8 "	Krnice . . . . . 21 "
(.) Čabrače . . . . . 12,7 "	Stara vas . . . . . 21 "
(.) Zminec . . . . . 12,8 "	(.) Leskoviča . . . . . 21,4 "
(.) Dobje . . . . . 13 "	(.) Kopačnica . . . . . 22 "
(—) Krnice . . . . . 13 "	(—) Studor . . . . . 22 "
(—) Gor. Ravan . . . . . 13,3 "	Log . . . . . 22,5 "
(.) Dol. Žetina . . . . . 13,4 "	Ledine . . . . . 22,5 "
Selo . . . . . 13,5 "	Ledinica . . . . . 26 "
Dol. Vrsnik . . . . . 13,5 "	Govejk . . . . . 29,5 "
(.) Hotavlje . . . . . 13,5 "	2 (.) Smoldno . . . . . 7 — 8,5 "
(—) Dobeno . . . . . 13,7 "	(.) Breznica . . . . . 9,5—14 "
(.) Srednje brdo . . . . . 13,8 "	(—) Bačna . . . . . 11 —22 "
Gor. Vrsnik . . . . . 13,9 "	Ravne . . . . . 12 —27 "
(—) Vinharje . . . . . 14 "	(—) Kremenik . . . . . 12,5—16 "
(.) Sestranska vas . . . . . 14,2 "	Brekovice . . . . . 13 —29 "
(.) Podobeno . . . . . 14,3 "	(—) Suša . . . . . 14 —16 "
(—) Robidnica . . . . . 14,5 "	(.) Visoko . . . . . 15,5—16,5 "
(.) Srednja vas . . . . . 14,6 "	(—) Suhi dol . . . . . 16 —28 "
(—) Podvrh . . . . . 15 "	(—) Brdo . . . . . 17 "
(.) Volča . . . . . 15 "	Martinj vrh . . . . . 19 —24 "
(.) Dol. Dobrava . . . . . 15,2 "	(—) Zadobje (agl.) . . . . . 20 "
(.) Log . . . . . 15,4 "	(—) Dolge njive . . . . . 21 —33 "
(—) Todraž . . . . . 15,5 "	Srnaki . . . . . 27 —29 "

Kot je razbrati iz tabele, je obseg kmetij kaj različen, dasi se suče največ kmetij med 10 in 17 orali. Če primerjamo starejše hube, ki plačujejo ovco, z mlajšimi s šilingom, vidimo v splošnem močno razliko. Pod 13 oralov polja ima 21 naselbin, a med temi sta samo dve, ki plačujeta šiling. Na drugi strani je opaziti, da so hube, ki so bile kolonizirane šele v začetku 14. stol., zelo obsežne

⁹¹ Znak (.) obsega selišča, ki so plačevala ovco, (—) ona s šilingom. Brez znaka so naselbine žirovske županije.

(Log 22,5, Srnaki 27—29, Govejk 29,5 oralov). Starejše hube so torej v glavnem manjše kot mlajše. V splošnem gre to pač na račun boljše lege in boljše zemlje, ki so jo prvi kolonisti lahko izbirali. So pa gotovo tudi primeri, kjer so nastale razlike v obsegu kmetij zaradi različnega postopanja do posameznikov. To dokazuje n. pr. velika razlika med Dol. Brdom (6,4) in Predmostom (21), ki je v dolini. Obe naselbini sta bili ustanovljeni verjetno precej istočasno na lepem prostoru, a vendar dobimo tako različno odmero.

Posebne razmere dobimo v tej dobi na tleh koroške županije. Tu so 1291 uživali posamezniki zemljo v obsegu $\frac{1}{4}$ —4 hube. Korošci so namreč edini med vsemi loškimi podložniki imeli pravico, deliti hube na dva ali celo štiri dele že 1291 — torej v času, ko je bilo za kolonizacijo še dovolj zemlje na razpolago. Istočasno je pa tudi edino koroški kolonist imel prodajno pravico. Vsak je lahko hubo prodal, komur je hotel, le da je bil kupec zmožen obdelovanja in odplačevanja služnosti gosposki. Ob prodaji je moral dati prodajalec oskrbniku 12 denarjev, kupec pa škofu 10% kupnine, a županu neko manjšo vsoto.⁹² Posledica teh pravic je bilo na eni strani drobljenje hub, na drugi pa kopičenje kmetij v enih rokah. — Na koroških tleh je bilo razvito tudi združeno življenje; v šestih primerih sta uživala 1291 po dva podložnika skupaj eno hubo.⁹³

Po stanju 1291 je bila zemlja razdeljena, kot kaže sledeča tabela.

Število podložnikov	Obseg zemlje	Skupaj
1	4 hube	4 hube
1	2½ "	2½ "
7	2 "	14 "
2	1½ "	3 "
1	1¼ "	1¼ "
35	1 "	35 "
2	¾ "	1½ "
17	½ "	8½ "
7	¼ "	1¾ "
<hr/>		
73 podložnikov	ima skupaj . . .	71½ hube

Niti polovico podložnikov torej ni uživalo tedaj normalne kmetije. Do 1318 se je število hub povečalo na 83. Prav toliko podložnikov je bilo v tej županiji 1501, ko so imeli zemljo tako razdeljeno.

Število podložnikov	Obseg zemlje	Skupaj
3	1¼ hube	3¾ hube
43	1 "	43 "
29	½ "	14½ "
4	¾ "	3 "
4	¼ "	1 "
<hr/>		
83 podložnikov	ima skupaj . . .	65¼ hube

Vrednost vseh hub bi torej znašala 1501 le 65¼ hub nasproti 83 iz l. 1318. Ker je pa bilo 1501 število podložnikov isto kot 1318, sodim, da v tem raz-

⁹² Fra II, 36, str. 211.

⁹³ Prim. Dolenc M., Pravna zgodovina za slovensko ozemlje, str. 141.

dobju obseg kulturne zemlje ni padel. Urbar 1501 verjetno ni več registriral tako natančno razlik posameznih kmetij; saj dobimo pri urbarjih od 1560 dalje v naslovih vsake naselbine v koroški županiji sploh le cele hube, medtem ko je v tekstu parkrat omenjeno, da je dozdevna cela huba le slaba, ali da šteje le za pol hube. Zato sem mnenja, da se je položaj iz 1318 v veliki meri obdržal še v naslednjih stoletjih. Za to sodbo govori tudi rekonstrukcija kmetij na podlagi katastralnih map iz 1825. Sicer je tako delo na ozemlju samotnih kmetij težje, ker so morebitna kasnejša krčenja slabše razvidna, vendar je v glavnem razbrati, da variira obseg starih posestev med 10 in 36 orali. Med njimi je petnajst kmetij, ki se po svojem velikem obsegu precej ločijo od ostalih. Te imam za dvojnike. Vsi leže na desni strani Sore (gl. str. 53/4).

Na podobne razmere naletimo tudi v hlevnovrški županiji. Tudi tam so uživali posamezniki zemljo najrazličnejšega obsega.

Število podložnikov	Obseg zemlje	Skupaj
2	2 hube	4 hube
1	1¼ "	1¼ "
20	1 "	20 "
2	¾ "	1½ "
5	½ "	2½ "
6	¼ "	1½ "
36 podložnikov	ima skupaj	30¾ hube

A tudi tu so omenjali urbarji od 1560 dalje le cele hube, ki so pa bile v resnici najrazličnejšega obsega, kot je razvidno iz kat. mape, po kateri so merili tamkajšnji stari grunti od 13 do 82 oralov. Posestva so torej na hlevnovrških mlajših tleh dosti obsežnejša kot na starejših v koroški županiji.

Socialna stopnja poljanskih kolonistov se da pa najbolj razbrati iz obveznosti nasproti zemljiškemu gospodu in njegovim uslužbencem. Urbar iz l. 1291 nam nudi tudi v tem oziru dragocene podatke. Že prej (str. 19) smo omenili, da loči ta urbar poljanske koloniste glede na dajatve v dve skupini. Prva skupina, ki obsega vso brodsko in žirovsko županijo ter del poljanske, hotaveljske in javorske, plačuje o v c o, druga, pod katero spada vse koroško ozemlje ter del poljanske, hotaveljske in javorske županije, pa odštevava š i l i n g. Ni pa to edina razlika v dajatvah med obema tipoma, kot kaže naslednja tabela.⁹⁴

A.		B.	
1. Ovis sancti Georii	20 den.	Schilling	35 den.
2. Pro steura vini	8 "	. . . . .	8 " (Korošci nič)
3. Harreht	6 "	. . . . .	6 "
4. Frumentum		le deloma	
5. Poklon	3 "	o d p a d e	
6. Dajatev za božič	14 "		
7. Dajatev ob škofovem bivanju na loških tleh		isto (Korošci nič)	
8. Steura	20 "	. . . . .	20 den.

⁹⁴ Fra II, 36, str. 188—215.

9. Jaitreht	o d p a d e
10. Sterbochsen	isto
11. Dajatev oskrbniku ob priliki sodstva .	podobno

1. Podložniki prve skupine (A) morajo dati škofu na dan sv. Jurija ovco z jagnjetom; lahko pa plačajo po 20 starih denarjev, če ne zmorejo one dajatve, kar pa morata potrditi pod prisego župan in gozdar. Podložniki druge skupine (B) plačajo na ta dan po 35 starih oz. 30 novih denarjev.

2. Za praznik sv. Jakoba oddaja vsak v A »pro steura vini« enega prašička; če ga nima, se lahko odkupi z 8 starimi (7 novimi) denarji. Podobno obveznost — dva podložnika dasta skupaj enega prašička v vrednosti 14 denarjev, oz. vsak 7 novih denarjev — dobimo tudi pri B. Zato sodim, da odgovarja ta dajatev oni »pro steura vini«. Koroška županija tega ne plača.

3. Za praznik sv. Mihaela so odštevali dajatev »pro harreht«, ki je bila verjetno odkupnina za tlačansko delo trenja lanu.⁹⁵ Ta dajatev je omenjena pri vseh županijah A in B, razen pri hotaveljski; vendar so jo očitvidno tudi tam odštevali, saj so prav pri hotaveljski županiji zapiski zelo površni; omenjena ni niti dajatev »sterbochsen«, ki jo sicer dobimo takrat povsod po Poljanski in Selški dolini. Splošno so dajali »pro harreht« po 6 starih (5 novih) denarjev; le v javorski županiji, kjer je izrečno poudarjeno, da pritiče ta dajatev oskrbniku (officialis), dajejo po dve meri (mez) ovsa, tri stare denarje, tri povesme lanu, dve pogači s prigrizkom, a po sedem podložnikov skupaj oddaja eno mero ječmena.

4. O sv. Mihaelu oddaja A žito po letini in cenitvi uradnikov, če je bil škof za sv. Jurija v Loki ali ne; le pri žirovski županiji ta dajatev ni omenjena. — B plačuje žito le, če je bil škof za sv. Jurija v Loki. Korošci odštevajo le rž in oves, ne pa pšenice.

5. Vsako tretje leto odštevajo podložniki A o sv. Juriju poklon. Po dva kmeta morata dati ovco, ali skupno 16 denarjev, če ovce ne zmoreta. S temi ovcami obnavljajo ali urejajo na novo sirnice (planšarske kmetije — swaige). B poklona ne plačuje.

6. Za božič da vsak podložnik A po enega prašiča, oziroma 14 starih (12 novih) denarjev. B je brez te dajatve.

7. Kadar pride škof v loško gospostvo, morajo vsi podložniki prispevati meso za kuhinjo; le pri Korošcih ta dajatev ni omenjena.

8. Vsi — verjetno tudi Korošci — plačujejo steuro, ki je znašala okoli 20 denarjev.⁹⁶

9. Jaitreht⁹⁷ plačujejo med sv. Martinom in božičem v različni višini: podložniki brodske županije po tri mere ovsa, osem pogač s prigrizkom; poljanske po štiri mere ovsa, šest hlebov s prigrizkom; oni iz hotaveljske in javorske po dve meri ovsa ter pet pogač. V dolini plačajo torej na splošno več. Pač pa je pri žirovski županiji izrečno omenjeno, da te dajatve ne odštevajo; isto velja tudi za skupino B.

⁹⁵ Hauptmann, Die Freileute. Carinthia, 100, str. 28. — Prim. Blaznik, o. c. str. 63, 65.

⁹⁶ Blaznik, o. c., str. 65.

⁹⁷ Zahn meni, da je to prispevek za pašo svinj, Leistungen, str. 3.

10. Ob podložnikovi smrti je bilo treba dati najboljšega vola in prašička (sterbochsen) — dajatev, ki je značilna za nesvobodnike. Če vdova ne ostane na kmetiji, se premočnina razdeli na tri dele ne glede na dediče. En del pripade škofu, drugi vdovi, a tretji del porabijo za molitev v zveličanje pokojnikove duše. Le koroški podložnik že v 13. stol. lahko svobodno prodaja posestva; ostali podložniki so to pravico uživali gotovo šele proti koncu 15. stoletja.⁹⁸

11. Trikrat na leto — ob sv. Juriju, sv. Mihaelu in svečnici — so se vršile pojezde; ob tej priliki je prišel oskrbnik sodit v vsako županijo — razen koroško, ki jo je obiskal le enkrat letno. Prehrano so morali oskrbeti njemu in spremstvu župani in podložniki. V vseh županijah je bil župan vsakokrat dolžan dati po en sodček vina, hkrati pa dodati vse potrebno za kosilo in večerjo, v kolikor ni pobral v ta namen od kmetov. Ti so morali dajati vsakokrat po eno mero ovsa za živino (v poljanski županiji A za sv. Mihaela in svečnico po dva kmeta skupaj eno mero, a v hotaveljski B županiji prvič po dva, drugič in tretjič po štirje eno mero) in po en hleb kruha, podložniki v žirovski županiji tudi prigrizek. Razen tega so morali odšteti o sv. Juriju in sv. Mihaelu piščancev in jajc — oni iz B tudi kozličkov — kolikor so jih potrebovali za prehrano, a o svečnici po možnosti vsak eno pišče; kar je ostalo, je pripadalo oskrbniku. Le pri Korošcih je stvar drugačna. Ker je tam o manjših deliktih razsojal domači župan, je prišel oskrbnik tja samo enkrat na leto. Tedaj mu je moral dati župan sodček vina, a kmetje po eno mero ovsa, eno mero rži, en hleb in eno pišče ali prigrizek. Vendar daje sicer vsak oskrbniku o veliki noči po 30 jajc, a jeseni po dve stegni, županu pa po eno rebrce, ki ga pa lahko odkupijo z denarjem.

Poleg teh dajatev je še nekaj izrednih, med katere spada odštevanje svinjskih stegen. V posameznih letih so namreč na veliko pasli svinje v škofovih gozdovih.⁹⁹ Tja so gonili tudi svinje iz drugih gospostev. Tujci so enako kot meščani plačevali od vsake svinje škofu en denar ali eno mero ovsa, za majhne samo polovico.¹⁰⁰ Ostali so dajali od vsake zaklane živali po eno stegno. Iz naselbin A je dobil od teh vsako tretje škof, ostale oskrbnik kot jaitreht (poljanska županija forstreht); iz naselbin B pripadajo vsa stegna škofu, le v koroški županiji dajejo redno vsako leto po dve stegni oskrbniku.

Kdor je imel mlin, je odšteval poleg ostalih dajatev o sv. Štefanu še šest hlebov s prigrizkom ali pa tri denarje;¹⁰¹ te dajatve niso bili oproščeni ne gozdarji, ne župani.¹⁰²

Poseben položaj so uživale sirnice (planinske kmetije, swaige), ki so bile oproščene nekaterih dajatev. Odštevati so morale letno po dve sto sirov; vsak sir je moral biti vreden najmanj tri obole. Če izjavita škofova ocenjevalca sirov, da je bila živina jalova, plača sirnica mesto zadnjih sto sirov deset denarjev manj kot eno marko. Razen tega so sirnice odštevale tudi harreht in

⁹⁸ Prim. Blaznik, o. c., str. 45/6.

⁹⁹ Ta navada je bila tu gotovo še ohranjena v 17. stol. (Landshut, Staatsarchiv, Rep. 53, Fasc. 297, Nr. 415.)

¹⁰⁰ Fra II, 36, str. 190/1.

¹⁰¹ Fra II, 36, str. 192.

¹⁰² Fra II, 36, str. 216.

		Dajatve	
		Župa-	
		žirovska	a) hotaveljska b)
1. Steur	à 80—90 β ¹⁰⁵	à 22—40 β	à 32 β . . . . .
Sbaigelt	à 32 β	à 32 β	à 32 β . . . . .
St. Jacobsschilling	à 42 β		{ pšenica rž . . . . . oves
<hr/>			
2. Županov račun.			
St. Michaels harrecht	à 10 β		à 10 β . . . . .
Vogtrecht	skupaj 92 β		skupaj 96 β
St. Jorgenrecht	à 24 β		à 32 β . . . . .
Accidencia	skupaj dvakrat à 1 m 68 β		skupaj 27 β
Czinstrayd			
Steura vini	à 10 β		à 10 β . . . . .
Stewr porcorum Martini	à 17 β		à 33 β . . . . .
Plochphenig	skupaj 92 β		skupaj 42 β
Pojezda prva	skupaj 1 m 24 β		skupaj 1 m
druga	skupaj 1 m 24 β		skupaj 1/2 m
tretja	skupaj 1 m 24 β		skupaj 1/2 m
Pro officio	skupaj 2 m 15 β		skupaj 1 m
In festo st. Georii	skupaj 3 jagnjičke 3 jajca		skupaj 49 piščancev 4 jagnjičke
Pro scapulis			
Skupen znesek županovega računa	à 80 β in 1 pete-		
ob poklonu	lina ter oves	à 21 β	à 76 β . . . . .
	à 90 β in 1 pete-		
	lina ter oves		à 86 β . . . . .

steuro. Bile so dolžne dajati meso ob škofovem bivanju v Loki ter voziti vino z Dolenjskega ali od drugod, če je bilo potrebno.¹⁰³ — Zadnje tri služnosti — harreht, steuro in vožnjo so poleg jaitrehta zadevale tudi kmetije, ki so gojile čebele;¹⁰⁴ tudi te kmetije so bile torej nekaj na boljšem kot ostale.

¹⁰³ Fra II, 36, str. 189/90, 207.

¹⁰⁴ Fra II, 36, str. 207/8.

leta 1501.

nija		a) javorska b)		brodska	koroška	hlevnovrška
a) poljanska	b)	a) javorska	b)			
à 20-50 ß	à 22-50 ß	à 22-52 ß	à 22-52 ß	à 10-50 ß	à 30-100 ß	à 30-100 ß
à 32 ß	à 32 ß	à 32 ß	à 32 ß	à 32 ß	à 10 ß	à 16 ß
à 42 ß	{ pšenica rž . . . oves	à 42 ß	{ pšenica rž . . . oves	{ pšenica rž . . . oves	tudi prispeva'o	à 42 ß
	à 10 ß	à 10 ß	à 10 ß	à 9 1/2 ß	à 9 1/2 ß	à 10 ß
	skupaj 92 ß		skupaj 68 ß	skupaj 32 ß	skupaj 1/2 m	skupaj 29 ß
	à 33 ß		à 12 ß	à 24 ß		skupaj 1 m 10 ß
	skupaj 1/2 m 32 ß			skupaj 75 ß		skupaj 1 m 60 ß
					{ àlmera rži » ovsa ali 32 oz. 40 ß ¹⁰⁶	{ àlmera rži » ovsa ali 32 oz. 40 ß ¹⁰⁶
	à 10 ß		à 10 ß	à 9 1/2 ß		
	à 18 ß		à 15 ß	à 18 ß		
	skupaj 92 ß		skupaj 80 ß		skupaj	
	skupaj 80 ß		skupaj 1/2 m 60 ß	skupaj 1/2 m 2 ß	skupaj 1/2 m 2 ß	
	skupaj 80 ß		skupaj 1/2 m 60 ß	skupaj 1/2 m 2 ß	skupaj 1/2 m 2 ß	
	skupaj 80 ß		skupaj 1/2 m 60 ß	skupaj 1/2 m 2 ß	skupaj 1/2 m 2 ß	
	skupaj 80 ß		skupaj 2 m	skupaj 1 m	skupaj 3 1/2 m	
tudi prispevajo		skupaj 29 piščancev 3 jagnjičke		skupaj 49 piščancev 4 jagnjičke		skupaj 1 m
	à 73 ß		à 74 ß	à 80 ß	à 91 ß ¹⁰⁷	à 93 ß ¹⁰⁷
à 21 ß		à 20 ß				
	à 83 ß		à 82 ß	à 90 ß in 1 petelina	à 99 ß	à 101 ß

Kot je razvidno je bilo možno skoraj vse obveznosti plačati v denarju. Če primerjamo dajatve navadnih kmetij med seboj, dobimo splošno tri raz-

¹⁰⁵ 160 šilingov (ß) je ena marka šilingov (m), Kos Fr. Zgodovinski pobirki iz loškega okraja. Izv. Muz. dr. Kr., II, str. 25.

¹⁰⁶ Ko je poklon, plačajo po 40 ß.

¹⁰⁷ V tej vsoti je všteti tudi 42 ß, ki so jih plačevali kot »St. Jacobs schilling«.

lične skupine. 1. Podložniki v naselbinah A — razen žirovske županije — plačujejo poleg služnosti v naturi še v novcu po 71 denarjev. 2. V drugi skupini je ozemlje pod B razen koroške županije. Ti podložniki plačujejo po 69 denarjev, ne odštevajo jaitrehta, a tudi dajatev v žitu je zelo lahka. Sem prištevam tudi žirovsko županijo, dasi plačuje ovco, a je oproščena jaitrehta; tudi dajatve žita urbar v tej županiji ne omenja — menda ne pomotoma; zakaj v urbarju 1630 se še kaže vedno razlika med obema tipoma A in B v tem, da mora tip A odštovati žito, tip B pa ne; žirovska županija tudi tedaj žita ni oddajala. 3. Koroška županija plačuje le 61 denarjev, je sicer deležna istih ugodnosti kot druga skupina, a ji razen tega tudi ni treba prispevati mesa za kuhinjo ob škofovem prihodu. Iz vsega lahko sklepamo, da je zemljiški gospod favoriziral kolonizacijo 13. in 14. stoletja (str. 16/21). Zadovoljen je bil, da je na nenaseljena tla dobil koloniste; zato je tam z dajatvami nekoliko popustil.

Na podobne razlike naletimo tudi v urbarju iz l. 1501. Dajatve so se tedaj delile v dve skupini: 1. dajatve, ki so jih odštevali direktno zemljiškemu gospodu, 2. dajatve v županov račun; iz urbarja 1630 je razbrati, da je moral župan večino tega denarja odplačati zemljiškemu gospodu; izjema je bil le koroški župan, ki je lahko obdržal kakih 40 odstotkov.

Kakor je razvidno iz tabele imamo tudi 1501 opraviti s tremi vrstami plačnikov. 1. Prva skupina odgovarja ozemlju, ki je 1291 plačevalo ovco. Pri tej je treba poudariti, da je 1501 odrajtovala kot »St. Jacobs schilling« žito (pšenico, rž, oves); enako še 1630, le da je mesto žita mogla plačati denar. Največ dajatev plačujejo ti podložniki v županov račun — vsako leto redno 73—80 β, a vsako tretje leto, ko je poklon, 82—90 β. Žirovska županija izkazuje tudi 1501 prehodnega značaja; tamkajšnji podložniki namreč ne plačujejo »St. Jacobs schilling«; je pa zato pri njih »steuer« večji kot kjerkoli drugje, ako upoštevam, da gre visok steur v koroški in hlevnovrški županiji na račun dvojnih hub; tudi za pojezde plača žirovska županija več kot druge.

2. Druga skupina obsega ostalo ozemlje razen koroške in hlevnovrške županije. Te kmetije odrajtujejo kot »St. Jacobs schilling« po 42 β, so pa brez dajatve v žitu. Ne plačujejo nič »St. Jorgenrecht«, nič v »steura vini«, nič »steura porcorum Martini«; obenem tega ozemlja tudi ne zadene poklon vsako tretje leto. V županov račun dajejo letno komaj 20—21 β. Razlika med obema skupinama se kaže v višini dajatev tudi 1630; prva plačuje takrat 7,5—12 goldinarjev, a druga komaj 5—6,5 goldinarjev.

3. V tretjo skupino spadata koroška in hlevnovrška županija. V razliko z ostalimi kmetijami, ki plačujejo v »sbaigelt« po 32 β, odštevajo tamkajšnje hube le po 10 oz. 16 β; če huba ni cela, plačuje le ustrezní del. V županov račun plačujejo sicer 91 oz. 93 β — vsako tretje leto 99 oz. 101 β, vendar je v to vsoto zaračunana dajatev »St. Jacobs schilling«. Posebna dajatev je »czinstraid« (rž in oves), kar so pa že 1501 lahko odplačali v denarju. Dajatev za pojezde v hlevnovrški županiji ni omenjena. Povezanost med obema županijama se kaže tudi kasneje v tem, da so morali po urbarju 1630 hlevnovrški podložniki plačevati koroškemu županu letno po 16 krajcarjev (str. 18).

Pač pa so dajatve pri s i r n i c a h enake brez ozira na to, kje leže. V županov račun plačujejo 13—21 β, petelina, pogačo in oves, zemljiškemu gospodu

direktno pa 1 marko 40 β. Dajatev je torej večja kot pri ostalih kmetijah. Zato so često prepisovali sirnico od revnih kmetij na bogatejše, vendar vedno tako, da je pripadala enakemu tipu kmetij — bodisi kmetiji, ki odšteva žito, bodisi taki, ki plačuje v denarju.

Razen teh služnosti dobimo 1500 pri poljanskih podložnikih še nekaj drugih obveznosti. O veliki noči so dajali j a j c a.

	kaščarju	pisarju	mojstru-posodniku
Ž u p a n i j e :			
Žiri	103	40	40 . . . . .
Hotavlje	100	25	25 . . . . .
Poljane	100	32	25 . . . . .
Javorje	100	28	25 . . . . .
Brode	100	25	25 . . . . .

Koroška in hlevnovrška županija nista dajali nič.

Kot »s c h r e y b e r s o l d« so morali prispevati vsi kmetje po dve kokoši in štiri denarje, župani pa ob pojezdah po dve kokoši in dve pogači; le koroška in hlevnovrška županija nista nič odštevali.

Vsak kmet je moral odštevati kot »m o y s t e r s o l d« eno skledo ovsa, eno povosmo lanu ter 16 povosmov prediva, župani po dve kokoši ter ob pojezdah še po dve pogači. Pri koroški in hlevnovrški županiji je izrečno omenjeno, da te dajatve ne odštevajo. Razen tega so podložniki iz žirovske, hotaveljske, poljanske in javorske županije prispevali p l e č a, od katerih je odpadlo 10% na lovskega mojstra, 4% na pisarja; ostala pleča sta si delila zemljiški gospod ($\frac{2}{3}$) in kaščar ($\frac{1}{3}$). Brodska, koroška in hlevnovrška županija te dajatve niso poznale. Kadar je prišel novi škof prvič v Loko, so morali vsi podložniki prispevati m e s o z a k u h o; le županiji koroška in hlevnovrška zopet pri tej dajatvi nista omenjeni. Koroško in hlevnovrško ozemlje je bilo torej glede na te dajatve v izjemnem položaju.¹⁰⁸

Večjo enotnost pa kaže poljansko ozemlje pri vprašanju d e s e t i n e, o kateri nas najbolje pouči urbar iz l. 1630. Iz tega je razvidno, da je tedaj pobiralo loško gospostvo samo manjši del desetine; tako je pri starih hubah le v brodski županiji večina desetine odpadla na Loko, v koroški nekako polovica, a v ostalih komaj tretjina. Druga desetina je pripadala deloma zasebnikom, deloma ženskemu samostanu v Loki, a največ idrijskemu gospostvu. Loško gospostvo si je v tem oziru skušalo popraviti položaj pri novo koloniziranem ozemlju. Tako je pripadala Loki vsa desetina osliške županije in vseh rovt hlevnovrškega ozemlja. V poljanski županiji je dobivalo loško gospostvo od starih rovt le polovico, a od novih vso desetino. V nekaterih primerih se kaže razlika celo pri eni in isti kmetiji; desetina stare obdelane zemlje pripada drugam, a desetino novih lazov pobira loško gospostvo. Svojo desetino je tedaj dajalo gospostvo v zakup posameznikom, tako n. pr. osliško v l. 1630 za znesek 384 gld. in dve koži plemenite kune. Desetina je bila v primeri z ostalimi dajatvami zelo občutna. Oproščeni so je bili le redki posamezniki, tako

¹⁰⁸ Prim. podobne razmere v soriškem ozemlju v Selški dolini, Blaznik, o. c., str. 61/70.

n. pr. Topličar v Kopačnici zaradi zdravilnih toplic, ki so bile na njegovi kmetiji, in sosednji kajžar, ki je Topličarju pomagal in sprejemal ljudi, ki so se prišli kopat. Desetino so odštevali deloma v denarju, deloma v žitu, nekateri hobovski kajžarji celo v žeblih. Gruntarska desetina je dosegla večinoma vrednost štirih goldinarjev, kajžarska nekako dveh, kar je pri novih kolonistih 16. in 17. stol., ki so jim šele z izboljševanjem kmetij večali davke, znatno presežalo višino vseh ostalih dajatev.

Če ne upoštevamo tlake in manjših služnosti cerkvi, se je 1630 vrednost dajatev, ki so jo morali gruntni letno odštevati, gibala nekako od 9 do 16 goldinarjev — v času, ko so bili vredni ca 300 do 1000 goldinarjev.

Seveda je bil poljanski kolonist že od vsega početka dolžen delati zemljiškemu gospodu tlako,¹⁰⁹ vendar je točna razporeditev razvidna šele iz urbarja 1501 in 1630. Tudi tlaka ni bila enakomerno porazdeljena. Po urbarju iz 1501 so bile najbolj prizadete žirovska, hotaveljska, poljanska in javorska županija; te podložnike je namreč vezala najtežja tlaka, prevažanje vina, dasi so dobili za to nekaj odškodnine.¹¹⁰ Na žirovsko županijo je odpadlo 28, na hotaveljsko 18, poljansko 25, a javorsko 13 voženj. Vino so vozili z Dolenjskega, pa tudi Trsta in Vipave¹¹¹ škofu v Freising; po ena vožnja iz vsake teh županij je pa pripadala županu, gozdarju, pisarju in mojstru na loškem gospostvu. Razen tega so bili dolžni tamkajšnji podložniki sekati les, kolikor ga je rabila gosposčina za apnenice, pomagati so morali pri zidavi na gradovih in jezovih, pri mlinih ter čistiti mestne jarke. Podložniki v brodski županiji so bili dolžni voziti les za oskrbnika in kaščarja, preklje za vrt na gradu in ob stolpu ter vršiti tlako pri gradovih. Kmetje hlevnovrške županije so morali plačevati za tesanje po tri β, za enega konja po en β in po en penez za dve lati. Korošci so bili dolžni sekati za gradove in mline, les požagati in ga prepeljati do Žovšč oziroma Trate pri Škofji Loki, a tesan les po potrebi spraviti na Stari grad. Če je pa postavila gosposčina pri gradu popolnoma novo stavbo, je moral škof povrniti za vso pomoč dve tretjini stroškov.

Še bolj natančno so označene razlike v urbarju 1630. Iz njega je razvidno, da so bili popolnoma oproščeni vsake tlake vsi tudi najnižji škofovi uslužbenci (n. pr. tičarji v Račevi, Martinj vrhu, Sovri, Sušju, Podlesju). Enako so bili prosti robote podložniki na sirnicah, gostilnah in vidmih; le dolžnost prevažanja vina je tudi te zadevala, a so se lahko odkupili z letno dajatvijo 40 krajcarjev. Pač pa so bili vidmarji (štirje: iz Žirov, Poljan, Gorenje vasi in Četene ravni) dolžni preskrbeti za škofijsko kaščo v Poljanah potreben les, slamo za streho in vršiti tam ročno delo; vendar je moral tesarje zemljiški gospod plačati. V ostalem se je omejeno število podložnikov lahko rešilo tlake tako, da so se posamezniki pogodili z županom, gozdarjem ali deželnim sodnikom za neko vsoto (okrog 1 gld.); ta pravica je bila namreč uvrščena med stalne dohodke teh funkcionarjev. Tudi kajžarji so hodili na tlako, ki pa zanje enako kot za rovtarje še ni bila točno urejena; zato so vsi plačevali manjšo

¹⁰⁹ Blaznik, o. c., str. 67/8.

¹¹⁰ Blaznik, o. c., str. 66.

¹¹¹ Kos Fr., Doneski, str. 89, 95, 163.

vsoto (12 do 18 krajcarjev) kot robotnino. V ostalem je bila tedaj tlaka razporejena kot kaže sledeča tabela.

	a) Prevažanje vina	b) Ročno delo na gradovih, mlinih in apnenicah ¹	c) Skrb za drva
Ž u p a n i j e :	žirovska hotaveljska poljanska javorska hlevnovrška	žirovska hotaveljska poljanska javorska hlevnovrška osliška	žirovska hotaveljska poljanska javorska osliška brodska koroška

ad a) Podložniki hlevnovrške županije poudarjajo, da delajo to tlako le iz dobre volje z 2—3 konji, a loško gospostvo je zahtevalo 5 konj. Zato so se podložniki pritožili pri deželni gosposki.¹¹²

ad c) Korošci so sekali drevje v dveh dominikalnih gozdovih v koroški županiji in ga spravljali do ravnine. Sicer so pa sekali les dvakrat na leto podložniki žirovske, javorske in osliške županije v Žirovskem vrhu; debela so razsekavali hotaveljski kajzarji in poljanski kmetje; les so spravljali tri do petkrat na dan do vode žirovski, hotaveljski in poljanski podložniki. Najtežje delo — kot poudarja urbar — je zadevalo brodske podložnike, ki so morali v vsakem letnem času plaviti drva tako iz Poljanske kot iz Selške doline. Razen tega so morali voziti v Loko gradbeni les podložniki koroške in brodske županije iz domačega ozemlja, a podložniki javorske županije iz Luše v Selški dolini.

Žirovski podložniki so morali tudi popravljati pota in ceste, kadar jih je razdrla voda, vzdrževati tri mostove, oskrbovati loški grad z deščicami iz Žirovskega vrha ter trebiti graščinske travnike; zadnja dolžnost je zadevala tudi osliške tlačane. Iz vsega je razvidno, da so bili koroški in hlevnovrški podložniki tudi glede na tlako tako 1501 kot 1630 na boljšem kot ostali kolonisti v Poljanski dolini.

Vendar so se prav v času našega urbarja 1630 že vršili poskusi, temeljito reformirati robotno vprašanje; tega dela se je z vso vnemo lotil škofov diplomat Puecher, ki ni izbiral sredstev za dosego svojega načrta. Šestkrat se je mudil v ta namen na loških tleh.¹¹³ Skušal je povečati škofove dohodke z uvedbo nove pristave, kjer bi delali loški podložniki tlako, — oziroma z novim davkom — robotnino.¹¹⁴ Končno se je odločil zemljiški gospod za robotnino. Zaradi odpora podložnikov je prišlo do dolge pravde, ki se je končala šele 1652, ko je Puecher dosegel vse s podkupovanjem kranjskega deželne glavarja ter vlade in tajnega sveta v Gradcu. Odslej so morali plačevati kmetje letno povprečno

¹¹² Pr.m. Kos Fr., Loško gospostvo l. 1630. Izv. Muz. dr. Kr., VII, str. 123.

¹¹³ Striedinger I., Hans Georg Puecher (Freiherr von Puech) ein freisinger Diplomat des 17. Jahrh. XII. Sammelblatt d. hist. Ver. Freising, 1920, str. 7.

¹¹⁴ Striedinger, o. c., str. 19/20. Blaznik, o. c., str. 69.

4 goldinarje robotnine, a poleg tega opravljati še en dan pravo roboto.¹¹⁵ S tem je bilo poljansko ozemlje glede na tlako izenačeno.

FUŽINARSTVO

Vedno lepši vsestranski razmah škofovega gospodarstva v Poljanski dolini je pa v 16. stoletju hipoma začela ogrožati velika nevarnost — fužinarstvo. Sicer je imel freisinški škof na loškem ozemlju vse rudarske pravice po privilegiju iz l. 1277 v svojih rokah, a recepcija rimskega prava v začetku 16. stol. se na take pravice ni ozirala. Odslej naj pripade deželnemu knezu vse rudno bogastvo, a z njim tudi gozdovi, ki so bili nujno potrebni fužinarstvu.¹¹⁶ Fužinarstvo, ki ga je dotlej škof podpiral v Selški dolini,¹¹⁷ je bilo odslej zanj nesreča, katere se je treba obvarovati. A navzlic škofovi opreznosti se je ta nevarnost kmalu pojavila tudi v Poljanski dolini, kjer ne naletimo na fužinarstvo v času, ko je bil še škof gospodar tudi nad rudarstvom.

Malo pred l. 1549 se je začelo razvijati fužinarstvo v Hobovšah (današnje Fužine). Iz tega leta je namreč ohranjen zagovor loškega žitničarja Sigesdorfa, iz katerega je razvidno, da so zgradili nekateri meščani novo fužino in dve hiši med Poljanami in Žirmi ob potoku Hobovščici v bližini Sore poleg deželne ceste. Brez njegove vednosti so začeli v sosedstvu pustošiti gozdove; s tem delajo škodo sosednjim loškim podložnikom, pa tudi gosposčini, ker je bilo od tam lahko plaviti les v Loko; razen tega uničujejo tudi divjačino in ribe. Napravljene škode ne bo odtehtalo pet renskih goldinarjev, ki jih bo prejemale od fužinarjev loško gospostvo.¹¹⁸ Nova fužina, ki je že od vsega početka naletela na odpor loške gosposke, je torej zrastle na meji naseljenega in nenaseljenega ozemlja; fužinarji so pač hoteli izkoristiti sosednje močne gozdove. Podjetje je bilo v rokah družbe loških meščanov, ki so si izrabo med seboj porazdelili. Na vsakih osem tednov so prišli vsi na vrsto. L. 1560 je bilo šest gospodarjev; 1563 le še pet, med katerimi je imel skoraj polovico tednov loški meščan Jakob Heinricher. Po Müllnerju so izdelovali žebelje iz rude, ki so jo dobivali iz Nove Oslice.¹¹⁹ L. 1565 je huda povodenj razdrla podjetje,¹²⁰ ki je bilo pa že 1568 zopet obnovljeno ter je imelo 1588 pet gospodarjev.¹²¹ Podjetje je omenjeno v vseh urbarjih do 1688, vendar je razvidno, da je bil tekst enostavno prepisan iz urbarja v urbar. Obrat je že davno prej propadel. Saj piše 1689 Valvasor, da je prišlo do poloma pred nekako šestdesetimi ali še več leti; takrat so namreč dobili podjetje v roke upniki fužinarja Carniona; zaradi njihove neizkušenosti je vse skupaj kmalu propadlo.¹²² Gotovo je le, da je bilo podjetje še 1616 v obratu; zakaj takrat so bile Hobovše še v seznamu volilcev

¹¹⁵ Striedinger, o. c., str. 26/7. Blaznik, o. c., str. 69.

¹¹⁶ Blaznik, o. c., str. 79/81.

¹¹⁷ Blaznik, o. c., str. 70/9.

¹¹⁸ München, Metropolitanarchiv: Heck. Frsg. 142, str. 320.

¹¹⁹ Müllner, o. c., str. 531, 636.

¹²⁰ Landshut, Staatsarchiv, Rep. 53, Fasc. 296.

¹²¹ Müllner, o. c., str. 150/1, 636.

¹²² Valvasor, III, C16. — Müllner, o. c., str. 638.

višjega rudarskega sodnika.¹²³ — Spomin na to podjetje je še danes v imenu Fužine za naselbino, ki se je razvila na onem mestu v dobi fužinarstva. Iz katastralne mape je razvidno, da je naselbina izključno nepoljedelska ustanova. L. 1825 je štela petnajst kajzarjev, ki so imeli poslopja deloma skupaj ob izlivu Hovovščice v Soro, deloma malo od tod navzgor. Zemlje so imeli največ do štiri orale; polje posameznikov sicer ni močno izpremešano, vendar kaže, da se prebivalstvo ni naseljevalo posamič. Ti posestniki so pač potomci starih fužinarskih delavcev.

Skoraj istočasno je zrastle nova fužina tudi v žirovskem koncu — v Brekovičah. Kot prva posestnika novo zgrajene fužine se omenjata 1550 loški meščan Jakob Heinricher (isti kot v Hovovšah) in Jurij Piwagkh. Pri fužini je bila tudi kovačija, žaga in dve novi kajži. Škofu je bilo treba plačevati od fužine po tri marke, a od ostalih objektov po 12 β letnega davka.¹²⁴ Že od vsega početka je prišlo do sporov med fužinarji in loškim gospostvom zaradi nerednega plačevanja davkov ter zaradi izsekavanja gozdov.¹²⁵ Ponovno (1557, 1560) se je loško gospostvo pritožilo na cesarja, da delajo fužinarji z uničevanjem gozdov škodo podložnikom in gospostvu; obenem ga prosi, naj pošlje sem komisarje, ki naj napravijo red.¹²⁶ Pritožbe menda niso dosti zalegle; pomagala je bolj narava, ki je tudi to fužino razdrla. A kmalu jo je obnovil Jakob Heinricher,¹²⁶ ki se omenja kot edini gospodar te fužine od 1560 do 1579.¹²⁷ L. 1581 obrata ne dobimo več v fužinskem seznamu.¹²⁸ Pač je še nekaj časa delala brescianska peč; tu sta namreč podjetnika Gnecco še 1587 topila železno rudo, ki sta jo dovažala iz hribovja v neposredni bližini; raztopino sta pošiljala v svojo vipavsko fužino Hubelj v nadaljnjo obdelavo. Ali zaradi prezadolženosti so jima upniki blago zaplenili.¹²⁹ Tako je tudi ta peč nehala delati; že 1595 je brekoviška fužina označena kot propadla.¹³⁰

Mlajšega postanka je — upoštevajoč le freisinško dobo — fužinarstvo nad Hotaljami ob potoku Volaščici. Izgleda, da je razvoj fužinarstva na tem ozemlju narekovala obilica železne rude. Izpod Srednjega brda so namreč že 1614 spravljali železno rudo na selško stran v fužino Farjev potok.¹³¹ Iz 1637 je ohranjena listina, po kateri je razvidno, da je nameraval tedaj tu napraviti fužino ljubljanski meščan Cornion.¹³² Škof svetuje oskrbniku previdnost, ker se freisinška škofija glede gozdov ne more popolnoma podvreči zahtevam rudarskega reda. Fužinarji naj bodo loški podložniki, od katerih si je treba predvsem zagotoviti davke, a hkrati pred njimi zavarovati freisinške gozdove.¹³³ Dovoljenje je bilo kmalu nato izdano, zakaj že 1642 dobimo v urbarju notico,

¹²³ Müllner, o. c., str. 637.

¹²⁴ Landshut, Staatsarchiv, Rep. 53, Fasc. 296, str. 12.

¹²⁵ Landshut, Staatsarchiv, Rep. 53, Fasc. 42.

¹²⁶ Landshut, Staatsarchiv, Rep. 53, Fasc. 296.

¹²⁷ Müllner, o. c., str. 476.

¹²⁸ Müllner, o. c., str. 640.

¹²⁹ Müllner, o. c., str. 621, 624, 641.

¹³⁰ Müllner, o. c., str. 720.

¹³¹ Müllner, o. c., str. 647.

¹³² Kos Fr., Doneski, str. 98.

¹³³ Kos Fr., Doneski, str. 100.

ki govori o tej fužini. Cornionovo podjetje je bilo precej veliko; sestajalo je iz dveh brescianskih peči, ene cajnarice (priprava za izdelovanje železnih paličic); poleg tega je bila kovačija, kjer so izdelovali žeblje, trgovina, mlin, žaga ter tri delavske hišice. Za vsak objekt so plačevali zemljiškemu gospodu poseben davek v skupni vrednosti 13 goldinarjev. Za les, ki so ga sekali v Blegašu, so odštevali 18 gld. Podjetje je propadlo za višjega rudarskega sodnika Rosettija, ki je služboval 1658—1667.¹³⁴ Vendar so pa tu rudo kasneje (na primer 1772) še kopali in jo dobavljali Železnikom,¹³⁵ kar se je po tradiciji vršilo še pred sto leti. — Obilica rude in gradišče v neposredni bližini, o katerem pravi tradicija, da je imela tam svoj grad sv. Hema, da slutiti, da je bilo v tej okolici razvito rudarstvo že v predslovenski dobi (str. 2).

Malo časa je bila v obratu tudi fužina ob potoku Brebovščici pod Lučnami. L. 1609 je namreč dovolil nadvojvoda Ferdinand Gašparju Oblaku postaviti na tem mestu fužino, proti čemur je loški glavar protestiral. L. 1612 je bil lastnik fužine Coronino.¹³⁶ Drugih vesti o tej fužini ni. Verjetno je podjetje prav kmalu propadlo, dasi je bila okolica tako bogata železne rude, da so jo od tu spravljali v Železnike še v drugi polovici 19. stol.¹³⁶

Fužinarstvo torej v Poljanski dolini ni pognalo preveč globokih korenin, a vendar dovolj, da je ogrožalo posest zemljiškega gospoda. Zaradi recepcije rimskega prava je grozilo, da se izmaknejo izpod oblasti zemljiškega gospoda ne samo fužinarske naselbine, marveč tudi vsi obsežni gozdovi v zahodni polovici Poljanske doline, ki so bili ob pojavljanju prvih fužin še popolnoma nenaseljeni. Nesrečo je bilo treba preprečiti in s tem v zvezi se je začela druga velika doba intenzivne kolonizacije, ki je dosegla svoj višek na koncu 16. stoletja.

DOBA DRUGE KOLONIZACIJE

Urbarja 1500 in 1501 dokazujeta, da je bilo tedaj ozemlje Poljanske doline naseljeno domala v takem obsegu kot l. 1318. Iz urbarialnega gradiva druge polovice 16. stoletja je pa razvidno, da se je nekako sredi 16. stol. začelo veliko kolonizatorično delo, ki je imelo svoje izhodišče v severozahodnem delu Poljanske doline — na ozemlju, ki je spadalo tedaj pod hotaveljsko županijo. Hotaveljska županija, v kateri je zrastle samo l. 1555 število rovtarjev novincev od 25 na 38,¹³⁷ je postala preobširna. Zato se je zahodni del do 1560 upravno osamosvojil z na novo ustanovljeno osliško županijo.

Na prvo sled nove kolonizacije v hotaveljski županiji naletimo že 1500, ko omenja urbar pod imenom Jesertschitzi eno hubo in tri rovte. L. 1560 je bila huba označena pod naslovom Jesertschitsch, a vsi trije rovti so bili zabeleženi šele na koncu županije pod istim imenom. Stara huba je istovetna s kmetijo Jezerc (str. 10). Novi rovti ne morejo biti daleč proč. Z enim je gotovo istoveten bližnji grunt Jezeršek, kar dokazuje ime; ostala rovta pa

¹³⁴ Müllner, o. c., str. 168, 162, 169.

¹³⁵ Müllner, o. c., str. 205.

¹³⁶ Müllner, o. c., str. 644.

¹³⁷ Landshut, Staatsarchiv, Rep. 53, Fasc. 296.

ustrezata zelo verjetno sosednjima gruntoma Presker in Škrbina. Vsi trije grunti so namreč v aglomeraciji; vendar so se prvotni kolonisti naselili posamič, kajti 1500 so odštevali zelo različne vsote (42, 24, 20 β). — Sicer pa najbolje pozoruje potek druge kolonizacije v tej županiji sledeča tabela.

	malo pred				Vseh
	1500	1560—1588 ¹³⁹	1588—1621	1621—1630	
1 grunt ¹³⁸	3	3	—	—	6
½ grunta	—	3	1	—	4
⅓ grunta	—	15	15	1	31
kajža	—	30	30	19	79
	3	+ 51	+ 46	+ 20	= 120

Pri redkih primerih je možno nove koloniste točno lokalizirati. Tako se je že 1560 pojavilo dvoje rovt v Kladju, kjer je bilo 1291 še devet hub, a 1500 le še tri obdelane in tri neobdelane (str. 9). Istega leta dobimo tudi nove rovtne na Kranjskem brdu, kjer sta bili 1291 le dve zapuščeni kmetiji (str. 11). Ozemlje, ki je bilo ob prvi kolonizaciji preslabo, je ob drugem zaletu v 16. stol. zadovoljevalo. Do 1560 je zrastel Topličarjev grunt v Kopačnici, a do 1588 nekateri rovti tik starih naselbin (Robidnice, Volake, Hobovš, Suše). Tudi kajže, ki so na novo zrastle do 1588, bomo v splošnem dodelili pač starim naselbinam. Malo je namreč verjetno, da bi se tako mala posestva razvila v tej dobi na ozemlju, ki je bilo dotlej popolnoma nenaseljeno, a na katerem so zrastle po 1588 močnejša rovtarska posestva. Sicer je pa marsikatera kajža pripadala fužini; saj dobimo pri nekaterih dajatev v žeblih. Prirastek prve dobe (do 1588) je torej v večji meri staviti prav v neposredno bližino starih naselbin.

Do močnejše kolonizacije dotlej popolnoma nenaseljenega ozemlja je prišlo v dobi 1588—1630. Od 1588 do 1621 dobimo 46 novincev, od katerih je bilo več kot ⅓ pravih rovtarjev. Med 1621 in 1630 se je na novo naselilo 20 kolonistov, ki so bili sicer 1630 še skoro vsi na kajžarski stopnji, vendar so se posestva iz leta v leto izboljševala in dobila kasneje značaj celega ali delnega grunta. Po 1630 dobimo v urbarjih le še tri novince. — Kolonizacija dotlej neposeljenega hotaveljskega ozemlja je torej dosegla svoj višek proti koncu 16. in v začetku 17. stol. V tej dobi je zrastle večina kmetij obširne Stare Oslice.

V okrog 1560 ustanovljeni o s l i š k i županiji je zastavil kolonist sekuro za oskrbnika Leonharda pl. Sigesdorfa,¹⁴⁰ ki je oskrboval loško gospostvo najmanj v letih 1553—1570.¹⁴¹ V tej županiji dobimo posamezna naselbinska imena, katerih lokalizacija je pa precej otežkočena. Ker je bila osliška županija sredi 16. stol. v nastajanju, so kmetije v takratnih urbarjih zaznamovane brez pravega reda. Tako so n. pr. omenjeni pod naslovom Hobovše (Chodwulsch) tudi rovti

¹³⁸ Razvrstitev sem izvršil pri tabelah na podlagi setve po urbarju iz 1630. Razlikovanje je v glavnem točno, ker označuje urbar pri nekaterih rovtih, kolikemu delu hube odgovarjajo. Pod 5 mer (halben) setve imajo kajže, 5—10 mer — ⅓ grunta, 10—20 mer — ½ grunta, nad 20 mer — 1 grunt.

¹³⁹ Do 1588 so vpisovali vse novince tako v Poljanski kot v Selški dolini naravnost v urbar, od takrat dalje pa v poseben rovtarski seznam (Neugereutler Register).

¹⁴⁰ Landshut, Staatsarchiv, Rep. 53, Fasc. 296.

¹⁴¹ Kos Fr., Zgodovinski pobirki, str. 7.

iz na novo kolonizirane Davče, ki je zelo daleč od Hobovš.¹⁴² Orientacija je tem težja, ker ni bilo na tem na novo naseljenem ozemlju cerkev; zato seveda tudi nimamo označene v urbarju 1630 pri kolektivnih imenih njih pripadnosti k posameznim cerkvam. Razen tega je danes večji del ozemlja pod Italijo, zaradi česar je delo na terenu onemogočeno. Vendar skušajmo lokalizirati posamezne rovtje sledeč urbarju 1630.

L a n i s c h a c h — 6 kmetij. Iz mejnega popisa te županije (1630) je razvidno, da sta bili tedaj daleč narazen dve imeni Lanišče; eno je bilo južno od Škofja, kjer je danes kolektivno naselbinsko ime Podlanišče, drugo blizu Jazen. Naše urbarialno ime je istovetno s prvim, kar dokazuje zlasti notica na koncu osliške županije 1630; piše namreč, da imata tolminski naselbini Planina in Čeplez, ki ležita jugozahodno od Škofja, na loškem ozemlju lepe senožeti, ki segajo skoraj do loških podložnikov Lucije Peternelj iz Novin, Gregorja Dolenca — ta ima eno kmetijo v Žirovskem brdu, a drugo v »Hobovšah« — in Matevža Podobnika, ki je omenjen pod imenom Lanišče. Lanischach je torej Podlanišče. To lokalizacijo podpira tudi kat. mapa 1825, ki zaznamuje na tem ozemlju sedem posestev, ki ustrezajo obsegu starih rovtj; te razmere se domala strinjajo z urbarialnimi noticami. — Malo naprej omenja urbar, da imajo prebivalci tolminske naselbine Jazne senožeti na gori Lanišče. To je pač drugo Lanišče, za katero izkazuje tudi kat. mapa 1825 senožeti, ki so v rokah posestnikov iz Jazen.

O s z l i c z — 8 kmetij	}	14 kmetij
M e r s s l i m V u e r c h o — 6 kmetij		

Urbar 1560 omenja pod imenom Osslitz 13 posestev, a že tedaj je pri enem od teh pripisano ime »Merslimburchi«. Od 1568 dalje je zadnjih šest kmetij pod samostojnim naslovom Marsliwurch. Mrzli vrh leži takoj južno od Nove Oslice poleg drugega Lanišča, ki je del urbarialnega Mrzlega vrha, kot je razvidno iz kat. mape, kjer je označen najlepši grunt z imenom Mrzli vrh; ta kmetija je vsekakor istovetna z ono, ki o nji piše urbar 1630 pod naslovom Mrzli vrh, da je najboljša huba v vsej županiji. Osslitz iz 1560 ustreza torej ozemlju Nova Oslica, Mrzli vrh in Lanišče; na tem teritoriju je bilo 1825 14 posestev, kar se lepo sklada z urbarialnimi zapiski.

N o u i n a c h — 3 kmetije (1560 : 2) — Novine.

S e r n o u s k i m W e r d i — 6 kmetij (1644 Scherouskhim Werdi). Kos Fr. ne ve, kam s tem imenom.¹⁴³ Koblar ugiba, če ni mogoče istovetno s Srednjim brdom.¹⁴⁴ L. 1560 je bilo v urbarju pod tem imenom 10 kmetij, vendar so kmalu štiri odpadle, ker niso ležale v tej celoti; ena je iz Lanišča, dve iz ozemlja, ki je bilo 1563 oz. 1569 pripisano pod žirovsko županijo — torej sta ležali nekje blizu meje obeh županij. Za ostalih šest vendar predpostavljam, da so ležale v enotnem kompleksu. Ker sta imela dva podložnika pod tem imenom 1630 svojo pašo že na tolminski strani, moramo iskati te kmetije na tolminski meji. V takem položaju je ozemlje Podpleče, kjer je bilo 1825 pet gruntov; dva od teh sta samotni kmetiji prav na tolminski meji; pri enem od obeh je vpisano

¹⁴² Prim. Blaznik, o. c., str. 85.

¹⁴³ Kos Fr., Doneski, str. 15.

¹⁴⁴ Koblar, o. c., str. 76.

lomače ime Saruskimwerdam (= Žirovsko brdo). V Podpleču so bili 1825 trije posestniki Primožiči, a v 17. stol. dobimo v tem poglavju to ime dvakrat (1610—1714, 1644—1714), kar tudi govori za pravilnost naše lokalizacije.

H u d o w o l s h. Pod tem imenom je bilo 1630 označenih 32 posestev. A že iz urbarja 1560 je razvidno, da so bile tedaj mišljene pod tem imenom vse kmetije v tej županiji, v kolikor jih nisem že doslej omenil. Tudi ostali urbarji dokazujejo, da ni govora o kaki sistematični razvrstitvi kmetij pod tem imenom. Razen Hobovš samih spada sem gotovo tudi Tičje brdo. Med številnimi rovtarji dobimo namreč v Lomeh ime Pšenica z rovtom, ki ga je užival 1709 Mössikh; 1825 pa naletimo v Tičjem brdu na posestnika Meška, po domače Lom. Tudi zadnji med »hobovškimi« rovtarji 1630 Hans Mraulle je iz Tičjega brda, ker je po popisu sodne meje 1630 imel Hans Mraulle rovt južno od Robidnice, kar se ujema s položajem Tičjega brda. — Gotovo se pa ne motimo, če iščemo pod tem naslovom tudi lepe številne rovtve iz Podjelovega brda.

N a P r e s z n i k h — 6 kmetij (1688 Na Petschi). Razvrstitev kmetij pod tem imenom kaže na enako neurejenost. Urbar 1630 piše pri zadnjem kmetu, da so ga prepisali v žirovsko županijo; moral je torej biti nekje na južni strani osliške županije. A v urbarju 1568 dobimo notico, da ima Jakob Erseen iz »Napresenikh« svoj rovt tam kot Juri Selenitz in Thoni Lambschnikher; po urbarju 1560 je imel T. Lambschnikher rovt »zu Wurchosslitzi«. »Wurchosslitzi« je iskati še nad Hobovšami, kakor je razvidno iz istega urbarja. Menim, da je mišljena pri tem imenu Oslica kot celotna županija sodeč po mejnem zapisku iz 1630: »Der Gerichts Confin aus Alsszer (= Davča) Ambt heryber in die O s z l i c z geht von Schwarczenperg oder Tscherni Verch herab«. Osliška županija je torej obsegala še poljanski del Davče, bila prekinjena po hotaveljski županiji pri Robidnici in se zopet nadaljevala pri Tičjem brdu. V skladu s tem je možno staviti ime »Na Presznikh«, ki ga Koblar ne ve lokalizirati,¹⁴⁵ vsaj v glavnem v poljansko Davčo, ki leži prav na vrhu osliške županije. Lokalizacijo bi bilo treba še preizkusiti z ledinskimi imeni, kar je pa nemogoče zaradi državne meje.

Razvoj kolonizacije je razviden iz sledeče tabele.

	1560		1570		1630				k.
	rovt	kajža	rovt	kajža	rovt	(1 gr	1/2 gr	1/3 gr)	
Podlanišče	5	—	5	—	6	(4	2	—)	—
Nova Oslica	13	—	13	—	14	(11	3	—)	—
Mrzli vrh									
Lanišče									
Novine	2	—	2	—	3	(3	—	—)	—
Podpleče	6	—	6	—	6	(3	3	—)	—
Hobovše	28	—	36	—	37	(17	19	1)	1
Podjelovo brdo									
Tičje brdo									
Davča-poljanska	—	—	—	—	1	(1	—	—)	—
Sovodenj									
Brez lokalizacije	—	1	—	3	4	(—	—	4)	20
	54	+ 1	62	+ 3	71	(39	+ 27	+ 5)	+ 21

¹⁴⁵ Koblar, o. c., str. 76.

Kolonizacija, ki se je začela sredi 16. stol. (str. 41), je bila torej v nekaterih delih zaključena že okrog 1560, drugod okrog 1570. Od 1570 do 1630 je bilo kultiviranih komaj devet novih rovtov, a še ti so večinoma iz let, ki so blizu 1570. — Kajžarji so se v nekoliko večji meri začeli razvijati šele po 1570. Do 1588 jih je bilo devet. Pač pa je bilo vseh dvanajst novincev med 1588 in 1630 kajžarskega značaja. Njih nasledniki so kajžarski značaj tudi obdržali, kar dokazuje rekonstrukcija na podlagi kat. map iz 1825. Iz tega sledi, da na osliških tleh že 1588 ni bilo več prostora za prave rovtarje in da je bila takrat tu prava kolonizacija že zaključena.

Če vzamemo hotaveljsko in osliško županijo kot celoto, vidimo, da se je prvi le rahli kolonizacijski sunek sicer pojavil v hotaveljski županiji, da je pa glavna kolonizacija v dotlej popolnoma nenaseljenem ozemlju potekala v smeri od zahoda proti vzhodu.

Istočasno je pa opaziti močno kolonizacijsko gibanje tudi v žirovski županiji, kot vidimo iz priložene tabele.

	1500	po 1500—1588	1588—1630	Vseh
1 grunt	—	15	2	17
½ grunta	—	24	27	51
⅓ grunta	—	13	24	37
kajža	6 ¹⁴⁶	44	38	88
	6	+ 96	+ 91	= 193

Od kajž iz l. 1500 je staviti z gotovostjo dve v Žiri, a eno v Novo vas; ostale verjetno niso daleč od tega ozemlja, kjer je bilo že takrat središče najmočnejše poseljenosti. Število novincev je zrastle do 1560 na 53, a do 1588 kar

1500—1588	1 grunt	½ grunta	⅓ grunta	kajža
Rupe nad Selom	1	4	1	—
Blizu Kladja	—	1	—	—
Blizu Kranjskega brda	1	1	—	—
Koprivnik	—	—	1	—
Gradišče	—	1	—	—
Javorjev dol	7	4	—	—
Mrzli vrh	—	1	1	—
Selo	—	—	—	2
Ledinica	—	—	—	1
Dobračeva	—	—	—	2
Stara vas	—	1	2	2
Žiri	—	—	—	3
Žirovnica—Log	1	1	—	—
Ideršek—Čuden vrh	—	1	1	1
Nova vas—Račeva	3	—	3	2
Žirovski vrh	—	1	1	—
Brez lokalizacije	2	8	3	37
	15	+ 24	+ 13	+ 50

¹⁴⁶ Kajžarji se torej omenjajo pod imenom Vndersass na loškem ozemlju že v urbarju 1500. Dolenc M., Pravna zgodovina, str. 223, je zasledil ta pojem na slovenskem ozemlju šele v začetku 17. stol. v arhivalijah blejskega gospostva.

na 102. Lokalizirati se dajo le deloma, dasi dobimo starejše rovtarje v urbarju 1630 razdeljene pod posamezna naselbinska imena; iz ostalih urbarjev je namreč razvidno, da so nekateri rovti daleč proč in nimajo nikake skupnosti z onimi imeni.

V tej županiji je vladala do 1577 v upravnem oziru velika zmešnjava. Nove koloniste v severnem delu so vpisovali večinoma kar pod na novo ustanovljeno osliško, deloma tudi hotaveljsko županijo; šele kasneje so jih prepisali pod Žiri. Iz tega lahko sklepamo, da je bila kolonizacija v severnem delu v glavnem le nadaljevanje osliške. Izmed 52 rovt, ki so zrastle do 1588, jih je možno 24 z gotovostjo lokalizirati v precej strnjeno ozemlje na severni strani županije. Deloma je bilo to ozemlje nekoč že naseljeno, a kasneje opuščeno (Rupe, Kladje, Kranjsko brdo, str. 9, 11). A največ novih rovt je v severozahodnem delu — v Koprivniku, Gradišču, Mrzlem vrhu in Javorjevem dolu, ki je obsegal takrat tudi Jarčjo dolino. Deloma so tiščali v tej dobi tudi na ozemlje Žirovnica-Log ter Ideršek-Čuden vrh — torej na nenaseljena tla med žirovsko in hlevnovrško županijo. Obenem pa že naletimo na gibanje na vzhodni strani županije — proti Račevi in Žirovskemu vrhu; vendar ta smer v tej dobi še ni bila preveč upoštevana. Če bi vse nelokalizirane rovte (13) prisodili Žirovskemu vrhu, bi jih bilo tedaj tam komaj 15, kar ni v nobenem pravem razmerju s položajem 1825, ko je bilo v žirovskem delu Žirovskega vrha 40 posestev z značajem $\frac{1}{2}$ —1 grunta. Žirovski vrh je bil torej v glavnem koloniziran po l. 1588. Iz vsega je razvidno, da moramo zelo verjetno staviti nelokalizirane rovte v glavnem v severni del županije.

Nič manj živahna pa ni bila kolonizacija v žirovski županiji v dobi 1588 do 1630. Saj naletimo do 1621 na 61 novincev, katerih število je zrastle do 1630 na 91. Med njimi prevladujejo rovtarji z $\frac{1}{2}$ do $\frac{1}{4}$ grunta. Le redke od njih je možno lokalizirati. Vendar je razvidno, da dobimo še vedno posamezne novince v severozahodnem kotu (Lanišče, Jarčja dolina). A iz pripisov in zgoraj navedenega je jasno, da je šel močnejši tok v tej dobi proti vzhodu — proti Račevi in Žirovskemu vrhu. Okrog 1630 je bila druga kolonizacija tudi v tej županiji na splošno končana; urbarji izkazujejo do 1714 le še štiri novince.

Ne dosti manjše gibanje se je vršilo v sosednji p o l j a n s k i županiji, kjer so zapisovali novince v razliko z ostalimi prav do 1604 naravnost v urbar, a šele nato v posebne registre. Kolonizacijo prikazuje sledeča tabela.

	1500	po 1500—1604	1604—1621	1621—1630	Vseh
1 grunt	—	3	3	1	7
$\frac{1}{2}$ grunta	—	5	8	1	14
$\frac{1}{4}$ grunta	—	8	2	2	12
kajža	3	68	29	23	123
	3	+ 84	+ 42	+ 27	= 156

Le redke od teh je možno lokalizirati. Sicer je pa v tej županiji zadeva bolj preprosta. Kajzarji do 1604 so pač tudi tu v glavnem omejeni na starejše naselbine. Za nove rovtarje je bilo pa prostora samo v enotnem ozemlju Žirovskega vrha (Sv. Antona in Sv. Urbana) in Brebovnice. Novinci so bili do 1604

večinoma kajžarji; le majhen odstotek odpade na rovtarje, ki jih je treba iskati na dotlej nenaseljenem ozemlju. V kratkem razdobju 1604—1621 dobimo kar 42 novincev, od katerih je bilo 13 rovtarjev. Iz tega je razvidno, da moramo iskati težišče rovtarske kolonizacije na koncu 16. in v začetku 17. stol. Saj se je vršilo tudi v letih 1621 do 1630 močno naseljevanje, ki je pa preblizu času, v katerem je nastal glavni urbar; zaradi tega so takratni novinci omenjeni večinoma kot kajžarji, pa so se kasneje verjetno mnogi kmalu dvignili na rovtarsko stopnjo. Tudi ti so v glavnem tiščali v Žirovski vrh, kar sledi iz pripisa pri zadnjih štirih novincih: Žirovski vrh s poljanske strani in Brebovnica sta bila torej v splošnem kolonizirana proti koncu 16. in v začetku 17. stol. — v času, ko je silil proti istemu ozemlju tudi kolonist iz žirovske smeri.

Skrajni jugozahodni del na novo koloniziranega ozemlja je segal v hlevno vrško županijo. Tamkajšnje novince, ki so se naselili do 1588, omenjajo urbarji pod kolektivnim naselbinskim imenom Choyniwurch 1560 (Couniverch: 1630). Koblar meni, da je to Konjski vrh, ki ni imel 1880 nobene hiše in ki naj leži na jugozahodni strani županije.¹⁴⁷ Iz urbarja 1630 je razvidno, da leži »am Seyracher perg« neka kmetija, pri kateri je bilo 1570 izrečno omenjeno, da je v Konjskem vrhu. Da moramo iskati to ime pri Žirovskem vrhu, sklepamo tudi iz urbarja 1569, po katerem sta si bila soseda v Konjskem vrhu kmeta Jesenko in Homolec, ki je imel rovt ob pograbski meji. Ime Konjski vrh dobimo še danes na vzhodni strani Račeve. Iz vsega torej vidimo, da je urbarialni Konjski vrh današnji Lavrovec ob meji loškega gospostva. Seveda je možno, da je treba nekatere rovte, ki so omenjeni v urbarjih pod tem kolektivnim imenom, iskati tudi po ostalem ozemlju te županije. Izven Lavrovca so se naselili v splošnem novinci po 1588. — Število in značaj novih kolonistov je razviden iz tabele.

	1500	malo pred		Vseh
		1560—1588	1588—1630	
1 grunt	—	1	2	3
½ grunta	—	6	1	7
⅓ grunta	—	6	5	11
kajža	1	2	4	7
	1	+ 15	+ 12	= 28

V vzhodnih treh županijah — javorski, koroški in brodski — se je moglo rovtarstvo le malenkostno razmahniti. Kajti na tem ozemlju ni ostalo po prvi kolonizaciji večjih nenaseljenih vrzeli; za nove laze torej ni bilo dosti prostora. Tako dobimo v javorski županiji do 1630 komaj deset rovt; štiri je možno lokalizirati na tla pri Za Prevalom in ob Blegašu; kolonizirali so torej ponovno ozemlje, kjer so svoj čas stare hube propadle (str. 6). V vsej koroški županiji naletimo do 1714 le na devet rovtarjev, ki so bili raztreseni preko vsega ozemlja. Brodska županija, ki je bila omejena večinoma na dolino, je imela prostora komaj za šest novih rovt. Sledeča tabela kaže zanimivo razliko med vzhodnim (A) in zahodnim (B) ozemljem Poljanske doline glede na obseg prve (I) in druge (II) kolonizacije po stanju l. 1500 oziroma 1630.

¹⁴⁷ Koblar, o. c., str. 71.

Ž u p a n i j a	I	II
A) Javorska	65	10
Koroška	83	9
Brodsko	43	6
	<u>191</u>	<u>25</u>
B) Poljanska	93	33
Hotaveljska	72	41
Osliška	—	71
Žirovska	88	105
Hlevnovrška	36	21
	<u>289</u>	<u>271</u>

Razmerje med starimi gruntarji in novimi pravimi rovtarji je torej pod A 191 : 25, a pod B kar 289 : 271. Druga kolonizacija, ki je zajela Poljansko dolino po dvestoletnem odmoru, potemtakem ni v zahodnem delu po obsegu dosti zaostajala za prvo.

Na vprašanje, o d k o d je prišel novi kolonist, nam pomagajo odgovoriti osebna imena. Pri tem je važno, ali je ime novinca ob njegovem pojavu novo, nenavadno, ali ga pa dobimo na našem ozemlju že prej zaznamovanega. Težava pri osebnih imenih je v tem, da so bili še 1500 zelo mnogi podložniki v urbarju označeni samo s krstnim imenom. Zato še na podlagi urbarja 1560 ne moremo z gotovostjo kontrolirati, ali je kolonist z novim imenom v resnici tujec ali domačin. Po l. 1560 je delo lažje. Imena novih kolonistov — izvzemši osliško in žirovsko županijo — dokazujejo, da so bili novinci v veliki večini domačini iz rodne županije ali vsaj iz najbližje okolice. Redka so tuja imena, kot Stresik, Tašic, Leben (hotav. žup.), Štibcl, Lunger, Weber, Sporer, Čik, Mahovne (poljan. ž.), Krivec, Martinšek (hlevnovrška ž.). A še v teh tujcih moramo v veliki meri iskati podložnike iz ostalih delov loškega gospostva.

Drugače v osliški županiji. Ime Nova Oslica sicer kaže, da je kraj poimenoval kolonist, ki je bil doma iz Stare Oslice.¹⁴⁸ Podobno tudi Hobovše, ki jih dobimo v hotaveljski in osliški županiji. Enako je iz osebnih imen (Avsenik, Terkovic, Razvozda itd.) sklepati, da so bili pri osliški kolonizaciji soudeleženi prebivalci hotaveljske županije. Vendar je bil večji pritisk s Tolminskega. Podložnikov obeh gospostev namreč ni ločila stroga meja. Saj so že v prejšnjih stoletjih pasli Tolminci na tleh loškega gospostva (str. 5). Iz urbarjev je razvidno, da so imeli Tolminci v 16. stol. na raznih krajih osliške županije svoje senožeti, enako loški podložniki na tolminski strani (1560, 1563, 1630); značilno je ime Škofje, kjer je bil velik kompleks senožeti, ki so jih uživali podložniki oglejskega patriarha iz tolminske naselbine Planine. V Javorjevem dolu v žirovski županiji dobimo pri novem rovtu 1630 celo primer, da stoji gospodarsko poslopje na loškem, a hiša na tolminskem ozemlju. Da so tiščali Tolminci na loška tla, dokazuje dejstvo, da je moral loški oskrbnik 1561 nastopiti zoper nje, ker so le preveč pustošili gozdove.¹⁴⁹ Pri raznih novincih urbar naravnost

¹⁴⁸ Prim. Melik A., Slovenija I, str. 346.

¹⁴⁹ Landshut, Staatsarchiv, Rep. 53, Fasc. 296.

pove, da so s Tolminskega. Razen tega izdajajo Tolmince tudi osebna imena, kot Sedej, Podobnik, Mravlja, Peternelj itd. Tako lahko razumemo farno razdelitev iz l. 1630, ko je bilo 41 podložnikov osliške županije podrejenih cerkljanski fari, medtem ko so ostali spadali pod poljansko. Ko je šlo 1752 za to, da zgrade v Novi Oslici cerkev, je bilo že vnaprej rečeno, da bo podružnična cerkev cerkljanske fare.¹⁵⁰ Sicer se pa še danes zaveda prebivalstvo, od kod je prišlo; prebivalci Stare Oslice imajo namreč svoje sosede v Novi Oslici za Tolmince.

Tudi novinci žirovske županije so prišli v veliki meri s tujega ozemlja. Med njimi dobimo celo vrsto tujih osebnih imen, kot Liker, Kolinic, Pervina, Nadišovic, Sedej, Sekničič, Merlak, Šorn, Jež, Gruden, Kobav, Pavlin, Lemba, Schägl, Consort, Kušič, Križe, Goličič, Prebelic, Kosmač, Sava, Gerbec, Koporc. Brez dvoma so mnogi od teh Tolminci, predvsem oni, ki so se naseljevali na ozemlju ob tolminski meji.

Kolonizacija se je v tej dobi vršila le po posameznikih. To sledi že iz načina pripisov teh novincev v urbarje. Isto pa dokazuje tudi zemljiška razdelitev; na vsem tem obsežnem ozemlju dobimo namreč izključno le samotne kmetije in njih aglomeracije. Rovti so bili že od vsega početka najrazličnejšega obsega. Kasneje so jih številni rovtarji čedalje bolj širili; mnogi rovti so bili že sredi 17. stol. vredni toliko kot grunti ali pa celo več.¹⁵¹ Večina rovt je imelo po kat. mapi 1825 od 15 do 25 oralov polja; niso pa redki taki s 40 orali, v Stari Oslici dobimo celo rovt z 51 orali polja.

Pri drugi kolonizaciji je bilo treba premagati mnoge težave. Ozirati se je bilo treba na stare koloniste, ki so se često upravičeno pritoževali, da silijo novi rovtarji v njih skupno zemljo. V spornih primerih se je posebna komisija prepričala o pravem položaju na tistem mestu. Glavna borba se je pa bila s fužinarji, zoper katere je bila kolonizacija naperjena. Pravdo s fužinarji je rešil škof sebi v prid. Ob koncu druge kolonizacije okrog l. 1630 je bila vsa Poljanska dolina trdno v rokah zemljiškega gospoda. Naseljeno je bilo vse ozemlje; za novince z večjim posestvom odslej tu ni bilo več prostora.

RAZVOJ KAJŽARSTVA

Že iz prejšnjega poglavja je razvidno, da se je vzporedno s pravim rovtarstvom razvijalo na dotlej nenaseljenem ozemlju tudi kajžarstvo, ki je pa zajelo istočasno tudi naselbine prve kolonizacije. Razmah kajžarstva v posameznih naselbinah naj pokažejo sledeče tabele, pri katerih jemljem za osnovo urbarialno razvrstitev naselbin v županije. Žal je lokalizacija kajžarjev 16. in 17. stoletja močno otežkočena, ker so kajžarji omenjeni v urbarjih v celoti na koncu posameznih županij, ne pa po naselbinah. Zato je moralo ostati mnogo kajžarjev brez lokalizacije.

¹⁵⁰ Kos Fr., Doneski, str. 295.

¹⁵¹ Kos Fr., Doneski, str. 245.

1) Ž u p a n i j a J a v o r j e ¹⁵²											
	1318	1500		1630				1825 ¹⁵³			
		grunt-kajža		1 g.	1/2 g.	1/3 g.	k.	1 g.	1/2 g.	1/3 g.	k.
A)											
30) ¹⁵⁴ Volča	5	5	—	5	—	—	6	4	—	2	10
31) Podobeno	3	3	—	3	—	—	1	3	—	—	4
32) Lom	5	5	—	5	—	—	—	5	—	—	11
33) Dobeno	2	2	—	2	—	—	—	1	—	—	—
35) Dolenčice	7	7	—	7	—	—	1	6	2	—	5
42) Dol. Žetina }	8	4	—	4	—	2	6	4	1	2	4
41) Gor. Žetina }											
36) Murave	3	3	—	3	—	—	1	3	—	—	5
37) Javorje	13	13	—	13	—	—	4	6	4	3	10
34) Delnice	6	6	—	6	—	—	2	4	2	1	6
Vseh	52	52	—	52	—	2	22	41	+9	+11	+59
B)											
43) Domačejk }	6	1)	3	—	3	—	1	—	3	1	1
44) Jelovica }											
40) Podvrh	3	3	—	3	—	—	3	3	—	2	2
38) Četena ravan	4	4	—	4	—	—	1	4	—	—	4
39) Za Prevalom	6	5)	3	—	3	—	1	—	3	—	1
Vseh	19	6)	13	—	13	—	2	4	13	1	4
A)	52	52	—	52	—	2	22	41	9	11	59
B)	19	6)	13	—	13	—	2	4	13	1	4
Brez lokalizacije	—	—	—	—	3	3	8	—	—	—	—
Vseh	71	6)	65	—	65	+3	+7	+34	54	+10	+15

¹⁵² V javorski, poljanski in hotaveljski županiji so pod A naselbine, ki so 1291 plačevale ovco, a pod B one s šilingom. Pod C so kmetije druge kolonizacije.

¹⁵³ Razlikovanje posestev po obsegu sem izdelal po ključu, ki sem ga deloma posnel na podlagi rekonstrukcije bližnjih posestev.

	1 grunt	1/2 grunta	1/3 grunta
Dolina	9 oralov polja 8 oralov polja in 30 oralov gozda in paše 7 oralov polja in 40 oralov gozda in paše	7 oralov polja 6 oralov polja in 20 oralov gozda in paše 4 orale polja in 30 ora- lov gozda in paše	3,5 oralov polja 3 orale polja in 15 oralov gozda in paše
Prisojno hribovje	12 oralov polja 9 oralov polja in 15 oralov gozda in paše	9 oralov polja 7 oralov polja in 20 oralov gozda in paše 5 oralov polja in 40 oralov gozda in paše	4 orale polja 3,5 oralov polja in 10 oralov gozda in paše
Osojno hribovje	15 oralov polja 13 oralov polja in 30 oralov gozda in paše 10 oralov polja in 45 oralov gozda in paše	10 oralov polja 8 oralov polja in 30 oralov gozda in paše 6 oralov polja in 50 oralov gozda in paše	5 oralov polja

Vse vrednosti so minimalne.

¹⁵⁴ Številka se nanaša na oznako naselbin v priloženi karti.

¹⁵⁵ Znak) pomeni opuščeno hubo.

2) Županja Brode.											
	1318	1500		1630				1825			
		grunt	kajža	1	1/2	1/3	k.	1	1/2	1/3	k.
2) Breznica	7	7	1	7	1	—	2	4	3	3	4
1) Gabrovo	4	4	—	4	—	—	—	3	1	1	1
3) Bodovlje	5	5	—	5	—	—	3	4	1	—	4
4) Zminec	7	7	—	7	—	—	3	7	—	—	7
9) Brode	5	6	—	6	—	—	1	6	—	—	6
5) Šefert	2										
8) Okrogličan . . . 1)	3	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—
7) Na Šiji . . . . . 2)	—	—	v koroški županiji								
6) »Grauenek« . . . 3)	—	—	v koroški županiji								
10) Gaberk	3	3	—	3	—	—	2	3	—	—	2
11) Log	4	4	—	4	—	—	2	4	—	3	6
28) Visoko	3	3	—	3	—	—	—	3	—	—	—
29) Smoldno . . . . 1)	3	3	—	3	—	—	2	2	1	—	3
12) Žovšče . . . . . 1)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Brez lokalizacije . . .	—	—	—	—	1	4	6	—	—	—	—
Vseh . . . . . 8)	46	43	+ 1	43	+ 2	+ 4	+ 21	37	+ 6	+ 7	+ 33

3) Županja Poljane.											
A)											
54) Predmost	2	2	—	2	—	1	11	4	—	4	32
53) Poljane	2*)	*)	—	2							
55) Hotovlja	—	—	—	—	1	1	10	—	—	6	28
56) Dobje	3	3	—	3	—	—	1	3	—	—	6
57) Srednja vas	6	6	—	6	—	—	—	6	—	2	4
58) Žabja vas	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	8
59) Gorenja vas	9	9	—	9	—	1	9	9	—	—	29
60) Sestranska vas . . .	4	4	—	4	1	—	3	4	—	—	2
61) Trata	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	28
62) Dol. Dobrava	3	3	—	3	—	—	3	3	—	4	17
63) Gor. Dobrava	4	4	—	4	—	—	3	4	—	1	5
51) Gor. Brdo	4	4	—	4	—	—	5	3	1	—	9
52) Dol. Brdo	7	7	—	7	—	—	6	5	2	—	9
50) Petelin	2	2	—	1	—	—	—	1	—	—	—
49) Malenski vrh	4	4	—	4	—	—	4	3	—	3	4
Vseh	50	50	—	49	+ 2	+ 3	+ 55	45	+ 3	+ 23	+ 181

* Eno hubo, ki jo je obdeloval vidmar (cerkveni podložnik), omenjajo vsi urbarji od 1560. Drugo izpričuje katastralna mapa 1825 kot last župnišča. Ker sta obe kmetiji v zaselški razdelitvi, je bila tudi ta ustanovljena gotovo pred 1560. Prav verjetno je obstojala že na koncu 13. stol.; saj se omenja vikariat v Poljanah že v l. 1296 (Kovač K., Ein Zehentverzeichnis aus

	1318	1500		1630				1825									
		grunt	kaiza	1	1/2	1/3	k.	1	1/2	1/3	k.						
B)																	
64) »Jabnalich« . . . 3)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—						
65) Vinharje	3	3	—	3	—	—	—	3	—	1	5						
68) Bačna	4	4	—	4	—	—	—	4	1	—	—						
66) Brdo	1	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—						
67) Kremenik	3	3	—	3	—	—	1	3	—	1	1						
70) Zadobje	3	1) 3	—	3	—	—	—	3	—	—	—						
71) Prilesje	3	3	—	3	—	—	—	3	—	—	1						
72) Lučne	5	5	—	1) 5	—	—	—	5	—	—	6						
73) Dolge njive	3	3	—	3	—	—	—	3	—	—	4						
74) Suh dol	2	2	—	2	—	—	—	2	—	—	2						
75) Podlesom	—	2	—	2	—	—	—	2	—	—	—						
69) Todraž	2	2	—	2	—	—	—	2	—	—	2						
76) Lajše	3	3	—	3	—	—	—	3	—	—	—						
»Jesaulach« . . . 1)	2	2)	—	—	—	—	—	—	—	—	—						
45) Spod. Ravan	3	1) 2	—	2	—	—	1	2	—	—	2						
46) Gor. Ravan	2	2	—	2	—	—	—	2	—	—	2						
47) Jazbine	3	3	—	3	—	—	3	2	2	2	3						
48) Lovsko brdo . . . 1)	2	2	—	2	—	—	—	2	—	1	1						
Vseh . . . . . 5)	44	4) 43	—	1) 43	—	—	5	42	+	3	+	5	+	29			
C)																	
152) Žirovski vrh Sv. Antona	—	—	—	—	—	—	—	2	7	2	3						
151) Žirovski vrh Sv. Urbana	—	—	—	—	—	—	—	6	5	7	3						
153) Brebovnica	—	—	—	—	—	—	—	4	—	2	7						
Vseh	—	—	—	—	—	—	—	12	+	12	+	11	+	13			
A)	50	50	—	49	2	3	55	45	3	23	181						
B) . . . . . 5)	44	4) 43	—	1) 43	—	—	5	42	3	5	29						
C)	—	—	—	—	—	—	—	12	12	11	13						
Brez lokalizacije	—	—	—	7	12	9	63	—	—	—	—						
Vseh . . . . . 5)	94	4) 93	—	1) 99	+	14	+	12	+	123	99	+	18	+	39	+	223

der Diözese Aquileja vom Jahre 1296, Mitt. d. Inst. f. österr. Gesch. Forsch. 30, 1909, str. 634.). Da ne dobimo hub v seznamu 1291, nas ne moti, ker ta urbar našteva le tiste kmetije, ki imajo obveznosti do loškega gospostva. Tako tudi ne omenja urbar 1500 hube v Bodovljah, ki je bila last starološkega župnišča, enako ne štirih hub v Zmincu, od katerih sta bili dve v lasti Hansa Adama von Wernekh, a drugi dve ženskega samostana v Loki (gl. urbar 1630).

4) Županja Hotavlje.											
	1318	1500		1630				1825			
		grunt-kaiza		1	1/2	1/4	k.	1	1/2	1/4	k.
A)											
77) Preserje	3	3	—	3	—	—	—	2	1	1	3
79) Hlavče njive	3	3	—	3	—	—	6	3	—	6	2
78) Hotavlje	4	4	—	4	—	—	13	4	—	5	19
80) Srednje brdo	5	5	—	5	—	—	5	5	—	—	7
83) Kopačnica	3	3	—	4	—	—	3	4	1	5	4
84) Leskovića	7	7	—	7	—	—	1	7	—	1	14
81) Volaka	3	3	—	3	—	1	1	3	—	1	10
82) Čabrače	5	5	—	5	—	—	3	5	—	1	4
Vseh	33	33	—	34	+	—	+ 1 + 32	33	+	2 + 20 + 63	
B)											
98) Kladje	6) 3)	3) 3	—	3	2	—	—	5	3	2	3
99) »In inferiori Raun«	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
100) Hobovše	3 1)	2	—	2	—	1	2	1	1	3	7
94) Dobrava-Mežnar	2 1)	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—
93) Jezerc . . . . . 1)	1	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—
95) Trbija	4	4	—	4	—	—	1	4	—	—	2
96) Pogara	5	5	—	5	—	—	4	5	—	2	6
87) Krnice	6 1)	5	—	5	—	—	4	5	—	1	4
86) Lajše	2	2	—	2	—	—	1	2	—	1	2
85) Robidnica . . . . . 1)	3	3	—	3	—	1	1	2	—	3	1
97) Slajka . . . . . 2)	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1
88) Studor	3	3	—	3	—	—	2	3	—	—	6
89) Dobeno	3	3	—	3	—	—	1	2	1	1	1
90) Izgorc	4	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—
91) Suša	2	2	—	2	—	—	3	2	—	3	4
92) Homovc . . . . . 2)	2	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—
Vseh . . . . . 6)	52 6)	36	— 1)	36	+	2 + 2 + 19		36	+	6 + 16 + 37	
C)											
135) Lazi	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	5
144) Stara Oslica	—	3	—	3	—	—	—	18	5	3	9
145) Fužine	—	—	—	1	—	—	—	2	—	2	14
Vseh	—	3	—	4	—	—	1	20	+	5 + 8 + 28	
A)	33	33	—	34	—	1	32	33	2	20	63
B) . . . . . 6)	52 6)	36	— 1)	36	2	2	19	36	6	16	37
C)	—	3	—	4	—	—	1	20	5	8	28
Brez lokalizacije	—	—	—	1	2	28	27	—	—	—	—
Vseh . . . . . 6) + 85 6) + 72	— 1)	+ 75	+	4 + 31 + 79				89 + 13 + 44 + 128			

5) Ž u p a n i j a Ž i r i											
	1318	1500 grunt-kajža	1630				1825				
			1 .	$\frac{1}{2}$ g.	$\frac{1}{3}$ g.	k.	1 g.	$\frac{1}{2}$ g.	$\frac{1}{3}$ g.	k.	
104) Ledinica	3	3	—	3	—	1	1	3	1	1	1
103) Rupe . . . . . 2)	—	—	—	1	4	1	—	2	1	4	2
101) Kranjsko brdo 2)	—	—	—	pod županijo Hotavlje							
102) Selo	3	2	—	2	—	—	3	2	—	1	1
105) Dobračeva	8	9	—	9	—	—	10	8	—	6	24
106) Stara vas	3	3	—	3	1	2	2	3	—	7	8
107) Nova vas	3	1	—	4	—	3	4	2	—	4	24
Račeva	—	—	—	—	—	—	—	5	1	1	5
122) Goropeke	7	1) 4	—	4	—	—	1	4	—	—	3
123) Brekovice	—	3	—	3	—	—	—	2	1	1	1
125) Martinj vrh	2	2	—	2	—	—	—	2	—	—	—
119) Log-Žirovnica	4	2	—	2	1	—	—	3	—	1	—
120) Sovra	4	3	—	3	—	—	—	3	—	—	1
121) Ravne	2	5	—	5	—	—	—	5	1	—	—
118) Dol. Vrsnik	6	6	—	5	—	—	—	5	—	1	1
117) Gor. Vrsnik	7	8	—	8	—	—	1	8	1	—	6
112) Ledine	6	6	—	6	—	—	—	6	—	—	4
113) Pečnik	4	4	—	4	—	—	—	3	—	—	1
111) Korito	4	4	—	4	—	—	—	4	—	—	1
114) Krnice	3	3	—	3	—	—	—	3	—	—	2
110) Breznica	6	6	—	6	1	—	—	6	—	—	2
108) Žiri	6	7	—	8	—	—	25	6	1	2	34
124) Log	—	2	—	2	—	—	—	3	—	—	—
116) Govejk	—	2	—	2	—	—	—	2	—	—	—
115) Srnaki	—	3	—	2	—	—	—	2	—	—	—
147) { Mrzli vrh	—	—	—	—	—	—	—	8	6	1	—
{ Jarčja dolina	—	—	—	7	5	2	1	4	1	2	6
{ Javorjev dol	—	—	—	—	—	—	—	4	1	—	1
146) { Blizu Kranjskega { brda	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—
{ Blizu Kladja	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
{ Koprivnik	—	—	—	—	—	2	2	10	5	10	9
{ Lanišče	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
{ Gradišče	—	—	—	—	!	—	—	—	—	—	—
109) Osovnica	—	—	—	—	1	—	—	—	2	—	2
149) Žirovski vrh	—	—	—	—	3	2	—	8	13	19	13
148) Ideršek-Čuden vrh	—	—	—	—	2	2	1	7	1	—	—
Brez lokalizacije	—	—	6	4	31	21	38	—	—	—	—
Vseh	4) + 77	1) 88 + 6	103	+ 52	+ 37	+ 90	133	+ 36	+ 61	+ 152	

6) K o r o š k a ž u p a n i j a											
	1318	1500 grunt-kajža	1630				1825				
			1 g.	$\frac{1}{2}$ g.	$\frac{1}{3}$ g.	k.	2 g.	1 g.	$\frac{1}{2}$ g.	$\frac{1}{3}$ g.	k.
13) »Nalossy«	—	4	—	1) 4	—	—	—	—	4	—	—
14) »Osovnik«	—	1) 2	—	2	1	—	—	—	2	1	—
15) Sv. Barbara	—	4	—	1) 3	—	—	—	—	3	—	—
16) »Žirovnik«	—	1) 7	—	5	—	—	—	3	—	2	—

	1318	1500		1630				1825				
		grunt-kajža		1 g.	1/2 g.	1/3 g.	k.	2 g.	1 g.	1/2 g.	1/3 g.	k.
17) »Fojke«	—	4	—	4	—	—	—	2	2	—	—	—
18) Sv. Ožbolt in Sv. Andrej	—	9	—	9	—	—	1	1	10	2	4	6
19) Sv. Petra hrib- Stanišče	—	8	—	1) 7	—	—	—	1	5	1	1	1
20) Valterski vrh	—	2	—	2	—	—	—	1	1	—	—	—
21) »Samea«	—	2	—	2	—	—	—	1	—	3	—	2
22) Kovski vrh	—	8	—	8	1	—	2	1	6	1	1	2
23) Bukov vrh	—	6	—	5	—	—	—	2	3	—	—	1
24) »Plečno brdo«	—	2	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—
25) »Kattobli«	—	2	—	2	—	—	—	2	2	1	—	2
26) Gabrška gora	—	9	—	9	1	—	—	—	4	2	5	13
27) Sopotnica	—	14	—	14	1	—	1	—	7	7	4	2
Brez lokalizacije	83	—	—	—	2	3	2	—	—	—	—	—
Vseh	83	2) 83	—	3) 78	+ 6	+ 3	+ 6	15	+ 49	+ 20	+ 15	+ 31
64												
7) Županja Hlevni vrh.												
126) Dole	—	10	—	10	—	—	—	10	—	1	2	2
127) Zavrac	—	5	—	5	—	—	1	6	—	—	—	1
128) Izgorje	—	5	—	4	—	—	1	4	—	—	—	2
129) Opale	—	2	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—
130) Račeva	—	4	—	4	—	—	—	3	—	—	—	—
131) Vrh	—	1) 2	—	3	—	—	—	2	—	—	—	2
132) Hlevni vrh	—	1) 4	—	4	—	—	—	4	—	1	2	2
133) Hlevišče	—	4	1	4	—	1	—	4	—	—	—	1
150) Lavrovec	—	—	—	1	6	6	3	1	6	4	—	—
Ob potoku Breznik	—	—	—	2	—	—	—	1	—	2	4	4
Brez lokalizacije	—	—	—	—	3	3	3	—	—	—	—	—
Vseh	—	2) 36	+ 1	39	+ 9	+ 10	+ 8	37	+ 6	+ 8	+ 14	14
8) Županja Oslica.												
138) Podlanišče	—	—	—	4	2	—	—	3	1	3	1	1
141) Nova Oslica- Lanišče	—	—	—	11	3	—	—	8	1	5	3	3
137) Novine	—	—	—	3	—	—	—	3	—	—	—	—
139) Podpleče	—	—	—	3	3	—	—	5	—	—	—	3
134) Davča (polj.)	—	—	—	—	—	—	—	3	2	2	2	2
136) Tiče brdo	—	—	—	—	—	—	—	2	—	3	—	—
143) Podjelovo brdo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
140) Hobovše	—	—	—	—	—	—	—	12	4	1	1	1
142) Sovodenj	—	—	—	1	—	—	—	3	—	1	—	—
Brez lokalizacije	—	—	—	—	—	4	20	2	—	1	10	10
Vseh	—	—	—	39	+ 27	+ 5	+ 21	41	+ 8	+ 16	+ 20	20

Ž u p a n i j a.														
	1318	1500		1630				1825						
		grunt-kajža		1 g.	1/2 g.	1/3 g.	k.	1 g.	1/2 g.	1/3 g.	k.			
Javorje	71	6) 65	—	65	3	7	34	54	10	15	67			
Brode	8) 46	43	1	43	2	4	21	37	6	7	33			
Poljane	5) 94	4) 93	—	1) 99	14	12	123	99	18	39	223			
Hotavlje	6) 85	6) 72	—	1) 75	4	15	96	89	13	44	128			
Žiri	4) 77	1) 88	6	103	52	37	90	133	36	61	152			
Koroška	83	2) 83	—	3) 78	6	3	6	64	20	15	31			
Hlevni vrh	—	2) 36	1	39	9	10	8	37	6	8	14			
Oslica	—	—	—	39	27	5	21	41	8	16	20			
Vseh	23)	456	21)	430	+ 8	5)	541	+ 117	+ 93	+ 399	554	+ 117	+ 205	+ 668

Prve kajzarje dobimo torej že v letu 1500. Vendar je iz statistike razvidno, da se je kajzarstvo silno razmahnilo šele po tem letu. Njih razgibanost je dosegla svoj višek v začetku 17. stol. V naslednjih desetletjih je njih porast nekoliko izgubil na svoji sili. Kajzarji poljanskega ozemlja so bili — sodeč po osebnih imenih — v veliki večini domačini iz iste ali vsaj sosednje županije. Le na skrajnem zahodu se tudi pri kajzarjih — kot pri rovtarjih — čuti močan pritisk s sosednjega tolminskega ozemlja.

Na razvoj kajzarstva je močno vplivalo fužinarstvo posredno in neposredno. Skrb za gozdove je bila glavni vzrok, da je prišlo do tako imenovane druge kolonizacije, kjer je bilo med novimi kolonisti precej kajzarjev, kakor je razvidno iz prejšnjega poglavja. V vrsto teh kajzarjev spadajo vsi iz osliške, a zelo mnogi iz poljanske, hotaveljske in žirovske županije. Neposredno zaradi fužinarstva so se razvile kajže ob starih fužinah, kjer so imeli fužinarski delavci tudi borne hišice z nekaj polja. Tako dobimo v urbarju 1630 pri nekaterih kajzarjih hotaveljske županije dajatev v žeblih. Popolnoma fužinarska naselbina so Fužine, ki jih že ime izdaja (str. 38/9). Enako so potomci fužinarskih delavcev pri tej fužini razmeroma številni kajzarji v sosednjih Hobovšah. Fužina nad Hotavljami je pustila sledove v številnih kajzarjih v Volaki, Srednjem brdu in Hotavljah.

Poleg fužinarstva je vplival na razvoj kajzarstva zlasti p r o m e t, ki je bil v Poljanski dolini dosti živahnejši kot v Selški. Saj je vodila preko Poljanske doline stara srednjeveška pot na Cerkno, Tolmin in Čedad.¹⁵⁶ Na več mestih omenjajo urbarji gostilne, kjer so prenočevali potujoči tovorniki. Zaradi prometa so se razvile številne kajže predvsem v dolini sami, zlasti v obeh središčih, kjer se dolina nekoliko razmahne — v poljanskem in žirovskem. Na teh tleh sta zrastle najstarejši fari vsega poljanskega ozemlja. Medtem ko je bilo 1825 na vsem poljanskem teritoriju razmerje med gruntarji in kajzarji 554 : 668, dobimo v 14 naselbinah, ki ležijo v teh dveh prometnih središčih, razmerje 51 : 246. — Poljansko središče sega od Poljan do Sestranske vasi in Dol. Dobrave. Tu so se zlasti razmahnile Poljane kot farno in županijsko središče. V 16. stol.

¹⁵⁶ Kos M., Zgodovina Slovencev, str. 205.

je bil poseljen Tabor nad starim selom. Izrazite kajže so pa zrastle okrog in okrog cerkve. Kajžarski pritisk v Poljane je bil tako močan, da je zrastle v neposredni bližini na drugi strani Sore nova vas Hotovlja, kjer je bilo 1825 kar 28 kajžarjev in 6 posestnikov $\frac{1}{3}$ grunta. Podoben primer dobimo pri Srednji vasi; na njeni skupni paši se je začela razvijati kajžarska naselbina Žabja vas. Isti primer se ponovi pri Sestranski vasi, v katere neposredni bližini je zrastle kajžarska naselbina Trata; še 1825 sta imeli obe naselbini obsežno skupno pašo. Ker je postala Trata kasneje sedež fare, se je kajžarstvo tam tem bolj razmahnilo. Na številne kajžarje naletimo tudi v Gorenji vasi in Dol. Dobravi. Tudi žirovsko središče izkazuje veliko naseljenost predvsem zaradi geografskega položaja. V Žireh, sedežu stare fare in županijskem središču, so se razvile kajže zlasti v neposredni bližini cerkve. V tem središču ležijo tudi naselbine Selo, Dobračeva, Stara vas in Nova vas, kjer povsod naletimo na številne kajžarje. Farna središča so vplivala na razvoj kajžarstva tudi ponekde v hribovju, kot v Javorjih in Leskovici.

Deloma so zrastle kajže tudi na propadlih ali vsaj oslabeledih gruntih. Gruntov je propadlo razmeroma malo. Pač so jih nekaj opustili takoj po prvi kolonizaciji, a to ozemlje so marsikje v 16. stol. ponovno kolonizirali. Od 480 gruntov, ki so se obdržali do 1500, jih je do 1825 propadlo 59; pri tem je pa upoštevati, da jih je 34 od teh le zdrknilo na stopnjo polgruntov. Nasprotno imamo pa kar 60 takih naselbin, ki so šteje 1825 prav toliko gruntov kot ob ustanovitvi. V marsikateri naselbini dobimo primer, da so si preostali gruntni razdelili ozemlje propadle hube ter ga uživali kot polje ali pa gmajno. Sicer so pa zrastle kajže vsaj deloma na razsutih gruntih v Volči, Dolenčicah, Jelovici, Gor. in Dol. Brdu, Preserju, Lučnah in Žireh. Na tleh oslabeledih gruntov so se mogle razviti kajže v Dobju, Srednji vasi, Stari vasi, Gabrovem, Breznici, Dol. in Gor. Žetini ter Gor. Brdu. Ker se je na račun gruntov dvignilo razmeroma le malo kajž, dobimo le pri redkih naselbinah kajže med gruntarskimi poslopji.

V večini primerov so morali marveč kajžarji polja popolnoma na novo k ult i v i r a t i na ozemlju skupnih pašnikov in gozdov. Morali so seveda imeti dovoljenje loške gosposčine, ki je nadzirala obseg novih krčevin in se je ozirala zlasti na starejše sosede, da niso bili preveč prikrajšani v svojih pravicah. Dosti je primerov, da nimajo številni kajžarji niti ene parcele v gruntarskem polju, ki tvori celoto zase. Često so kultivirali kajžarji zemljo takoj zraven gruntarskega polja; vsa obdelana zemlja je v takem primeru v enotnem kompleksu. V dolini, kjer je kajžarstvo številnejše, imajo kajžarji polje navadno v več delih pomešano med seboj. Ta način razdelitve bi torej ustrezal zaselškemu tipu; vendar parcele niso tako močno izprepletene, da bi iz take razdelitve skleпали na istočasno naselitev. Kajžar je predvsem kultiviral neposredno okolico svoje kajže; ker pa je bilo tam premalo prostora zaradi številnih kajž, je mogoče istočasno — lahko pa tudi šele kasneje — kultiviral zemljo, ki ni bila v neposredni bližini. Sicer pa dobimo pri poljanskih kajžarjih v splošnem primer, da ima vsak vse polje okrog kajže v eni celoti; opraviti imamo torej s kajžarskimi samnami oziroma njihovimi aglomeracijami.

V začetku je bila kajžarska kultivirana zemlja kaj borna. Pri mnogih kajžarjih omenjajo urbarji, da nimajo razen kajže nič drugega. Mnogi so imeli poleg kajže le vrtič ali njivico. Največ jih je redilo le po eno kravo. V teku časa se je položaj spremenil, zlasti odkar so — največ v 18. stol. — razdelili skupne gozdove in pašnike, ki so jih bili deležni do neke mere tudi kajžarji. V tem času so se marsikateri rovti dvignili na gruntarsko stopnjo. Zato izkazuje statistika l. 1825 nasproti l. 1630 več gruntov, navzlic propadu nekaterih, dasi v tem razdobju o kaki kolonizaciji ni več govora. V tem času se je dvignilo število $\frac{1}{3}$ gruntov od 93 na 205; v celoti tedaj zraste število $\frac{1}{3}$ — $\frac{3}{3}$ gruntov od 751 na 876. V tem porastu imamo torej gledati le izboljšanje starih posestev; za nove rovtarje tedaj ni bilo več pravih pogojev. Prostor imajo le še novi kajžarji, ki se dvignejo od števila 399 na 668.

* * *

V statistiki na str. 49—55 je upoštevano le število domov — tako gruntarskih kot kajžarskih. Poskusimo še v sledečem rekonstruirati po možnosti število prebivalstva v Poljanski dolini v posameznih razdobjih.

Temeljno oporo nam nudi pri tem poskusu statistika prebivalstva iz leta 1817;¹⁵⁷ ker imamo za leto 1825 na razpolago franciscejske katastralne mape s točno naznačenimi domovi, nam je dana možnost, da doženemo, koliko ljudi pride tedaj povprečno na en dom bodisi gruntarski ali kajžarski. Povprečni količnik znaša za celotno poljansko ozemlje 7, 6 (v posameznih županijah: hotaveljska 6, 4; javorska 6, 8; poljanska 7, 1; žirovska 7, 3; brodska 7, 7; hlevnovrška 7, 7; koroška 8, 0; osliška 9, 7). — V oporo nam je tudi notica, po kateri je štela poljanska fara 1704 okrog 5000 prebivalcev.¹⁵⁸ Takratni obseg poljanske fare je možno popolnoma točno rekonstruirati na podlagi urbarja iz l. 1630. Poljanska fara je takrat štela 635 posestev, katerih število je do 1704 naraslo na 649. Za poljansko faro velja torej v letu 1704 količnik približno 7, 7. Oba količnika iz dveh različnih stoletij se izredno ujemata. Zato upoštevam količnik 7, 6 tudi za starejšo dobo. Gibanje prebivalstva bi bilo torej sledeče:

Županija	1318.	1500.	1630.	1817.
Javorje	540	494	828	994
Brode	350	334	532	636
Poljane	714	707	1885	2687
Hotavlje	646	547	1444	1750
Žiri	585	715	2143	2794
Koroška	631	631	707	1040
Hlevni vrh	—	281	502	703
Oslica	—	—	699	823
	3466	3709	8740	11427

Če upoštevamo celotno poljansko ozemlje, dobimo sledečo sliko za posamezna razdobja.

¹⁵⁷ Haupt-Ausweis über die Eintheilung des Laibacher Gouvernementsgebiethes in Provinzen, Kreise, Sektionen, Bezirks-Obrigkeiten, Untergemeinden und Ortschaften nebst derer Häuser- und Seelenanzahl im Jahre 1817 (Lic. knjižnica v Ljubljani).

¹⁵⁸ Koblar A., Drobotnice iz furlanskih arhivov. Izv. Muz. dr. II., str. 82.

1318	3466	1817	11427
1500	3709	1880	13515
1630	8740	1890	14212
1778 ¹⁵⁹	11040	1900	13968
1780 ¹⁶⁰	11244	1910	14162
1811 ¹⁶¹	11582		

Seveda je treba upoštevati, da so številke do 17. stol. le močno približne, one iz 18. in zač. 19. stol. pa zelo verjetno nekoliko prenizke.¹⁶²

NOTRANJE GIBANJE POLJANSKIH KOLONISTOV

Istočasno, ko se je vršila druga velika kolonizacija poljanskega ozemlja, je že prišlo do močnega notranjega premikanja starih in novih kolonistov. Pogoj za notranje gibanje je bil zlasti podan, ko je dobil podložnik pravico prodati zemljo, ki jo je obdeloval. Koroški kolonisti so se posluževali te ugodnosti že v 13. stol. (str. 28), ostali pa gotovo že proti koncu 15. stol.¹⁶³ Notranje gibanje lahko zasledujemo od 1500 dalje, od takrat, ko imamo na razpolago številne urbarje z imeni posameznih podložnikov. Seveda tudi ta v mnogih primerih odpovejo; saj so bila prav tedaj šele v nastajanju. L. 1500 je bilo za poljansko prebivalstvo samo krstnih imen brez priimkov kar 28,2%; še v 17. stol. dobimo le često samo krstno ime, s katerim si seveda ne moremo nič pomagati. Laže ugotovimo, da gre za isto rodbino, če je osebno ime posestnika iste kmetije dobilo končnico -ič, kot Gor. Vrsnik: 1500 Kalatz, 1560 Kalčič, Trbija: 1500 Gregor Klemenov sin, 1560 Klemenčič, Suhi dol: 1560 Jurij Štefanov sin, 1577 Štefančič, Dol. Ledina: 1560 Gregor Simonov zet, 1636 Simončič, Krnice: 1578 Jurij Jurijev sin, 1625 Jurjančič, Nova Oslica: 1579 Pavle Primožev sin, 1584 Pavle Primožič, Žiri: 1582 Miklavic, 1604 Miklavčič, Lajše: 1636 Mulner, 1642 Mulnerčič. Da niso bila imena v 16. in 17. stol. še trdna, kaže tudi pojav, da dobimo tedaj v 25 slučajih primer dvojnega imena pri istem podložniku, kot Pušar ali Ploha, Mačko ali Pleša, Lemovic ali Kavčič itd. Včasih je dodan osebnemu imenu tudi poklic, a kasneje je prvotno osebno ime odpadlo, kot Babič Zimerman, nato le še Zimerman.

Notranje premikanje lahko zasledujemo le na podlagi onih imen, ki so prav značilna za kako naselbino ali manjše ozemlje. Tako je poljansko ime Jezeršek doma v Jezerčicah (hotav. žup.), Stržiner v Stružinah (Žirovski vrh), Jelovčan v Jelovici (javor. ž.), Hojker-Fojker v Hojkah (kor. ž.), Hribernik na

¹⁵⁹ Notaten oder eigentlich Materialien zu weiterer Ausarbeitung des Herzogthum Krain betreffend (Narodni muzej v Ljubljani). Statistika za 1778, 1780 in 1811 upošteva farne meje; ker je segala deloma v Poljansko dolino tudi loška fara, so številke le približne. Upoštevajoč razmere na koncu 19. stol. računamo lahko, da je spadalo iz loške fare v takratnih letih v poljansko ozemlje najmanj 1200 ljudi.

¹⁶⁰ Ganz kurz gefaßte Beschreibung von dem Herzogthume Krain (Nar. muzej v Lj.).

¹⁶¹ Tableau général de la population des Provinces Illyriennes (F. I. E 61, 6) Paris, Archives Nationales. (To statistiko kot tudi ono pod 159 in 160 mi je dal na razpolago g. doc. dr. Zwitter, za kar se mu tudi na tem mestu iskreno zahvaljujem.)

¹⁶² Zwitter Fr., Prebivalstvo na Slovenskem od 18. stol. do današnjih dni, str. 37/8.

¹⁶³ Landshut, Staatsarchiv, Rep. 53, Fasc. 295; register iz l. 1493.

Hribu (kor. ž.). Kolikor je najti teh imen v 16. in 17. stol. v Poljanski dolini, so vsa v neposredni bližini teh središč. Razen teh so še nekatera druga imena zelo značilna za Poljansko dolino, od koder so se širila drugam, kot Ažbe (1500 ga dobimo le v Lomu in Dolenčicah v jav. ž.), Čadež (polj. ž.), Demšar (1500 le v Gor. Žetini), Jesenko (1500 v Dobenem, Studorju, Leskovici, Kopačnici — hotav. ž., v Todražu-polj. ž.), Kermelj (1500 le na Valterskem vrhu — kor. ž.), Krek (jav. ž.). Prav močno — vsako najmanj v dvajsetih primerih — so bila v 16. in 17. stol. razširjena v Poljanski dolini tudi imena: Albrecht (zlasti žir. ž.), Avsenik, Alič (zlasti polj. ž.), Bogataj (66 primerov, zlasti žir. in osl. ž.), Bizjak (hot.), Burnik, Vončina (hot.), Cerer (polj.), Terček (polj. in hot.), Trpin (hlevnovrška), Tavčar (43 osl. in hot.), Dolinar (polj. in kor.), Dolenc (47 zlasti jav.), Eržen (47 zlasti osl.), Ferlan (40, hot.), Ferlic (polj.), Grošelj (jav.), Guzelj, Jereb (hlev. in žir.), Jančič (žir.), Jeraša (hot.), Kavčič (64, žir.), Kumer (osl.), Košir (polj.), Kalan (brod.), Kos (jav.), Lostrek (žir.), Luznar (polj., hot.), Miklavc (jav.), Maček (53, žir., hot., polj.), Oblak (49, polj.), Pivk (žir.), Petrič (žir.), Podobnik (osl.), Primožič (osl.), Peternelj (49, osl.), Raznožnik (žir.), Razvozda, Režek (polj.), Strel in Strelec (zlasti žir.), Sedej (osl.), Šust (polj.), Šubic (55, hot., polj.).

Iz teh najmočnejših središč so se širila imena na vse strani. Oglejmo si le dva izrazita primera! Ime *D e m š a r* je bilo prvotno doma edino v Gor. Žetini, kjer sta bila od 1500 do 1714 dva gruntarja teга imena. V sledečih letih dobimo ime takole razširjeno: *G r u n t a r j i*: 1560—1714 Murave, 1560—1679 Žiri, 1560—1577 Hojke, 1577—1714 Dolenčice, 1582—1625 Jelovica, 1582—1609 Sv. Ožbolt, 1604—1659 Gor. Žetina, 1630—1656 Jazbine, 1630—6 Osovnik, 1679 do 1714 Selo, 1679—1714 Dol. Brdo, 1679—1714 Gor. Ravne, 1679—1714 Javorje, 1679—1714 Delnice, 1679—1714 Delnice, 1688—1714 Brekovice, 1709—14 Pre-serje, 1709—14 Sestranska vas, 1709—14 Dol. Brdo, 1709—14 Gor. Brdo, 1709 do 14 Javorje, 1709—14 Četena ravan. — *K a j ž a r j i*: 1560—1688 (žir. ž.), 1560—1604 (jav.), 1568—77 (jav.), 1578—1610 (Žetina), 1625—79 (Račeva), 1625 (žir.), 1625 (hot.), 1625—1714 (Gor. Žetina), 1630—59 (hot.), 1630—42 (jav.), 1643—1714 (žir.), 1643—1714 (hot.), 1659—1714 (žir.), 1659—1714 (Račeva), 1659—79 (polj.), 1659—88 (jav.), 1659—1714 (Žiri), 1679—1714 (Stara vas), 1679—1714 (žir.), 1679—1709 (žir.), 1679—1709 (polj.), 1679—1709 (jav.), 1679 do 1688 (jav.), 1679—1714 (jav.), 1679—1714 (jav.), 1688—1714 (Nova vas), 1688—1714 (Sestranska vas), 1688—1709 (Malenski vrh), 1688—1714 (polj.), 1709—14 (Poljane).

Ime *O b l a k* je bilo spočetka doma le v Lučnah; tu sta bila teга imena dva gruntarja od 1500—1714. V 16. in 17. stol. je bilo ime močno razširjeno. *G r u n t a r j i*: 1560—1679 Vinharje, 1560—1714 Dolge njive, 1577—1709 Dol. Brdo, 1588—1659 Zadobje, 1604—1714 Gorenja vas, 1604—25 Sestranska vas, 1604—1714 Lučne, 1610—1714 Bukov vrh, 1625—59 Dolge njive, 1630—1714 Lučne, 1636—79 Dol. Brdo, 1636—79 Brdo, 1636—1714 Kremenik, 1641—88 Kladje, 1641—59 Kladje, 1641—1714 Trbija, 1659—1714 Srednja vas, 1659—1714 Poljane, 1659—1714 Prilesje, 1679—1714 Brode, 1688—1709 Breznica (žir.), 1688—1714 Gorenja vas, 1709—14 Brode. *K a j ž a r j i*: 1588—1604 (polj.), 1625—59 (Sestranska vas), 1630—1714 (polj.), 1630—79 (polj.), 1630—89 (Breb-ovnica), 1659—88 (žir.), 1659—79 (žir.), 1659—1714 (žir.), 1659 (polj.), 1659 do

1714 (polj.), 1659—79 (polj.), 1659—79 (polj.), 1659—88 (polj.), 1679—1709 (žir.), 1679 (hot.), 1679—1714 (polj.), 1679—1714 (polj.), 1679—88 (polj.), 1679—1714 (jav.), 1688—1709 (žir.), 1688—1709 (polj.), 1688—1709 (polj.), 1709—14 (Račeva), 1709—14 (Brebovnica), 1709—14 (brod.).

Obe imeni, ki sta bili prvotno doma le v eni naselbini, kažeta, kako močno se je gibal prebivalstvo v 16. in 17. stol. po Poljanski dolini. Isto je možno razbrati tudi iz drugih imen, katerih prvotno domovino je mogoče dognati. Velik del premikanja gre pač na račun rodbinskih zvez. Vendar je razvidno iz urbarja 1630, da so posestva tudi zaradi drugih vzrokov močno prehajala iz rok v roke, kar je možno razbrati iz tabele, ki obsega dobo nekaj desetletij pred 1630.

	A) Grunti	B) Kajže in rovti
Negotovo	12.2%	40.3%
Dedovanih	60.8%	25.4%
Kupljenih	17.4%	29.4%
Zamenjanih	5.5%	4.0%
Na dražbi prodanih	4.1%	0.9%

Da je pri kajžah in rovtih tako visok odstotek negotovih, nas ne sme motiti; zakaj zelo mnoga posestva so bila prav takrat v nastajanju in jih zato tedaj niti ni bilo mogoče dedovati. Večino negotovih je pri A in B pač treba prišteti k dedovanim. Presenetli nas pa zelo visok odstotek kupljenih posestev, ki je znaten že pri gruntih, ki pa še bolj naraste pri kajžah in rovtih; skoro vsako tretje posestvo pod B je bilo v teku par desetletij prodano. Zamenjavanje posestev, ki se je vršilo tudi med podložniki različnih gospostev, je bilo pri gruntih za spoznanje češče kot pri kajžah in rovtih, a na dražbo je šlo dosti več gruntov kot kajž ali rovt.

Grunti, ki so ostali po obsegu skozi stoletja večinoma neokrnjeni, so torej močno menjali gospodarje. Na redkih se je obdržalo staro ime od 1500 do 1825. Z gotovostjo je zabeležiti le deset takih primerov: Gor. Vrsnik-Filipič, 1500 Kalatz, 1560—1825 Kalčič, Gor. Ledina-Trepal, Žiri-Naglič, Srednje brdo-Eržen, Lučne-Oblak, Podobeno-Dolenec, Dolenčice-Izda ter Ažbe, Stanišče-Kermelj. V devetih primerih, pri katerih je 1500 omenjeno samo krstno ime, je pa kontinuiteta samo verjetna: Sovra—1560 Mihael Andrejev sin, 1564 Mihael sin Andreja Albrehta, 1564—1825 Albreht, Gor. Vrsnik—1500 Mihael Štefanov sin, 1560—1825 Kalčič, Govejk 1500 Ahac Janezov sin, 1560—1825 Kalčič, Jezeršek—1500 Linhart, 1560—1825 Guzelj, Hotavlje—1500 Simon Linhartov sin, 1560—1825 Šubic, Lajše—1500 Jurij Pavlov zet, 1560—1825 Čadež, Gaberk—1500 Gregor Primožev sin, 1560 Mihael Gregorjev sin, 1604—1825 Marcina, »Nalogu«—1500 Klemen Kristanov sin, 1560—1825 Bernik, Kovski vrh—1500 Luce Petrov sin, 1560 Matevž Ožbaltov sin, 1568 Martin sin Matevža Debeljaka, 1568—1825 Debeljak.

Zusammenfassung.

Die Poljanska dolina, die schon in der vorslowenischen Zeitperiode auf den verschiedensten Seiten sehr spärlich besiedelt war, haben die Slowenen wahrscheinlich bald nach ihrer Ankunft in die neue Heimat kolonisiert. Wahres Leben gab jedoch diesem Gebiete der Bischof von Freising, der 973 den größeren Teil der Poljanska dolina im Westen bis zum Bach Volaščica und den Ortschaften Hotavlje, Bačna und Kremenik erhalten hatte; das übrige Gebiet dieses Tales war dem Bischof vor 1291, sehr wahrscheinlich aber bald nach 989 zugefallen. Damit begann die Periode der intensiven Kolonisierung der Poljanska dolina. Die Kolonisten besetzten zunächst die günstigeren Lagen sowohl im Tale als auch die Sonnenlehnen im mittleren Gebirge am linken Ufer der Sora, wo die Kolonisierung in der Hauptsache schon in der Mitte des XIII. Jahrhunderts abgeschlossen war. Von hier aus begannen sie sich in der zweiten Hälfte des XIII. Jhs. auch auf die westliche Seite des Gebirges auszudehnen, wo sie aber anfangs nicht festen Fuß faßten. Zu gleicher Zeit drangen sie auch in den mittleren Teil des Gebirges auf der rechten Seite und in jenes um Žiri als Mittelpunkt vor. Diese ganze Zeit hindurch — vom 12.—14. Jh. — fand die Kolonisation im Gebirge auf der östlichen Seite der Poljanska dolina statt. Die erste große Kolonisationstätigkeit fand ihren Abschluß wahrscheinlich in der Mitte des 14. Jhs. im südwestlichen Teil im Gebiete von Hlevni vrh. Im Bereiche der älteren Kolonisation stoßen wir überall, ausgenommen im östlichen Gebirge, ausschließlich auf die Boden-teilung in Gewann- und Weilerfluren, was bezeugt, daß sich damals Kolonisten in Gruppen ansiedelten. Diese Art der Ansiedlungen ist zu Anfang des 14. Jhs. fast völlig den Ansiedlungen auf Einzelhöfen und ihren Agglomerationen gewichen, die an den Winterlehnen des Gebirges am rechten Ufer der Sora stark überwiegen, am linken aber nur bis an den äußersten Osten heranreichen.

Das östliche Gebirge und das Gebiet des Amtes Hlevni vrh besiedelten die Kärntner Kolonisten slowenischer Nationalität mit teilweise deutschem Einschlag. Im übrigen Teil der Poljanska dolina waren die Kolonisten im allgemeinen bodenständige Slowenen.

Die Bauerngründe, die zwar sehr verschieden in Bezug auf die Ausdehnung waren, maßen zumeist 10—17 Joch. Die älteren waren im allgemeinen kleiner als die jüngeren, was teils von der besseren Lage und dem fruchtbaren Boden abhängt. Die einzelnen Besitzer besaßen zumeist eine Hube, außer im Gebiete des Hlevni vrh und im Kärntner Amt, wo die Untertanen schon 1291 das Recht innehatten, die Huben zu verkaufen, beziehungsweise sie in mehrere Teile zu teilen; auf diesem Boden hatten die einzelnen den Genuß von $\frac{1}{4}$ —4 Huben.

Mit Rücksicht auf die Abgaben, die man schon im 13. Jh. fast in ihrer Gesamtheit mit Geld abkaufen konnte, erhalten wir im 13. wie auch im 16. Jh. drei Arten von Grundbesitz; die älteren zahlten mehr, die jüngeren begünstigte der Bischof, die Grundbesitzer der dritten Art, jene im Kärntner Amt und in dem des Hlevni vrh, genossen bei den Abgaben ziemliche Erleichterungen. Der Zehnte, den die Herrschaft von Loka selbst im 17. Jh. nur in geringerem Maße einforderte, war für das ganze Gebiet der Poljanska dolina ziemlich einheitlich und im Vergleich zu den übrigen Abgaben drückend. Nur wenige einzelne waren befreit. Der Wert aller dieser Abgaben ohne Rücksicht auf die Robot betrug 1630 vom Grund 9—16 Fl. Von der Robot waren alle, auch die niedersten bischöflichen Bediensteten befreit, desgleichen auch die Gastwirte und die Bauern der Schweig- und Widmairhuben. Unter den Hörigen, die Weinführen verrichteten, die Objekte bei den Herrschaftsbesitzungen ausbesserten, Holz hackten und das nötige Holz nach Loka führen mußten, bevorzugte man bis in die Mitte des 17. Jhs. die Untertanen des Amtes Hlevni vrh und des Kärntner Amtes. Von damals an aber waren alle Untertanen verpflichtet, eine neue Steuer, das Robeitgeld, zu zahlen und einen Tag im Jahre wirkliche Robot zu leisten.

Im 16. Jh., zur Zeit, als im Sinne der Rezeption des römischen Rechtes der ganze Reichtum an Erzen dem Landesfürsten zufiel, traten die Hammerwerke auf (Hobovše.

Brekovice, im 17. Jh. auch an der Volaščica und Brebovščica), die sich aber nirgends auf die Dauer halten konnten. Da aber Gefahr drohte, daß der bischöflichen Gewalt die beträchtlichen, nicht besiedelten Wälder in der westlichen Hälfte der Poljanska dolina entzogen würden, kam es im 16. und Anfang des 17. Jhs. zu einer intensiven Kolonisierung des bedrohten Gebietes.

Der Ausgangspunkt der neuen Kolonisierung ist in den nordwestlichen Teil der Poljanska dolina zu verlegen, wo in der Mitte des 16. Jhs. das neue Amt Oslica entstand und die Kolonisation um 1588 ihren Abschluß fand. Von hier aus nahm sie die Richtung von Westen gegen Osten in das Gebiet des benachbarten Amtes Hotavlje und Žiri. Unterdessen kultivierten die Kolonisten auch das umfangreiche Gebiet des Žirovski vrh, von Brebovnica und Lavrovec. Die zweite Kolonisation, die um 1630 beendet war, blieb nicht viel hinter der ersten im westlichen Teile der Poljanska dolina zurück, während man im östlichen Teil, der schon bei der ersten Kolonisation intensiv besiedelt war, nur einen geringen Zuwachs wahrnimmt. Die neuen Kolonisten bevölkerten manchenorts den Boden, der schon in der ersten Periode besiedelt war, aber bald darauf verwüstet wurde. Es waren im allgemeinen Heimische aus der unmittelbaren Umgebung, nur in die nordwestlichen Gebiete drangen die benachbarten Tolminer vor. Die Kolonisierung wurde nur durch Einzelne durchgeführt, weshalb man auf diesem Gebiete ausnahmslos nur auf Einzelhöfe und deren Agglomerationen stößt, die verschiedenste Ausdehnungen aufweisen.

Um 1630 war das Gebiet der Poljanska dolina geschlossen angesiedelt. Von nun an war hier nur noch für neue Keuschler Raum, die sich schon gleichzeitig mit den Gereutlern anzusiedeln begonnen und den Höhepunkt ihres Wandertriebes zu Anfang des 17. Jhs. erreicht hatten. Die neuen Keuschler waren bodenständige Heimische, nur im Westen finden wir auch solche aus Tolmin. Ihre Entfaltung begünstigten im 16. Jh. und zu Anfang des 17. Jhs. vor allem die Hammerwerke, später aber besonders auch der Verkehr (vor allem im Tale mit dem Mittelpunkt um Poljane und Žiri) und die erschöpften und verfallenen Grundbesitzungen; an letzteren gab es im Verlaufe der Jahrhunderte bis zum 19. Jh. sehr wenige. Daher sahen sich die Keuschler genötigt, den Grund und Boden in den meisten Fällen aufs neue zu kultivieren, und zwar auf dem Boden der gemeinsamen Weiden und Wälder. Anfangs ernährte sie nur der karge Boden, sie konnten sich jedoch emporarbeiten, als zumeist im 18. Jh. der gemeinsame Grund und Boden aufgeteilt wurde. Die neuen Keuschler, die dieser Begünstigung nicht teilhaft wurden, sind daher zum größten Teil sozial schwächer.

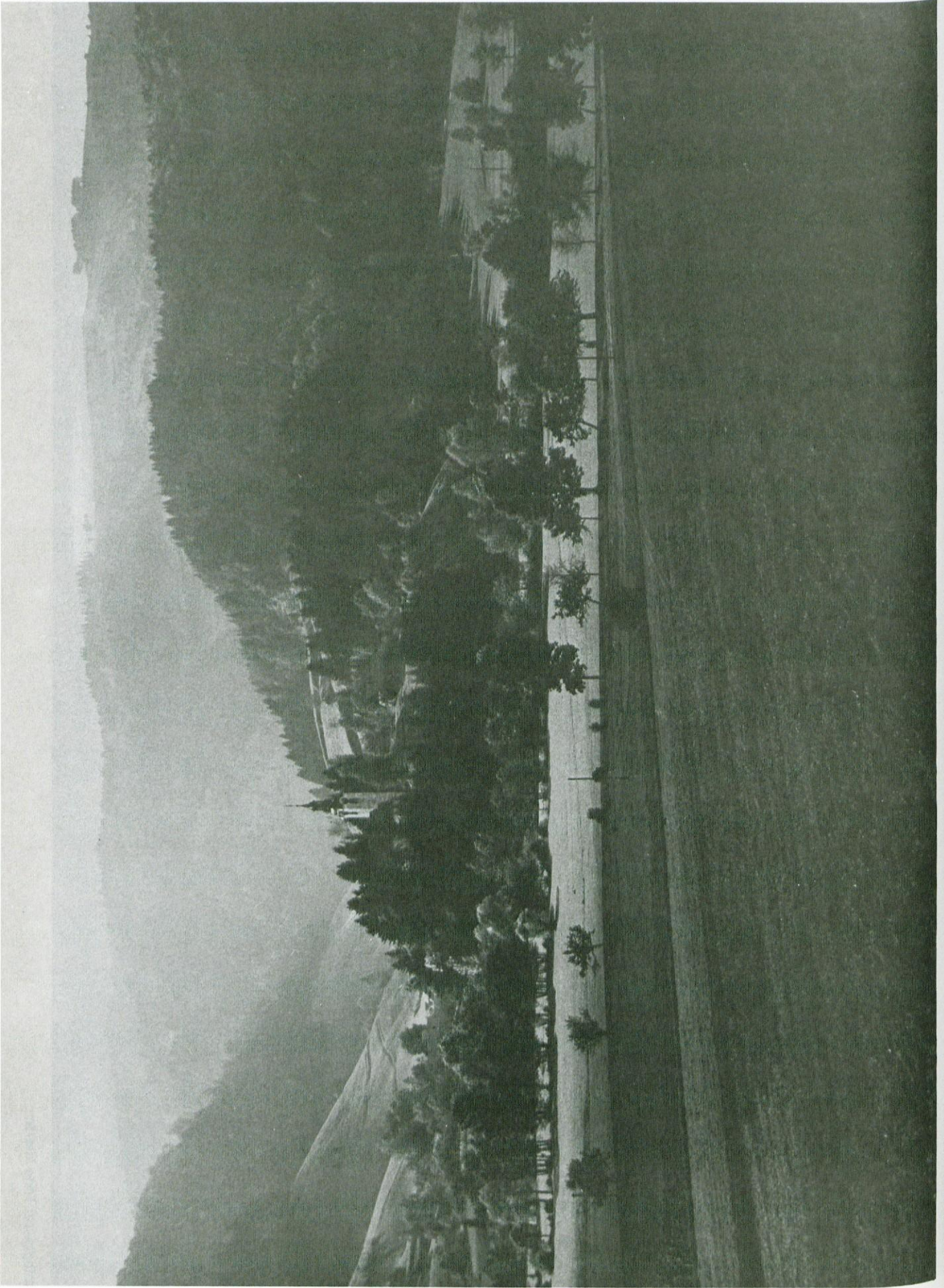
Während der zweiten Kolonisierung kam es zu einer mächtigen inneren Bewegung, die das Kaufrecht, das die Kärntner Kolonisten schon im 13. Jh., die anderen aber gewiß schon gegen das Ende des 15. Jhs. besaßen, begünstigte. Von diesem Recht machen besonders die Grundbesitzer, noch mehr aber die Gereutler und Keuschler Gebrauch. In einigen Jahrzehnten vor 1630 wurden 17,4% Grundbesitze und 29,4% Gereute und Keuschen verkauft. Selten sind daher Besitzungen, die von 1500—1825 den gleichen Beinamen beibehalten haben. Grundbesitze, die Jahrhunderte in ihrer Ausdehnung größtenteils gleich geblieben waren, hatten ihre Eigentümer stark gewechselt.

Pričujoča razprava je izšla leta 1938 v Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo in tudi kot posebni odtis v založbi Muzejskega društva Škofja Loka. Ob 50-letnici prve objave jo ponatiskujemo v spomin na avtorja, dr. Pavla Blaznika, velikega raziskovalca zgodovine naših krajev.

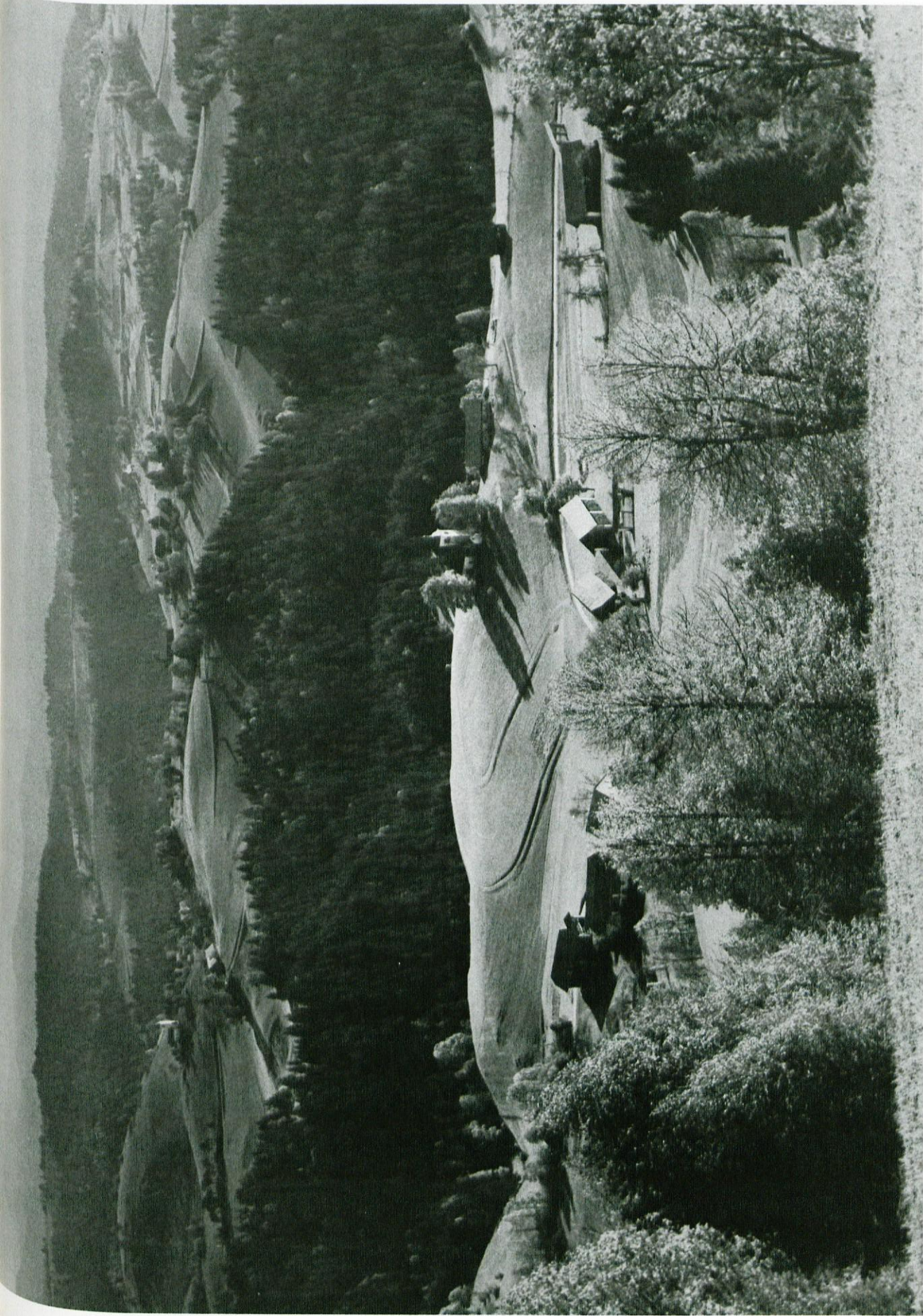

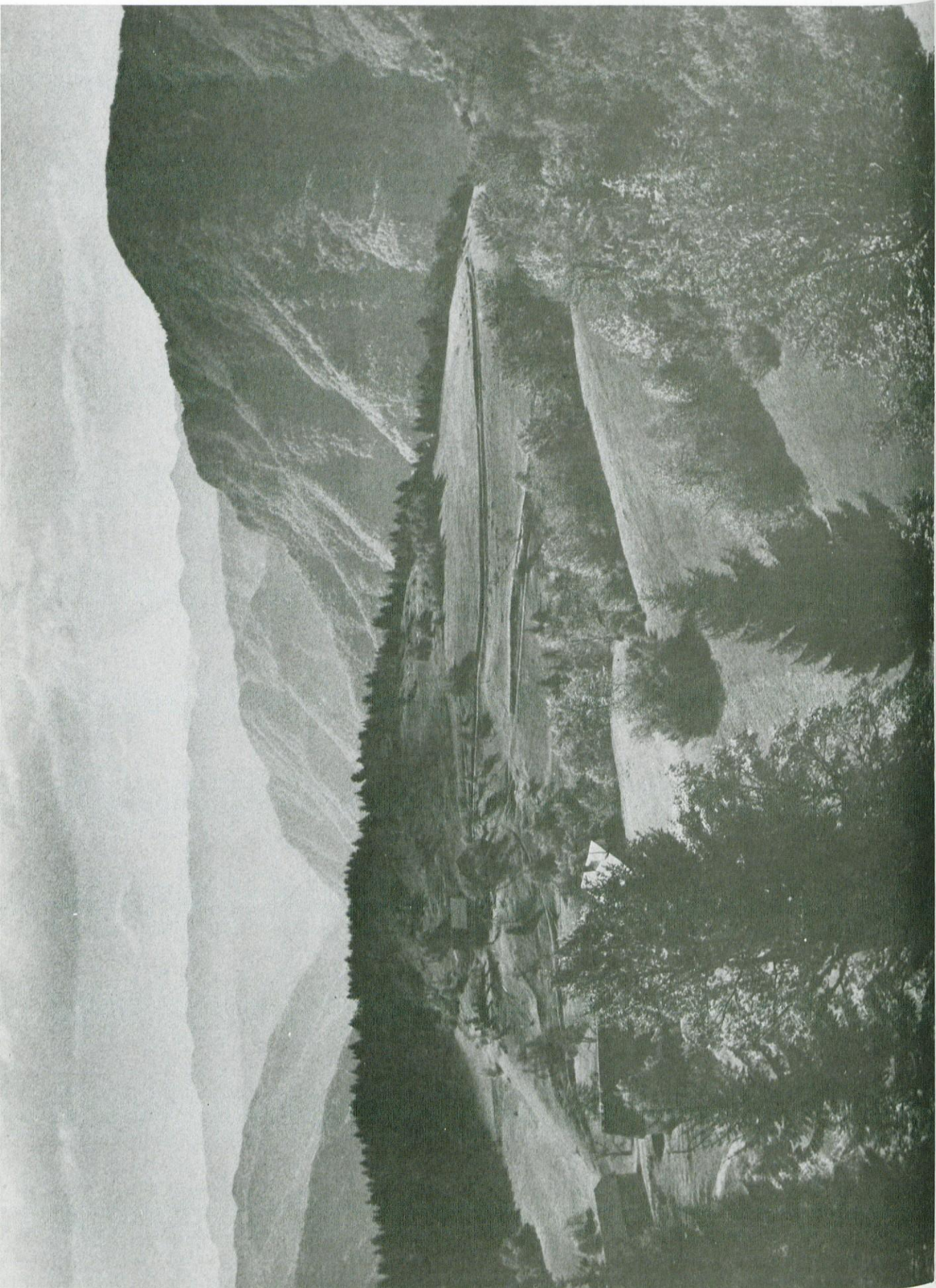

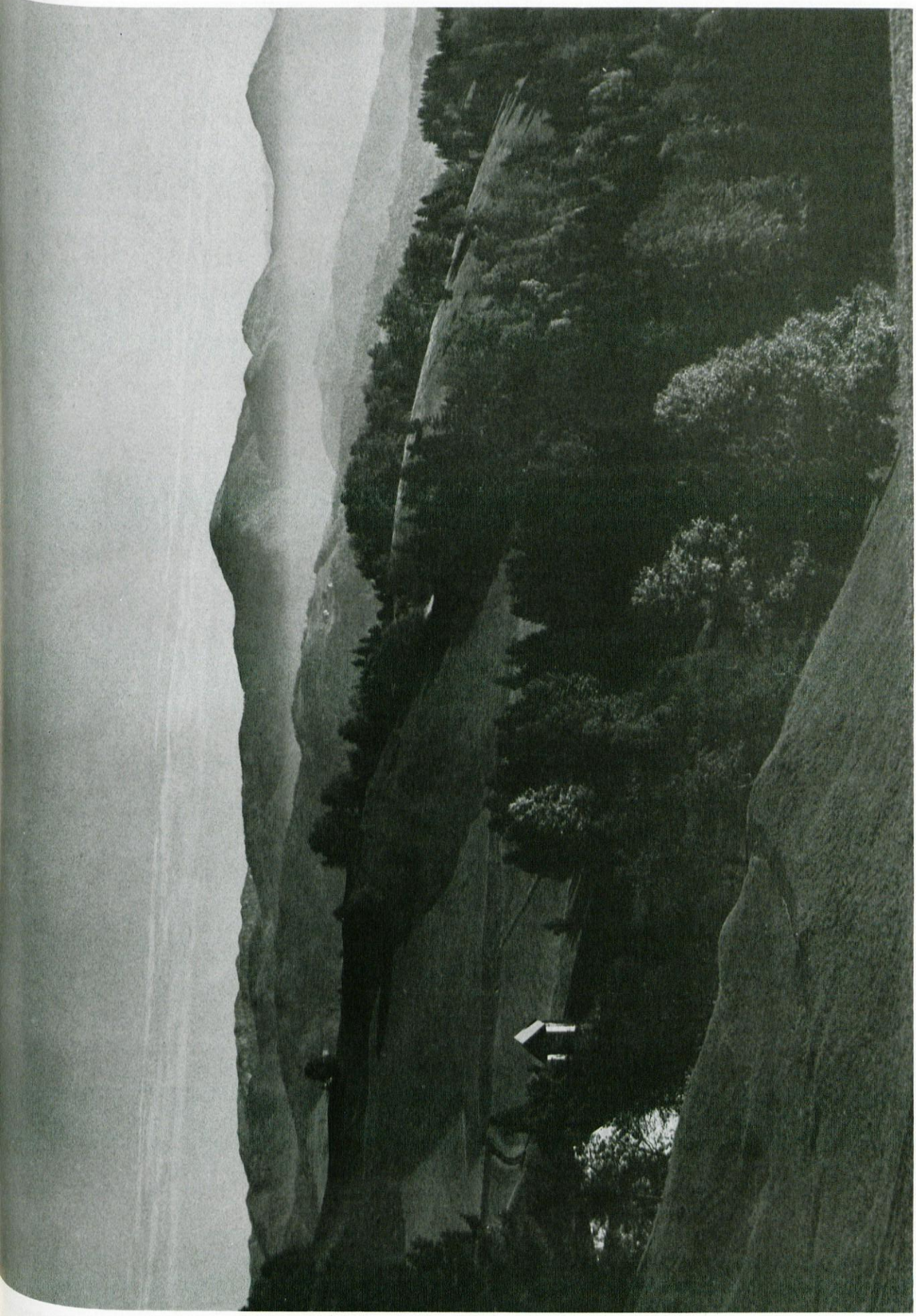

fotografiral Tone Mlakar

Jazne nad dolino Idrjice

fotografiral Tone Mlakar

Pogled na Blegoš

fotografiral Tone Mlakar

Sv. Volbenk

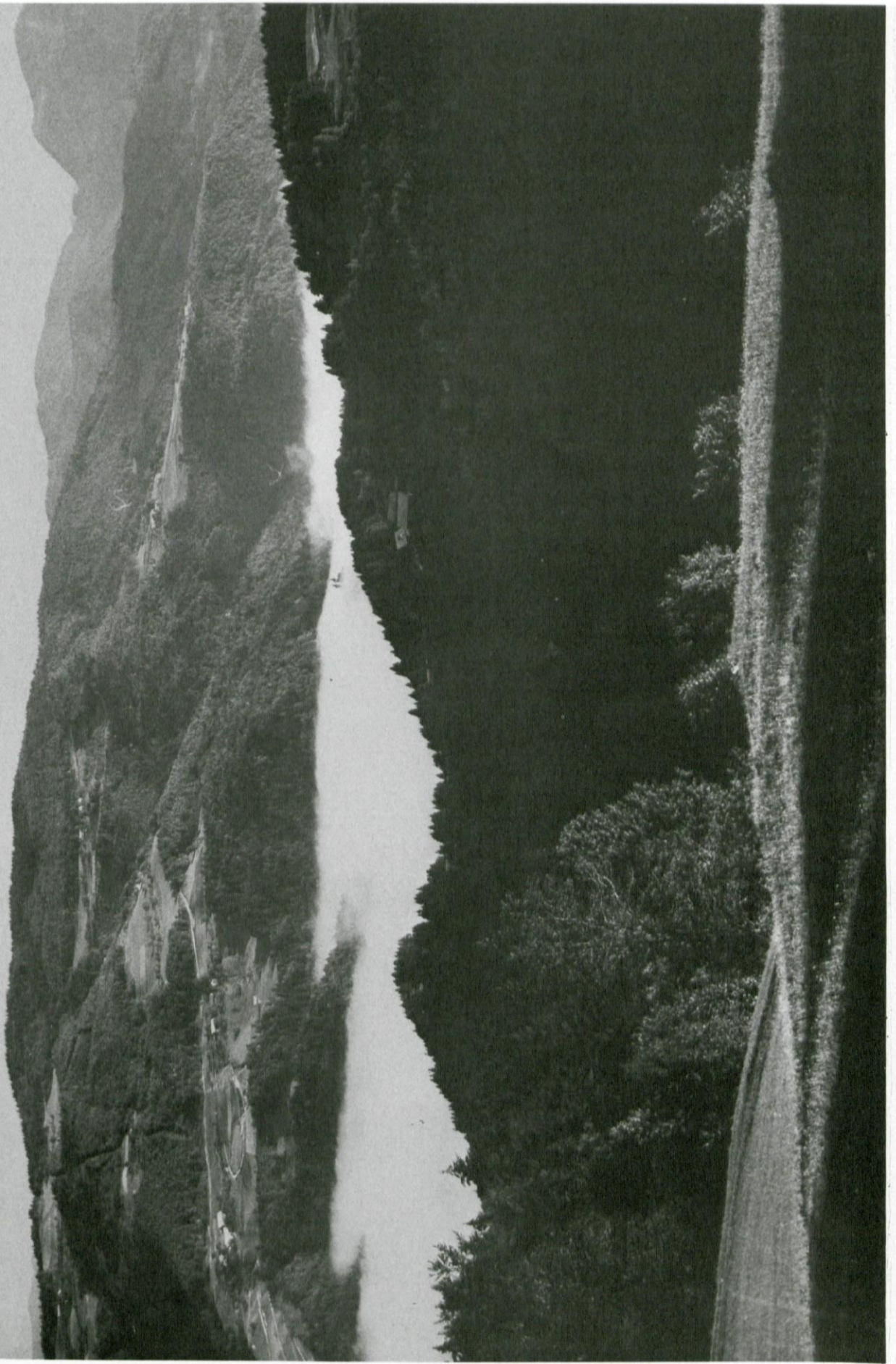
fotografiral Tone Mlakar

Spomenik Ivanu Tavčarju na Visokem

fotografiral Tone Mlakar

Gabrška gora

